

□ statsvetenskaplig tidskrift

2007/4

uppsatser

Ulf Sandström: Svensk statsvetenskap i bibliometrisk belysning
Mikael Spång: Revolution och konstitution: om konstituerande makt

översikter och meddelanden

**Jonas Tallberg: Uppsätsexamination i statsvetenskap: lärdomar
från studentcenterad pedagogik**
Per Erik Nilsson: Politik och islam – kollisionkurs västlig riktning?

Helena Wockelberg: Förbundsredaktören har ordet
**Helena Olofsdotter Stensöta – Ulrika Berg – Sofia Näsström – Hanna Kjellgren –
Susan Marton: Är vi jämställda inom ämnet statsvetenskap?**
Notis

litteraturgranskningar

**Douglas Brommesson: Från Hanoi till Bryssel. Moralsyn i deklarerad
svensk utrikespolitik 1969-96. Anm. av Ole Elgström.**
**Katrin Uba: Do Protests Make a Difference? The Impact of Anti-Privatization
Mobilization in India and Peru. Anm. av Anirudh Krishna.**
**Ulrika Möller: The Prospects of Security Cooperation: A Matter of Relative
Gains or Recognition? Anm. av Ian Clark**
**Dzenan Sahovic: Socio-Cultural Viability of Intervention in War-Torn Societies.
A Case Study of Bosnia-Herzegovina. Anm. av Donna M. Schlagheck.**

1

1

1

■ 109 2007/4 Innehåll

Uppsatser

- Ulf Sandström*: Svensk statsvetenskap i bibliometrisk belysning 339
Mikael Spång: Revolution och konstitution: om konstituerande makt 359

Översikter och meddelanden

- Jonas Tallberg*: Uppsatsexamination i statsvetenskap: lärdomar från studentcentrerad pedagogik 381
Per Erik Nilsson: Politik och islam – kollisionkurs västlig riktning? 395

Statsvetenskapliga förbundet

- Helena Wockelberg*: Förbundsredaktören har ordet 405
Helena Olofsdotter Stensöta – Ulrika Berg – Sofia Näsström – Hanna Kjellgren – Susan Marton: Är vi jämställda inom ämnet statsvetenskap? 405
Notis 410

Litteraturoversikter

- Douglas Brommesson*: Från Hanoi till Bryssel. Moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969-96. Anm. av Ole Elgström. 411
Katrin Uba: Do Protests Make a Difference? The Impact of Anti-Privatization Mobilization in India and Peru. Anm. av Anirudh Krishna. 418
Ulrika Möller: The Prospects of Security Cooperation: A Matter of Relative Gains or Recognition? Anm. av Ian Clark. 421
Dzenan Sahavic: Socio-Cultural Viability of Intervention in War-Torn Societies. A Case Study of Bosnia-Herzegovina. Anm. av Donna M. Schlagheck. 423
Register årgång 109, 2007 429

■ Statsvetenskaplig tidskrift

Utgiven av Fahlbedska stiftelsen med stöd av Vetenskapsrådet. **redaktionssekreterare** Mats Sjölin (ansvarig utgivare) **bitr redaktionssekreterare** Teresia Rindefjäll **förbundsredaktör** Helena Wockelberg **redaktionsråd** Christina Bergqvist, Uppsala universitet, Mikael Gilljam, Göteborgs universitet, Patrik Hall, Malmö högskola, Cynthia Kite, Umeå universitet, Mats Lindberg, Örebro universitet, Michelle Micheletti, Karlstads universitet, Ulf Mörkenstam, Stockholms universitet, Teresia Rindefjäll, Lunds universitet, biträdande redaktionssekreterare, Mats Sjölin, Växjö universitet, redaktionssekreterare, Helena Wockelberg, förbundsredaktör **teknisk redaktör** Bengt Lundell

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år **prenumerationspris** 2007 360 kr **enstaka nummer** 95 kr **medlemmar** i Statsvetenskapliga förbundet och **studenter** erhåller tidskriften till rabatterat pris. Prenumeration sker via hemsidan, genom insättning av avgiften på plusgiro 27 95 65-6 med angivande av namn och adress eller genom meddelande till tidskriftens expedition

Eftertryck av tidskriftens innehåll utan angivande av källan förbjudes

Adress Statsvetenskaplig Tidskrift, Box 52, 221 00 Lund **telefon** 0470-708217 (Sjölin) 046-222 4602 (Rindefjäll) 046-222 1071 (Lundell) **telefax** 046-222 4006
e-post statsvetenskaplig.tidskrift@svet.lu.se **hemsida** www.statsvetenskapligtidsskrift.se

■ www.statsvetenskapligtidskrift.se

Besök Statsvetenskaplig tidskrifts hemsida www.statsvetenskapligtidskrift.se. Där finns bl. a.:

- Utförliga anvisningar till författare om utformningen av manuskript för Statsvetenskaplig Tidskrift (kan hämtas hem som pdf-dokument).
- Tidigare årgångar av Statsvetenskaplig Tidskrift i fulltextformat – med sökfunktion till artikelarkivet. För närvarande finns artiklar i fulltext tillbaks till år 1998. Materialet kommer successivt att utökas.
- Information om innehållet i kommande nummer och en aktuell utgivningsplan för Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Information om prenumerationspriser och möjlighet att teckna prenumeration på Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Kontaktuppgifter till redaktionen och redaktionsrådet för Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Enklaste möjligheten till prenumeration på tidskriften.

■ Svensk statsvetenskap i bibliometrisk belysning

ULF SANDSTRÖM¹

ABSTRACT

Swedish Political Science: a bibliometric analysis. Citations, productivity measures and rankings have become reality in modern university life. Many of the bibliometric reports presented by ranking institutes and non-professional bibliometricians are flawed due to methodologically unsound procedures. This article discusses three important methodological problems involved in bibliometric studies: 1) number of personnel at university departments; 2) counting of articles from these departments; and 3) counting of citations to these articles. Relating to earlier research (Hix, 2004) it is shown that the counting of personnel – a very important reference value – can be conducted in several different ways. Following Dale & Goldfinch (2005) we discuss the limitation to political science journals proposed by Hix. There is a large influx of non political scientist to the area and a similar outflow of political scientists to other journal categories (e.g. environmental studies). Therefore, the proposed limitation is questioned. Implementing advanced methods for field normalized citation scores (van Raan, 2004) we conclude the article with an analysis of Swedish university departments in political science during the period 1998–2005. The result is a promising 33 per cent better citation scores than the world average, but the downside is a low number of articles per researcher.

Inledning

Säger internationella publiceringar något substantiellt om svensk statsvetenskap? Många skulle bestämt svara nej på den frågan. Internationella tidskrifter betraktas inte som indikatorer på tillståndet i svensk samhällsvetenskaplig forskning (Goldmann 2005, Eckerberg 2005).² Argumenten är att forskarna ännu så länge i stor utsträckning skriver på sitt modersmål, att de mestadels publicerar sig i form av monografier och antologier samt i tidskrifter som inte indexerats av Thomson/ISI (Arts & Humanities Citation Index och Social Science Citation Index).

Resonemanget må vara relevant för många humanistiska forskningsområden, men samhällsvetenskaperna genomgår en internationalisering som också förändrar publi-

1 Ulf Sandström är docent och universitetslektor vid institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur (ISAK), Linköpings universitet. För närvarande också verksam vid avdelningen Industriell dynamik vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm.
E-post: ulfsa@isak.liu.se

Jag är tacksam för konstruktiva synpunkter från två anonyma referees.
2 Thomas Brante är sedan länge en dedicerad kämpe mot bibliometrisk metod. Se hans artikel tillsammans med Sunesson (1990).

ceringsformerna.³ I många länder har samhällsvetarna uppnått publiceringsfrekvenser som gör det rimligt att använda reguljära bibliometriska analyser. Dansken Peter Ingwersen (2000) har visat att detta även gäller de skandinaviska länderna.⁴

Om så är fallet bör bibliometriska metoder kunna användas som komplement till peer review vid utvärderingar av ämnen och av institutioner (van Raan 2004). Citeringsmätning har redan förekommit som ett av underlagen vid bedömning av svenska statsvetare. Vetenskapsrådet utvärderade statsvetenskapen 2002 (här benämnd "VR") bl.a. utifrån citeringar. Större medial uppmärksamhet gavs den globala ranking som Simon Hix publicerade 2004.⁵ Båda dessa undersökningar bygger dock på ofullständiga metoder. Bibliometriska undersökningar är ofta tidskrävande. De fordrar programmeringskunskap och förmåga att hantera en omfattande databas på 10-20 miljoner artiklar och 200-400 miljoner referenser. Alternativet är lätt tillgängliga men bristfälliga data, vilket gör att analysmöjligheterna inte utnyttjas fullt ut. Även om forskningsråden avsätter stora resurser på sina utvärderingar har utvärderarna sällan möjlighet att göra annat än att räkna publiceringar och förväntade citeringar.

Syftet här är att belysa dessa metodiska problem genom en analys av svenska statsvetares publiceringar under perioden 1998-2002 samt 1998-2005. Tillvägagångssättet är att jämföra Hix undersökning med en mer djupgående analys baserad på data hämtade från Web of Science. Vi får även tillfälle att undersöka alla publiceringar från statsvetarna fram till och med 2005. Tre frågor står i centrum för framställningen: Hur många är statsvetarna? Hur många artiklar har de publicerat? Hur har dessa artiklar citerats? Därmed besvaras också den bakomliggande frågeställningen – validitetsproblemet. Artikeln visar att kvalificerade citeringsanalyser ger bra belysningar, men att det sannolikt fordras mer tid och åtskilliga kvalitetsprocesser inom statsvetenskapen innan internationella publiceringar kan anses ge en alltigenom representativ bild.

Egenskaper i publiceringsdatabasen

Närmare 9 000 tidskrifter och "conference proceedings" indexeras årligen av Thomson/ISI. Cirka 1700 av dessa är klassificerade som samhällsvetenskapliga tidskrifter, vilket gör området till en väsentlig del av databasen. Inom de tre tidskriftskategorier som är relaterade till statsvetenskaplig forskning – "Political Science", "Public Administration" och "International Relations" – finns under perioden 1982-2002 totalt 148 tidskrifter, men antalet idag aktuella tidskrifter är självfallet färre. *Statsvetenskaplig tidskrift* finns inte med av flera skäl: dels för att den tidigare saknade referee-granskning (redaktionen beslutade om insända manus), dels som följd av att redaktionen inte betraktar sin tidskrift som internationell och därför inte skickar den till Thomson/ISI för bedömning (och indexering).

ISI-databasen består av allt material som publiceras i de tidskrifter som indexeras, d.v.s. där ingår även redaktionellt material, bokrecensioner och dödsrunor m.m. Vid

3 Hicks (1999) diskuterar samhällsvetenskapens "fyra litteraturer": artiklar i vetenskapliga tidskrifter, artiklar i nationella tidskrifter, antologier och monografier. Lindqvist (2003) gör en intressant analys av nationalekonomi.

4 Se även Nederhof et al (1997), van Raan (1998), Glänzel (1996), jfr. Ingwersen et al. (2001).

5 Se KG Perssons debattartikel i *Dagens Nyheter* den 28 februari 2004.

analyser är det vanligt att avgränsa till artiklar och reviews (översiktsartiklar), och att utesluta bokrecensioner och redaktionellt material (t.ex. inledningar till temanummer).

Något som ofta förbises är att databasen också innehåller citeringar till material som inte förekommit i indexerade tidskrifter. Sådana referenser (non-source material) utgör en mycket stor del av referenslistorna i SSCI och är sökbara i databasen om än inte med samma precision som "source material". Det går således att systematiskt undersöka hur samhällsvetenskapliga forskares monografier och antologibidrag eller t.o.m. debattartiklar och annat har uppmärksammats. Argumentet att samhällsvetarnas vanligaste material (monografier) inte skulle vara med i databasen är således inte korrekt. I följande analys av svenska statsvetare under åren 1998-2002 kommer detta att belysas ytterligare.

Metodfrågor

ISI-databasen gör det möjligt att i detalj följa hur en vetenskaplig artikel blir uppmärksammas och använd av kollegerna. All utvärdering av forskning som använder bibliometrisk metod bygger på uppfattningen att forskare som har något att säga tenderar att publicera sina resultat i internationella, öppet tillgängliga tidskrifter. "Vetenskapssamhällets centrala norm är att det som skrivs skall läggas fram för kritisk granskning av kollegor...", för att tala med Stefan Björklund (1996:109). Uppmärksamhet är mätbar och uttrycks genom ett mått som brukar benämnas *impact* (genomsnittslag). När genomsnittslaget skall mätas lurar flera fallor och fel. Viktig är skillnaden mellan *journal impact* (JI) och *citation impact* (CI). Det förra avser tidskriftens status eller det förväntade genomsnittslaget, det senare avser det faktiska genomsnittslaget, det uppnådda antalet citat under en given tidsperiod (CPP, d.v.s. citeringar per paper).

Möjligen tarvar detta en närmare förklaring: JI för en viss tidskrift framräknas årligen genom att antalet citat till artiklar som publicerades två år tidigare (t.ex. citat under 2003 till artiklar från 2001 och 2002) divideras med antalet artiklar publicerade dessa år (2001 och 2002). Faktiska citeringar (CPP) beräknar hur en artikel publicerad ett år, t.ex. 2001, har citerats under en given period efter publiceringen. Citeringsfönstret kan, den tidsperiod under vilken citeringar registreras, avgränsas eller vara helt öppet.

Förväntade eller faktiska citeringar?

Fördelarna med JI är dess tillgänglighet, att den ger en snabb indikation på den genomsnittliga *förväntade* citeringsnivån och att JI av forskarna själva används för ranking av tidskrifter. Så långt är det oproblematiskt. Men när JI används som en indikator för enskilda artiklar eller specifika författare uppstår problem. Seglen (1997) har övertygande visat att JI inte bör användas för att utvärdera enskilda forskare, institutioner eller universitet. Skälen till detta är flerfaldiga, men framför allt att citeringsdata inte är normalfördelade, utan utgör exempel på skeva fördelningar (Seglen 1992). Artiklar i den bättre halvan av artiklar är tio gånger mer citerade än den sämre halvan. Enskilda artiklar i bra tidskrifter behöver alltså inte få några faktiska citeringar och

vice versa. Professionella bibliometriker är idag helt överens om att JI inte bör användas i utvärderande syfte (van Raan 2004).

I de analyser av svenska statsvetare som genomförs nedan kommer öppna citeringsfönster genomgående att tillämpas eftersom det ger bästa möjliga stabilitet. En artikel publicerad 1998 jämförs med hur andra artiklar har citerats under tiden fram till och med 2007, 1999 lika så och så vidare. Ett vanligt fel är att citeringsanalyser jämför äpplen och päron, d.v.s. att man inte tar hänsyn till skillnader i publicerings- och citeringsbeteendet mellan ämnesområden. Detta gäller även inom området statsvetenskap. Forskare inom internationell politik har en citeringspraktik som skiljer från statsvetenskapens kärnområde och dessa båda skiljer sig i sin tur från förvaltningsforskningen. Redan det faktum att tidskrifter kommer ut med olika frekvens, har olika långa artiklar och tillåter olika många referenser gör att det blir strukturella skillnader mellan forskningsfält trots att de ligger i närheten av varandra. Detta kan i analyserna hanteras med en normaliseringsmetod som i all korthet innebär att tidskriftsklasserna (political science, international relations etc.) används för att skapa referensvärden per år och per dokumenttyp. Fördelarna med denna metod är att analysen blir skaloberoende, ämnesberoende och, kan vi tillägga, också i viss utsträckning oberoende av forskarens ålder och erfarenhet. Genom periodavgränsningar och citeringsfönster tar vi bort möjligheten för seniora forskare att ackumulera publiceringar och citeringar. Metoden ställer så tillvida forskare på jämbördig fot. Den kan till och med betraktas som genusneutral.⁶

Ett annat vanligt metodproblem är att en del finns ett litet antal tidskrifter som inte anger författaradresser. I de fall vi via databasen försöker att identifiera en nations eller ett universitets publiceringar är vi beroende av adresserna och kommer att underrapportera förutsatt att vi inte har tillgång till publiceringslistor från dem som ingår i undersökningen. I denna artikel har vi korrigerat för detta genom att koppla artiklar till individer (se vidare Sandström 2005).

Hur många svenska statsvetare?

Rangordningen av svenska statsvetenskapliga institutioner har länge debatterats. När Vetenskapsrådets utvärdering av statsvetenskapen (VR 2002) presenterades gjordes en ranking som satte sex institutioner i tre grupper:

Rang 1: Göteborg före Uppsala

Rang 2: Stockholm före Lund

Rang 3: Örebro före Umeå

Utvärderarna använde bibliometri över åren 1987-2000 som ett stöd för sina överväganden, men de presenterade denna del av sin undersökning mycket summariskt. Man räknade antal artiklar och antal citeringar, av allt att döma till samtliga citerade dokument. Metodiken för deras övning är dåligt redovisad och svår att reproducera. I slutändan förefaller inte heller de bibliometriska resultaten ha påverkat den övergripande rangordningen.

⁶ Van Leuven (2006) framhåller att det är särskilt viktigt att använda en fältnormaliserad metod när samhällsvetenskapliga forskare studeras

Tabell 1. Hix ranking i jämförelse med Vetenskapsrådet (OBS! Örebro gavs rank 5 i VRs utvärdering, men är inte med i Hix sammanställning). Hix ranking baseras på hans "overall"-mått.

Institution	Hix Rank Overall	1995-1999 Artiklar	Hix Rank Overall	1998-2002 Artiklar	Hix Rank Overall	Rank VR 1987-2000
Uppsala	146	22,83	157	27,08	148	2
Göteborg	95	19,67	113	14,17	176	1
Lund	231	13,00	273	21,00	181	4
Stockholm	198	14,31	232	13,38	255	3
Umeå	313	6,00	366	7,33	329	6

Simon Hix (2004) gör en global rangordning av statsvetenskapliga institutioner. Där hamnar de svenska universiteten långt ned på listan (se tabell 1).⁷ Intressant är dock att det råder en stark överensstämmelse mellan VR 2002 och Hix med avseende på rankingen. Rangordningen för perioderna i början och slutet av 1990-talet ger samma resultat som Vetenskapsrådets utvärdering. Den sista period Hix undersöker – 1998-2002 – ger dock en annan rangordning, Uppsala placeras före Göteborg och Lund placeras före Stockholm. Uppställningen i tabell 1 följer rankingen för 1998-2002.

Såväl Hix undersökning som Vetenskapsrådets utvärdering har avsevärda brister när det gäller redovisningen av personal. Hix har använt institutionernas hemsidor för en datainsamling vid slutet av år 2003. Anmärkningsvärt är att han låter detta ligga till grund för analyser som sträcker sig tillbaka till 1993. Vidare varierar kvaliteten på universitetens hemsidor betänkligt på institutionsnivå, vilket får avgörande konsekvenser för rankingen eftersom antalet forskare är ett synnerligen viktigt referenstal. Vidare varierar antalet anställda väsentligt över tid. I jämförelse med Vetenskapsrådets utvärdering, som ger en mer detaljerad beskrivning av situationen år 2000, är skillnaderna stora.⁸ Göteborg och Stockholm är starkt underrapporterade hos Hix, medan Lund och Uppsala är starkt överrapporterade, om vi följer utvärderingens data (se tabell 2).

För att kontrollera tillförlitligheten i dessa data är det lämpligt att jämföra med universitetens telefonkataloger för år 2000 (eller närmaste år).⁹ Vid räkningen via telefonkatalogerna har följande kategorier av personal medtagits: professor, docent, universitetslektor, forskarassistent och forskare. Däremot ingår inte odisputerade assistenter och doktorander, emeritus, adjungerade och tjänstlediga. Resultatet skiljer sig

7 Örebro förekommer inte i Hix undersökning. Örebroforskarna har endast en artikel publicerad inom de aktuella tidskrifterna under perioden 1998-2002. Detta är en följd av att de bl.a. forskar om urban- och miljöpolitik.

8 Det framkommer inte hur utvärderingen har samlat in data.

9 Umeå 2000, Uppsala 1999-2000, Lund 1999, Göteborg 2000, Stockholm 2000.

Tabell 2. Antal statsvetenskapliga forskare vid universitet mätt med olika metoder.

Institution	Antal I (Hix 2003)	Antal II (VR)	Antal III (Personal- katalog)
Uppsala	38	28	24
Göteborg	18	25	27
Lund	34	27	21
Stockholm	28	36	25
Umeå	16	19	12
Totalt	134	135	109

på flera punkter från såväl Hix data som utvärderingens data.¹⁰ Enligt min mening är telefonkatalogerna ett bra underlag som dessutom ger datainsamlaren en möjlighet att kategorisera personalen.¹¹

En förklaring till skillnaderna kan vara att Hix i sin beräkning tagit med institutioner vid Uppsala universitet som ligger utanför den egentliga institutionen för statsvetenskap, t.ex. avdelningarna för Freds- och konfliktforskning, Östeuropaforskning m.m. Föreliggande beräkningar baserade på telefonkatalogerna eftersträvar att förteckna personalen vid de egentliga institutionerna för statsvetenskap.¹² Det är svårt att avgöra vilka som är statsvetare vid freds- och konfliktforskningen eftersom dessa institutioner/avdelningar är multidisciplinära och inrymmer flera discipliner. Det bör också nämnas att telefonkatalogerna i allmänhet dubblar namn som förekommer vid institutliknande centrumbildningar, t.ex. SCORE i Stockholm, så att dessa forskare nämns såväl under rubriken statsvetenskapliga institutionen och under centrumbildningen. Utom vid Göteborgs universitet där en annan ordning tillämpas.¹³ I förekommande fall har jag korrigerat för detta.

Det är naturligtvis en definitionsfråga vilka som bör räknas till den statsvetenskapliga forskarkåren. I denna artikel har, liksom Hix förefaller ha gjort, personer med professors-, lektors-, forskarassistent- eller forskartjänst räknats till undersökningspopulationen.

Hur många artiklar skriver statsvetarna?

Går det att på ett rimligt sätt beräkna antalet publikationer från svenska statsvetare? Simon Hix löser problemet genom att definiera ett set av tidskrifter som "statsvetenskapliga". Han utgår från 143 indexerade tidskrifter, och adderar ett tiotal som inte

10 Telefonkatalogerna innehåller fel, t.ex. är Jon Pierre inte med i Göteborgs katalog för år 2000, men var då i tjänst efter en tid vid utländskt universitet. De artiklar där Jon Pierre uppgivit adress till Göteborgs universitet har tagits med i vår undersökning nedan. Något liknande problem vid andra lärosäten har inte upptäckts.

11 Vi antar att VRs utvärdering grundar sig på uppgifter från en enkät till lärosätena. Problemet med varje sådan enkät är att uppgiftslämnarna kan ha förstått uppgiften på flera olika sätt.

12 Ett undantag har gjorts för professorerna Amnå, Brorström och Bäck vid förvaltningshögskolan i Göteborg. Dessa räknas till statsvetenskapliga institutionen.

13 Eftersom ISI använder efternamn och en eller två initialer är det inte alltid lätt att identifiera författare i databasen. Online-versionen av Web of science gör att identifieringarna kan ske med hög precision.

indexeras av Thomson/ISI till dessa. Därefter tar han för det första bort de tidskrifter som han inte anser fylla kravet att: 1) vara ederade av statsvetare, 2) ha en majoritet av statsvetare i redaktionsutskotten. För det andra tar han bort de tidskrifter som får mycket få citeringar (färre än 100 under en tioårsperiod). Efter dessa operationer återstod 60 tidskrifter. Efter att ha lagt till tre regionalt och/eller nationellt viktiga tidskrifter, t.ex. *Scandinavian Political Studies*, har han ett set av 63 tidskrifter. På basis av dessa tidskrifters JIF beräknar Hix förväntat genomslag för respektive artikel utifrån den tidskrift där den publicerats. Denna operation ändrar inte den rangordning som Hix fick fram genom att beräkna antal artiklar per forskare.¹⁴

Av Hix 63 tidskrifter är det tio som inte indexeras av ISI under perioden 1998–2002.¹⁵ I den meningen har hans metod delvis bättre täckning än ISI. Huvudorsaken till att Hix reducerat listan till 63 är att hans metod är tidskrävande. Han kodade manuellt de icke-indexerade tidskrifterna eftersom flera av tidskrifterna inte täcktes av ISI under hela den period Hix studerar (1993–2002). Föreliggande undersökning begränsas inte av att försöka täcka hela den perioden utan nöjer sig med data för åren 1998–2002.

Med hjälp av ISI-data kan vi i den här artikeln följa betydligt fler tidskrifter (>150) och har referensvärden för alla dessa. Någon manuell kodning förekommer inte. En metodologisk invändning mot Hix är att han inte förmår att fånga upp statsvetarnas faktiska publiceringar. Ämnet är och har kanske alltid varit mycket bredare än vad som kan avgränsas till att vara disciplinens tidskrifter. Genom att söka fram alla publiceringar av svenska statsvetare oavsett var de publiceras kan vi redovisa den faktiska publiceringen med en större precision.¹⁶

Låt oss börja med den totala svenska publiceringen i de 127 tidskrifter som ingår i de tre tidskriftskategorier som direkt har att göra med statsvetenskap: International Relations, Political Science och Public Administration. Hix återfinner 83 artiklar i de tidskrifter han indexerar (tabell 3, kolumn A). Han har fraktioniserat materialet, d.v.s. fördelat artiklar lika mellan de forskare som varit medförfattare. Söker vi i ISI efter svenska universitetsadresser inom de tre kategorierna framkommer med motsvarande metod 100 artiklar (se tabell 3, kolumn B). Skillnaden beror i första hand på att det finns ett stort antal artiklar som skrivs av icke-statsvetare, men som publiceras i "statsvetenskapliga" tidskrifter. Ett exempel är att två Uppsala-ekonomer under den aktuella perioden publicerat en artikel i prestigetidskriften *American Political Science Review* (APSR), något som statsvetarna själva inte gjort under den aktuella perioden.

Accepterar vi den katalogbaserade definitionen av statsvetare som presenterats ovan kan nästa steg tas för att justera Hix överrapportering av publiceringar. I tabell 3, kolumn C redovisas en sådan operation, vilken de facto medför att nästan hälften av publiceringarna försvinner. Innebörden av detta är att freds- och konfliktforskningen samt andra discipliner tillsammans med några få bidrag från de mindre högskolorna

14 Detta illustrerar att utfallet i stor utsträckning bestäms av metoden för att beräkna antalet forskare.

15 Dessa tidskrifter har Hix handkodat: *European Union Politics*; *Journal of Public Policy*; *Democratization*; *Nations and nationalism*; *Journal of Legislative Studies*; *Revue française de science politique*; *Cooperation and Conflict*; *History of Political Thought*; *Acta Politica*; *Rivista Italiana di Scienza*.

16 Jfr metodiken hos Dale & Goldfinch (2005: 426). De pekar på att statsvetarna ofta arbetar i gränsområden till sitt ämne, vilket kan förväntas i dagens ofta tvärvetenskapliga universitetsmiljöer.

Tabell 3. Jämförelse av antal publiceringar mellan Hix och tre varianter av ISI.

1998-2002	A	B	C	D
	Hix	Alla	Icke-statsvetare	Statsvetare
GU	14,17	16,46	10,83	19,33
LU	21,00	16,83	10,00	12,00
SU	13,38	21,50	11,00	15,50
UMU	7,33	9,50	5,00	5,33
UU	27,08	36,08	19,33	24,33
Övriga			6,33	10,83
Summa	82,96	100,37	62,5	86,82

Not: Alla = alla universitetsforskare; Icke-statsvetare = föregående minus icke-statsvetare; Statsvetare = alla publiceringar av statsvetare oberoende av tidskrift.

och universiteten (Mittuniversitetet, Luleå tekniska universitet och Örebro universitet) står för merparten av publikationerna inom statsvetenskap i bred mening. Författarna från andra discipliner tillhör national- och företagsekonomi, kulturgeografi, filosofi, sociologi och psykologi.

Använder vi statsvetare som återfinns i personalkatalogerna återstår 62,5 artiklar (se tabell 3, kolumn C). Diskrepansen gentemot Hix är således avsevärd. Förklaringen är sannolikt dels att Hix räknar freds- och konfliktforskare, dels att han med sin metod fångar upp ett antal artiklar som publicerats i tidskrifter som inte indexerats av ISI. Samtidigt kan Hix inte redovisa de artiklar som statsvetarna skriver i tidskrifter som inte tillhör de statsvetenskapliga kategorierna. I tabell 3, kolumn D, framkommer att närmare 25 artiklar publicerats utanför den direkt statsvetenskapliga tidskriftsfloran.¹⁷ Det rör sig i några fall om specialinriktningar som arbetsmarknads- genus-, miljötidningar och annat, men här förekommer också ett antal prestigetidskrifter¹⁸ inom mer eller mindre specifika disciplinområden: *Social Science Quarterly*, *Futures*, *American Behavioral Scientist*, *Rationality and Society*, *Journal of Pragmatics*. Liksom Hix redovisar vi artiklar som författats av doktorander eller andra mer eller mindre tillfälligt anställda med adress till den statsvetenskapliga institutionen, (men räknar inte dessa till referenstalet för personal). För Lunds del tillkommer på detta sätt fyra namn som inte finns upptagna i den personalkatalog vi använt, i Stockholm tre namn, i Umeå ett namn och i Uppsala sex namn. Sammantaget gör detta att vi har 123 namn i vår specifika databas över statsvetenskaplig forskning 1998-2002.

Med den ovan redovisade metoden har vi avgränsat ett antal artiklar som författats av svenska statsvetare i tidskrifter som indexerats av ISI. Detta gör det möjligt att genomföra en detaljerad analys av artiklarna som går vida utöver den skäligen enkla JI-studie på vilken Hix baserar sin globala ranking. I nästföljande avsnitt går vi således vidare till att studera antal faktiska citeringar.

17 Hargens (1986) visar att det är vanligt att disciplinens mest framstående forskare publicerar sig i andra disciplinens tidskrifter. Ofta är de inbjudna att medverka. Jfr Pierce (1999).

18 En analys av kvaliteten på de inom- och utomstatsvetenskapliga tidskrifter som förekommer i urvalet, visar att den genomsnittliga förväntade citeringsnivån är densamma.

Tabell 4. Skillnad i rangordning med olika beräkningsmetoder.

Overall rank	A.Rank HIX	B.Rank VR	C.Rank US I	D. Rank US	E. Pub/ personal
Göteborg	1	1	5	2	0,72
Lund	3	4	2	4	0,57
Stockholm	4	3	4	3	0,62
Umeå	5	5	3	5	0,44
Uppsala	2	2	1	1	1,01

Not. HIX avser dennes "Overall rank". Kolumn C och D baseras på artiklar per forskare (fraktioniserade värden) relaterade till katalogdata (se tabell 2 kolumn tre).

Ett av Hix centrala mått är antal artiklar dividerat med antalet forskare. Dessutom genomför Hix även en beräkning som grundar sig på tidskrifternas kvalitet (JI).¹⁹ I tabell 4 visas Hix samlade rangordning (overall) baserad på antal artiklar/forskare (kolumn A), Vetenskapsrådets utvärdering (kolumn B) och min rangordning där katalogdata från tabell 3 applicerats på Hix data om antal artiklar (kolumn C). Skillnaden är påtaglig. Korrelationen (r) mellan A och B är 0,9 men mellan A och C 0,01. I kolumn D används katalogdata, men med min beräkning av antal artiklar enligt tabell 3, kolumn D. Den senare beräkningen ger en radikalt annan produktivitetsranking av lärosätena. Produktiviteten per forskare är högst i Uppsala, därefter följer Göteborg, Stockholm och Lund med Umeå markant sist när vi räknar alla ISI-publikationer.

Citeringsanalyser

När vi nu går över till att studera faktiska citeringar är det tydligt att tidigare rangordningar är av underordnat intresse. Faktiska citeringar är en betydligt bättre indikator på forskningskvalitet, men undersökningar baserade på små material bör naturligtvis hanteras med försiktighet. I den fortsatta framställningen är syftet att visa på de möjligheter som ISI-databasen erbjuder. Vi skall visa två olika typer av citeringsanalyser. Närmast följer en viktig aspekt av citeringsimpact, citeringar till alla typer av publikationer (cited refs). Därefter, för att ge stabilitet åt den tidigare analysen, utsträcker vi den till alla högskolor och universitet och arbetar med ett material som sträcker sig fram till och med 2005, nu med alla statsvetare i analysen. Detta görs i en fältnormaliserad citeringsanalys.

"Cited Refs"

Referenser till icke-indexerat material (non-source material) är en stor del av de referenslistor som läggs in i databasen (Butler & Visser 2006). En undersökning av svenska samhällsvetenskapliga artiklar under perioden 2000-2004 ger vid handen att 85 procent av de absolut mest citerade verken är monografier. Även dessa citeringar är

19 Han gör dock en egen variant med tio-årigt citeringsfönster samt en icke-linjär funktion applicerad på denna för att kompensera tidskrifter som tillkommit under perioden.

kopplade till författarnamn och är sökbara. I databasen är det möjligt att avgränsa ett tidsfönster under vilken sådant material är publicerat. Vi undersöker samma tidsperiod, d.v.s. 1998-2005. Genom denna avgränsning blir det inte heller en betungande arbetsuppgift att identifiera enskilda författares citeringar i detta avseende, även om det är ett manuellt arbete.

Ett tendens i materialet är att författare med hög produktivitet, d.v.s. mer än en artikel under perioden, också har mottagit en betydligt högre andel av non-source citeringar än de som endast har en eller ingen artikel alls. Medeltalet är 34,1 för de med flera artiklar, 6,9 för de med en artikel och 1,8 för de som inte har publicerat någon vetenskaplig artikel under den aktuella perioden. Denna tendens i produktiviteten är för övrigt också giltig för citeringar till source-material, d.v.s. artiklar som indexerats. Vidare är det uppenbart att många av de forskare som är mest produktiva i statsvetenskaplig tidskrift också förekommer flest gånger i "non-source" och "source" (Johansson 2002: 250f).

Tabell 5, kolumn A redovisar medelantalet citeringar per lärosäte för "non-source". Observera att citeringsfönstret också här, liksom i förra avsnittet, är öppet men att citeringarna endast gäller till material som är publicerat under 1998-2002. Tydligt är att GUs forskare får avsevärt fler citeringar till böcker, uppsatser och rapporter. Statsvetarna i Lund är ensamma om att ha högre citeringstal för indexerat än för icke-indexerat material, vilket tyder på en dedicerad inriktning mot internationella publiceringar.

För att utvidga analysen har varje publicering klassificerats med avseende på författarens status och kön. Ser vi närmare på hur "cited refs" fördelar sig på olika kategorier av statsvetare framkommer att det är professorer och docenter vid GU som motar de flesta citeringarna. Närmare bestämt rör det sig i det här fallet om två personer, Jon Pierre och Bo Rothstein, vars böcker och antologibidrag används i de internationella tidskrifterna.²⁰ Bortser vi från dessa "outliers" ser vi av kolumn B och C i tabell 5 att det inte är frågan om några systematiska skillnader mellan professorer och do-

Tabell 5. Genomsnittligt antal citeringar till icke-indexerat material för olika kategorier (alla data avser non-source utom kolumn H).

	A	B	C	D	E	F	G	H
Säte	Non-source citeringar	Prof/doc	Övriga	Kvinna	Man	Genusforskning	Ej genus	Source-citeringar
GU	10,26	15,00	2,20	2,00	12,62	3,00	11,17	2,44
LU	2,57	3,10	2,15	1,75	2,74	n.a.	2,57	3,29
SU	3,90	6,63	0,54	7,89	2,10	19,33	2,12	1,72
UMU	3,29	3,67	3,09	1,20	4,17	1,00	3,44	0,83
UU	4,60	5,06	3,92	6,00	4,25	31,00	3,69	1,13
Totalt	5,10	7,54	2,34	4,40	5,32	12,38	4,61	1,93

Not: N=126, prof/doc=66, man=96, genusforskare=8. Endast citeringar till publikationer som tillkommit under perioden 1998-2002. Anm: "Icke-indexerat material" (non-source) är citeringar till tidskrifter, böcker och annat material som inte indexerats av Thomson/ISI.

center å ena sidan och övriga å den andra. Detsamma gäller manliga och kvinnliga forskare mellan vilka citeringarna är relativt jämnt fördelade.

Intressant är att genusforskarna i materialet uppmärksammas flitigt och har många citeringar.²¹ Med syftet att jämföra olika inriktningar inom statsvetenskapen har de 126 forskarna kategoriserats i politik (70 forskare), internationell politik (29), förvaltning (19) och genus (8). Kategoriseringar av detta slag är dock inte lätta att genomföra,²² men kan tentativt användas för att undersöka om det finns systematiska skillnader. Den sistnämnda gruppen är egentligen en underavdelning till den första men särbehandlas här. Skälet är att det inom den statsvetenskapliga diskussionen framförts att genusinriktad forskning är av dålig kvalitet. Här kan vi ifrågasätta detta antagande. Resultatet tyder på att lärosäte har större betydelse än inriktning. Generellt kan sägas att förvaltning har högre antal citeringar till "source" än andra områden. Typiskt är också att politik (svensk och jämförande) har en hög medelnivå av citeringar till non-source, vilket återspeglar publiceringsstrategin inom detta område – få artiklar och mer av monografier och antologier för en svensk eller nordisk publik (data ej redovisade).

Fältnormaliserade citeringar

Vi lämnar nu Hix undersökning och övergår till en mer avancerad undersökningsmetodik. I korthet innebär det att citeringsgraden per artikel (Citations Per Paper – CPP) sätts i relation till ett referensvärde. Metoden kallas normalisering. Vidare undersöker vi i detta avsnitt artiklar under tidsperioden fram till och med 2005 och infogar alla svenska universitet och högskolor i analysen.²³

ISI-databasens avgörande fördel är att tidskrifterna indelas i klasser (t.ex. Political Science; International Relations; Public Administration) och att det går att följa hur många citeringar en artikel får under en given tidsperiod. Under 1990-talet tog Leidengruppen, under ledning av Anthony van Raan, fram en metodarsenal för bibliometriska studier av institutioner och forskargrupper. I flera artiklar har gruppen visat tillämpbarheten av detta instrument och förfinat metodiken, bl.a. i *Handbook of Quantitative Science and Technology Research* (Moed et al. 2004). Poängen är att de fältnormaliserade måtten sätter den aktuella undersökningsenheten i jämförelse med citeringsgraden för jämförbara publiceringar på global nivå (van Raan 2004, Nederhof 2006). Citeringsfönstren bör vara tillräckligt långa för att samhällsvetenskapliga artiklar skall hinna med att samla på sig citeringar. I det följande presenteras en undersökning av artiklar 1998–2005 med citeringar fram till och med maj 2007. Analysen jäm-

20 Det kan nämnas att dessa båda, tillsammans med L.J. Lundqvist vid samma lärosäte, också tillhör de mest produktiva författarna i den här undersökningen. En del av deras höga tal i non-source citeringar handlar självfallet om självciteringar, men de höga talen om 100 citeringar och mer, talar för att dessa forskare är uppmärksammade av sina kolleger.

21 Det bör nämnas att även andra, t.ex. Bjereld och Rothstein, har närmat sig denna problematik, men dessa kan inte räknas till gruppen av genusforskare (till vilken vi räknar Sainsbury, Bergqvist, Wängnerud och andra).

22 Lundastatsvetarnas projektkatalog 2003, tillgänglig på nätet, är ett exempel där ungefär hälften av projekten är klassade under tre olika rubriker. [http://www.svet.lu.se]

23 2005 har valts för att ge artiklarna minst 2,5 års citeringsfönster. Självciteringar har inte tagits bort.

för en artikel från 1998 med andra artiklar från samma år och med avseende på hur många citeringar som erhållits fram till och med 2007 (maj), artiklar från 1999 jämförs på samma sätt och så vidare.

Referensvärden skapas per år och per typ av dokument (articles, letters och reviews) samt utifrån den klassificering av tidskrifter som ISI tillämpar. Låt oss ta två tidskrifter som exempel: den första tidskriften har tilldelats två klasser (Political Science; Economics), den andra har tilldelats fyra (Environmental Studies, Political Science, Economics, International Relations). Vid beräkning av referensvärden ges den första tidskriften $\frac{1}{2}$ värde från vardera av klasserna och i det andra fallet $\frac{1}{4}$ av varje klass. Systemet för beräkning av referensvärden har således en hög precision.

Tre indikatorer används för att mäta och analysera citeringsgraden. Den första är relaterad till den tidskrift där artikeln är publicerad och utgår från tidskriftens genomsnittliga citeringsfrekvens. Måttet kallas *Journal Citation Score* (JCS). Kvoten mellan CPP och JCS uttrycker hur ofta en artikel från ett givet år citeras jämfört med en genomsnittlig artikel från samma år i den aktuella tidskriften.

Detta ger en bild av hur väl en institution presterar i relation till de tidskrifter där man valt att publicera sig. En institution som arbetar mot mindre uppmärksammade tidskrifter kan då ha lättare att få en hög kvot, medan en institution som arbetar mot disciplinens kärntidskrifter får en lägre kvot. För att korrigera för detta använder vi ett fältspecifikt mått som benämns *Field Citation Score* (FCS). Poängen är att vi med detta mått får ett referensvärde som baseras på samtliga artiklar i tidskriftsklassens alla tidskrifter. Har institutionen satsat på lågciterade tidskrifter och lyckas bra i dessa kommer de att få en hög CPP/JCS men sannolikt en lägre CPP/FCS. Måtten kan även byggas ut till ett genomsnitt för det specifika set av tidskrifter i olika tidskriftsklasser där universitetet publicerat (JCS_m och FCS_m). Därigenom markeras att det är frågan om ett medelvärde baserat på flera tidskrifter eller tidskriftsklasser.

Kvoten mellan JCS och FCS ger en snabb bild av forskarnas publiceringsprofil: söker de sig till högciterade tidskrifter eller domineras deras publiceringar av lågciterade tidskrifter? Måttens karaktär av jämförelser med en internationell referensnivå gör att ett värde över 1 innebär att institutionen ligger över genomsnittet och ett värde under 1 att prestationen ligger under världsgenomsnittet.

Artiklarna fraktionaliseras, vilket innebär att varje universitet tilldelas andelar av en publicering om man samarbetat med andra för att framställa artikeln. Är det två universitet ges var och en $\frac{1}{2}$ artikel, är det tre får varje $\frac{1}{3}$ -dels artikel osv. Denna metod ligger till grund för beräkningen av alla artikelvärden i denna uppsats.

För beräkningen av en enskild artikels citeringsgrad när det handlar om flera tidskriftsklasser används följande formel:

c = antalet citat för publikationen

f_x = FCS-värdet för det x :e ämnesområdet tillhörande publikationen

x = antal ämnesområden tillhörande publikationen

$$CPP / FCS_m = \frac{(c / f_1) + (c / f_2) + (c / f_3) \rightarrow (c / f_x)}{x}$$

Tabell 6. Bibliometriska värden per universitet 1998-2005. Fraktioniserade värden. Sorterat efter antal unika artiklar.

Universitet	Antal unika art	Fraktioniserat	CPP/JCSm	JCS/FCS	CPP/FCSm
Göteborg	44	35,0	1,14	1,10	1,45
Uppsala	42	39,5	0,98	1,22	1,27
Lund	27	25,7	1,36	1,43	2,07
Stockholm	26	23,5	0,73	1,22	0,86
Orebro	9	6,1	0,80	0,85	0,71
Umeå	8	7,2	0,72	1,03	0,63
Södertörn	7	6,0	1,70	0,87	1,01
Luleå	6	3,5	3,11	0,74	2,17
Övriga (MIU, LIU, KAU, MAH)	4	2,7	0,70	0,60	0,57
Totalt	174	149,2	1,10	1,17	1,33

Anm. Fraktion är uppdelat per författare. CPP/JCSm=tidskriftsnormaliserad genomsnittlig citeringsgrad; JCS/FCS är tidskrifternas förväntade citeringsgrad inom tidskriftsklassen; CPP/FCSm är fältnormaliserad genomsnittlig citeringsgrad.

Innebörden av detta är att CPP/FCSm-värdet beräknas för varje enskilt ämnesområde och adderas sedan samman. Därefter delas detta med antalet ämnesområden.

Tabell 6 redovisar resultaten för statsvetare vid svenska lärosäten under den aktuella perioden 1998-2005 [observera att det behövs ett tjugotal artiklar för att få stabila värden]. Kolumn A och B visar antalet unika artiklar per lärosäte samt uppdelat (fraktioniserat) på personnivå.

Det första kvalitetsmättet CPP/JCSm (tabell 6, kolumn C) ger en indikation på hurvida de svenska statsvetarna blivit bättre eller sämre citerade i relation till genomsnittet för de tidskrifter där man publicerat sig. Värdena för Luleå, Lund och Södertörn är relativt höga. Men alla dessa, utom Lund, har en låg JCS/FCS-kvot (kolumn D), d.v.s. tidskrifterna har relativt sett sämre synlighet. De fyra stora universiteten har samtliga högre värden på JCS/FCS än de andra. Lunds universitet har till och med ett synnerligen högt värde på 1,43, medan de mindre producenterna, Örebro, Umeå, Södertörn och Luleå, ligger i intervallet 0,74–1,03. Totalt har svenska statsvetarna publicerat sig i tidskrifter som är 17 procent bättre än genomsnittet. Resultatet visar att det inte räcker med att publicera i bra tidskrifter. Om det faktiska genomslaget vida understiger det förväntade blir värdena låga. Visserligen bör det vara lättare att få ett genomslag om artiklarna publiceras i tidskrifter med högt genomslag, men det är, som framgått ovan, varken ett nödvändigt eller tillräckligt villkor.

Går vi till den fältnormaliserade citeringsgraden CPP/FCSm (kolumn E) är det tydligt att statsvetarna vid Lunds universitet har en god utväxling på sin verksamhet. Ett värde över 2 antyder att forskningsmiljön i Lund uppmärksammas och används mer än vanligt. Ser vi till de tidskrifter där lundensarna publicerar och jämför med alla

andra universitet i världen som publicerar i samma tidskrifter visar det sig att Lund är bland de 10-15 mest produktiva. Samtidigt har många universitet högre citeringsgrad än Lunds statsvetare. Värdena här ger en rangplacering bland de 40-50 bästa på global nivå. Vidare visar en närmare granskning att de fem mest citerade artiklarna kommer från en ung forskare vid namn Jonas Tallberg, vilken 1999 disputerade på en avhandling om EU och genomförandet av den gemensamma marknaden. Sedan 2004 är Tallberg verksam vid Stockholms universitet. Utan Tallbergs publikationer hamnar LU:s CPP/FCSm på betydligt mer modesta 1,28.

Statsvetarna i Göteborg ligger väl över genomsnittet med 1,45 i huvudindikatorn. För lärosäten brukar det krävas värden om 1,2 för att få omdömet "väl godkänt". Mellan 0,8 och 1,2 är således värden som kan anses vara i paritet med kolleger runt om i världen. Även GU är starkt beroende av en forskare – Bo Rothstein – vars fem artiklar har ett starkt genomslag. Han uppmärksammas och används relativt flitigt av andra forskare. Utan dennes bidrag skulle Göteborg på denna indikator sjunka till 1,28.

Uppsalas statsvetare har flest artiklar och många av dessa har citeringar. CPP/FCSm uppgår till 1,27. Antalet icke-citerade artiklar är påfallande lågt. För Uppsala gäller att fördelningen är relativt jämn. Ingen av de enskilda forskarna har särskilt många publikationer eller en hög andel citeringar.

Även Stockholms statsvetare har relativt jämn fördelning mellan forskarna och är intet riktigt beroende av en enstaka forskares insatser. Sammantaget får dock sägas att detta universitet inte har den citeringsgrad som kunde förväntas av en så pass stor forskningsorganisation.

Statsvetarna vid de yngre universiteten och högskolorna har genomgående alltför få publiceringar för att det skall vara meningsfullt att genomföra analyser med fältnormaliserade metoder.

Påverkas forskningskvaliteten av status och kön?

En analys av materialet med hjälp av två variabler (status och kön) ger ytterligare information om vad som kan påverka synlighet och kvalitet i forskningen. Tabell 7 re-

Tabell 7. Bakgrundsvariabler och "crown indicator" (CPP/FCSm).

Universitet	Professor?		Kön	
	Nej (107)	Ja (42)	Kvinna (25)	Man (124)
GU	1,75	1,29	1,76	1,43
LU	2,07	2,02	1,74	2,22
SU	0,76	1,25	0,73	0,97
UU	1,34	0,98	0,22	1,39
Övriga	1,03	0,62	0,79	0,99
Totalt	1,39	1,17	0,97	1,41

Anm. CPP/FCSm är fältnormaliserad citeringsgrad.

Tabell 8. Universitetens citeringsgrad per forskningsinriktning. Tabellen visar CPP/FCSm.

Universitet	Svensk o jämförande politik	Förvaltning	Internationell politik	Genderfrågor	Totalt
Antal artiklar	88	16	34	11	149
GU	1,35	1,85	0,39	2,95	1,45
LU	0,55	1,67	2,28	2,53	2,07
SU	0,94	0,77	0,78	0,85	0,86
UU	1,18	0,50	2,69	0,00	1,27
Övriga	1,03	1,56	0,00	0,00	0,97
Totalt	1,13	1,45	1,80	1,34	1,33

Anm. CPP/FCSm är fältnormaliserad citeringsgrad.

dovisar hur dessa variabler samvarierar med uppmärksamhet. Hög fältnormaliserad citeringsgrad verkar inte förutsätta professors namn. Detta gäller åtminstone på övergripande nivå. De "hungriga vargarna" jagar bäst och inte minst på Uppsalaslätten. Om docenten/forskarassistenten dessutom är en man förefaller han bli ytterligare något lystnare efter uppmärksamhet, åtminstone har männen inom detta område rent generellt större kapacitet att dra till sig citeringar.²⁴ Kvinnliga statsvetare, varav majoriteten har få publiceringar, verkar ha avsevärt svårare att i internationella tidskrifter skapa uppmärksamhet kring sin forskning.

Finns det skillnader mellan statsvetenskapens inriktningar? Den aspekten framkommer i tabell 8 vilken visar att forskarna inom "Internationell politik" har jämförelsevis högre citeringsgrad. Klassningen bygger på en genomgång av universitetens hemsidor. I tabellen framkommer även hur forskningen påverkas av genderteoretiska frågeställningar. Fokus på gender betyder här en forskning om det socialt konstruerade könets betydelse i politiska sammanhang.²⁵ Visserligen är observationerna mycket få, men de pekar entydigt åt ett håll. Inriktning mot genderfrågor gör inte att forskningen uppmärksammas mer än annan statsvetenskap, men inte heller mindre. Statsvetenskap är dock i stor utsträckning en männens tummelplats, vilket också framkommer av den topplista som presenteras i bilaga 1.

Avslutning

Undersökningen påvisar med önskvärd tydlighet att olika bibliometriska metoder genererar vitt skilda resultat. Snabba och enkla mått föredras ofta, särskilt i bedöm-

24 Statsvetarna avviker därmed från ett generellt mönster i forskningen. Kvinnliga forskare brukar ha färre publiceringar per tidsperiod men högre citeringsgrad.

25 Variabelvärdena har bestämts i samråd med två forskare inom området verksamma vid skilda universitet. För att uppfylla villkoret gäller att genusperspektivet är det huvudsakliga forskningsinriktningen, t.ex. räknas inte Ulf Björeld som genusforskare i detta sammanhang.

ningskommittéer och utvärderingar, men i många fall kan det vara bättre att helt avstå från bibliometri än att göra undermåliga undersökningar. Rättvisande undersökningar fordrar tillgång till referensvärden för hela tidskriftsklasser.

Undersökningarna i den här uppsatsens antyder att det finns en stark samvariation mellan citeringar i ISI-tidskrifter och citeringar i dessa till annat material som böcker och kapitel i bok. Har en forskare god synlighet med artiklar internationella tidskrifter är det sannolikt att samma forskare får uppmärksamhet för sina böcker och antologi-bidrag. Detta antyder att behovet att komplettera citeringsanalyserna med "non-standard bibliometrics" har överdrivits i debatten och att ISI-data i många fall ger ett fullgott underlag.

Tillämpas de bibliometriska metoder som förordats i uppsatsen kommer rangordningen mellan svenska lärosäten att bli annorlunda än den som Vetenskapsrådets utvärdering presenterade 2002: Med data fram till 2005 placeras Lund i första rummet, Göteborg och Uppsala, närmast omöjliga att åtskilja, i andra rummet och därefter Stockholm. Resterande lärosäten undandrar sig en bedömning med dessa metoder.

Slutsatsen är att svenska statsvetare har en i jämförelse med andra länder märkbart låg publiceringsaktivitet inom *political science* i vid mening (inklusive "International Relations" och "Public Administration"). I allmänhet ligger aktivitetsnivån 50 procent under den europeiska. Samtidigt bör beaktas att närmare hälften av de artiklar som klassas som statsvetenskapliga skrivs av forskare i andra discipliner, medan statsvetarna själva inte publicerar i "utom-politiska" tidskriftsklasser i samma utsträckning.

Fortfarande finns behovet att tala om statsvetenskapens internationalisering. Den internationella aktiviteten från svenska forskares sida är sparsam; ungefär en artikel per forskare under åttaårsperioden 1998-2005. Först och främst vore det en fördel om de yngre forskarna vände sig vid att arbeta mot internationella tidskrifter genom sammanläggningsavhandlingar och den kvalitetsgranskning tidskrifterna innebär. Idag har doktoranderna tillgång till alla tidskrifter via sin dator och för expertråd kring egna kapitel och artiklar är det hög tid att utnyttja det urval av internationella experter som tidskrifterna erbjuder. På motsvarande sätt behöver svenska forskare sättas i avvänjning från den svenska antologiproduktionen, en publiceringsform som inte sällan kännetecknas av osystematisk kvalitetskontroll och svaga kanaler för spridning av resultaten.

Bilaga 1. Topplistan: mest citerade svenska forskare 1998-2005.

Tabell 1. Topplista baserad på CPP/FCS.m samt antal fraktioniserade artiklar

Rank	Namn	Lärosäte	Cpp/fcs	Frak ant
1	Tallberg, J	LU (SU)	4,24	6,8
2	Rothstein, B	GU	2,95	6,5
3	Pierre, J	GU	3,10	3,7
4	Elgström, O	LU	1,38	3,6
5	Carlsson, L	LTU	2,17	3,5
6	Bäck, H	GU	1,38	2,8
7	Teorell, J	UU	2,63	2,5
8	Lindbom, A	UU	3,20	2,0
9	Westholm, A	UU	2,30	2,0
10	Kronsell, A	LU	1,98	2,0

Anm. Antal artiklar utgör en nödvändig men icke tillräcklig förutsättning för att placera på listan. Lärosäte anger placering under perioden 1998-2005.

Referenser

- Björklund, Stefan, 1996. *En författning för disputationen*. Skrifter utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 124. Uppsala.
- Brante, Thomas & Sunesson, Sune, 1990. "Citationsindex – en fallgrop för sociologin", *Sociologisk forskning* 2.
- Butler, Linda & Visser, Martin, 2006. "Extending citation analysis to non-source items", *Scientometrics* 66(2), s 327-343.
- Dale, Tony & Goldfinch, Shaun, 2005. "Article citation rates and productivity of Australian political science units 1995-2002", *Australian Journal of Political Science* 40(3), s 425-434 SEP.
- Eckerberg, Katarina, 2005. "Kvalitetsmått i forskningen: statsvetenskapen i Umeå håller måttet också internationellt", *Västerbottenskuriren* 2005-03-10.
- Epstein, Richard J., 2004. "Journal impact factors do not equitably reflect academic staff performance in different medical subspecialties", *Journal of Investigative Medicine* 52 (8), s 531-536.
- Glänzel, Wolfgang, 1996. "A bibliometric approach to social sciences: national research performance in six selected countries", *Scientometrics* 35, s 291-307.
- Glänzel, Wolfgang, 2000. "Science in Scandinavia", *Scientometrics* 482, s 121-150.
- Goldmann, Kjell, 2005. "Statsvetarnas böcker måste också räknas in", *Dagens Nyheter* 2005-03-28.
- Hargens, Lowell L., 1986. "Migrations Patterns of U.S. Ph.D.s among Disciplines and Specialties", *Scientometrics* 9, s 309-319.
- Hicks, Diana, 2004. "The Four Literature of Social Science", s 373-396 i Moed, Glänzel & Schmoch (red) *Handbook of Quantitative Science and Technology Research*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Hix, Simon, 2004. "A Global Ranking of Political Science Departments", *Political Studies Review* 23, s 293-313.
- Ingwersen, Peter, 2000. "The international visibility and citation impact of Scandinavian research articles in selected fields: the decay of a myth", *Scientometrics* 491, s 39-61.
- Ingwersen, Peter, Larsen, Birger & Noyons, Ed, 2001. "Mapping national research profiles in social science disciplines", *Journal of Documentation* 576, s 715-740.
- Johansson, Leif, 2002. "Om medarbetarna i Statsvetenskaplig Tidskrift 1978-1997", *Statsvetenskaplig tidskrift* 105(3), s 250-251.
- Larheden, Hanna, 1999. "Trender och traditioner inom svensk statsvetenskap åren 1976-1996", *Statsvetenskaplig tidskrift* 102(1), s 25-37.
- van Leeuwen, Thed, 2006. "The application of bibliometric analyses in the evaluation of social science research. Who benefits from it, and why it is still feasible", *Scientometrics* 66(1), s 133-154.
- Leydesdorff, Loet, 2003. "Can networks of journal-journal indicators be used as indicators of change in the social sciences?", *Journal of Documentation* 591, s 84-104.
- Lindqvist, Tobias, 2003. "Nationalekonomisk forskning i Sverige – publiceringar och ranking av forskare och institutioner", *Ekonomisk Debatt* 31(3), s 3-4.
- Moed, Henk, Glänzel, Wolfgang, Schmoch, Ulrich (red), 2004. *Handbook of Quantitative Science and Technology Research: The Use of Publication and Patent Statistics in Studies on S&T Systems*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Nederhof, Anton J., 2006. "Bibliometric monitoring of research performance in the Social Sciences and the Humanities: A Review", *Scientometrics* 66(1), s 81-100

- Nederhof, Anton J. & Visser, Martin, 2004. "Quantitative deconstruction of citation impact indicators: waxing field impact but waning journal impact", *Journal of Documentation* 60(6), s 658–672.
- Persson, Karl Gunnar, 2005. "Svensk samhällsforskning får internationella underbetyg", *DN* 2005-04-11.
- Pierce, Sydney J., 1999. "Boundary Crossing in Research Literatures as a Means of Interdisciplinary Information Transfer", *Journal of the American Society for Information Science* 50(3), s 271–279.
- van Raan, Anthony, 1998. "Assessment of social sciences: the use of advanced bibliometric methods as a necessary complement of peer review", *Research Evaluation* 7, s 2-6.
- van Raan, Anthony, 2004. "Measuring Science: Capita selecta of current main issues", s 19–50 i Moed, Glänzel & Schmoch (red) *Handbook of Quantitative Science and Technology Research*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- van Raan Anthony, 2006. "Statistical properties of bibliometric indicators: research group indicator distribution and correlations", *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57(3), s 408-430.
- Sandström, Ulf, 2005. "Toolbox for bibliometric analysis and visualisation of research groups". Paper available at www.forskningspolitik.se/studier.asp (2005-11-15).
- Seglen, Per O., 1992. "The skewness of science", *Journal of the American Society for Information Science* 49(9), s 628-638.
- Seglen, Per O., 1997. "Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research", *British Medical Journal* (Feb 15) 314(7079), s 498-502.
- Vetenskapsrådet – VR, 2002. "Swedish research in political science: an evaluation" [av Hydén, Immergut & Underdal]. *Vetenskapsrådets Rapportserie* 2002:1.

■ Revolution och konstitution: om konstituerande makt

MIKAEL SPÅNG¹

ABSTRACT

Revolution and Constitution: On Constituent Power. The people's constituent power was among the most central ideas of the democratic revolutions during the late 18th century, at the time intrinsically related to the dilemma of liberation and freedom: the risk that freedom is lost unless the revolutions are institutionalized, and the risk that the constitution comes to embody a conditioned freedom unless liberation is pursued. This dilemma was central to the three conceptions of constituent power discussed in this article: (1) the Sans-Culottes' view of constituent power as permanently residing in the people and tied to liberation, (2) the radical democratic mechanisms of controlling legislative and executive power exemplified by the constitution of Pennsylvania, and (3) the American federalists' argument that constituent power is the expression of the people's will at the moment of adopting the constitution, after which it resides in the background and loses its importance. These ideas of constituent power are discussed and then related to the contemporary debate about it in the context of constitutional democracy.

Inledning

Att den konstituerande makten tillkommer folket var en av de demokratiska revolutionernas mest grundläggande idéer. I fokus för mycket av debatten under revolutionsåren stod frågan hur revolutionerna skulle kunna konstitutionaliseras och lägga grunden för frihet utifrån den frigörelse från förtryck och underordning som revolutionerna syftat till. I debatterna och konflikterna om konstituerande makt blev dilemmat mellan frigörelse och frihet påtagligt: risken att revolutionens landvinningar ointetgöras om de inte konstitutionaliseras, samtidigt som konstitutionen riskerar att skriva fast vad som i praktiken är enbart en villkorad och begränsad frihet om frigörelsen inte fullföljs (se t.ex. Arendt 1963; Negri 1992).

1 Mikael Spång är filosofie doktor i statsvetenskap och verksam vid Globala politiska studier, IMER, Malmö högskola.

E-post: mikael.spang@mah.se

Arbetet med denna artikel har fått stöd från Anders Karitz Stiftelse. Ett tidigare utkast presenterades på Teoriklubben vid Malmö högskola i april 2007; jag vill tacka deltagarna, särskilt Dimosthenis Chatzoglakis, Lena Halldenius och Ronald Ståde, för kommentarer och synpunkter. Jag vill också tacka Statsvetenskaplig tidskrifts två anonyma läsare av artikeln, som bidragit med mycket värdefulla kommentarer. Författaren är naturligtvis ansvarig för de återstående bristerna.

Frigörelsens och frihetens tematik har förblivit aktuellt, något som inte minst visas i det sätt som sociala rörelser under de senaste tvåhundra åren på skilda sätt tagit upp villkorad frihet för att kräva förändringar (se t.ex. Tilly 2004). Men samtidigt har sammanhanget för diskussionen om konstituerande makt förändrats. Framväxten av den konstitutionella demokratin har inneburit att folksuveräniteten blivit en självklar del av regleringen av politisk makt i en demokrati, inklusive möjligheterna att ändra författningen eller anta en ny författning. Därmed öppnas återigen frågan om konstituerande makt, men denna bygger nu på det som är en redan konstituerad makt. Konstituerande makt blir avhängig konstituerad makt, vilket rimmar illa med tanken att det är konstituerande makt som ligger till grund för konstituerad makt och inte tvärtom.

I den samtida debatten om konstituerande makt i förhållande till frigörelse och frihet finns många demokratiteoretiker som hävdar att den konstitutionella demokratin innehåller tillräckliga möjligheter för att åstadkomma emancipatoriska förändringar. Moderna författningar är reflexiva i det att de inkorporerar konstituerande makt. De konstitutionella normerna kan användas av medborgarna för att ifrågasätta och förändra samhälleliga maktförhållanden och i nästa steg kan de anpassa den konstitutionella regleringen av politisk makt till de förändrade sociala, ekonomiska och kulturella betingelserna (se t.ex. Ackerman 1991; Habermas 1992). Andra menar tvärtom att möjligheterna till frigörelse från samhälleliga maktförhållanden är begränsade därför att konstituerande makt assimileras till konstituerad makt i den konstitutionella demokratin. Konstituerad makt handlar i hög grad om ordning – att reglera, kanalisera och fördröja – och den konstituerande makt som modelleras efter konstituerad makt kommer att ha liknande karaktäristika. För emancipatoriska möjligheter krävs istället en konstitutionell modell som kan hålla konstituerande makt i rörelse, menar de som ställer sig tveksamma till moderna författningars förändringspotential (se t.ex. Negri 1992; Virno 1996).

Syftet med denna artikel är att diskutera innebörden av konstituerande makt genom att visa på de tolkningar av begreppet som kom till uttryck i samband med revolutionerna i slutet av 1700-talet. Förhoppningsvis kan därmed de konflikter och motstridigheter som utmärker begreppet och betydelsen av dessa för samtida diskussioner klarläggas. Grovt sett kan man skilja mellan tre uppfattningar om folkets konstituerande makt i samband med de demokratiska revolutionerna i slutet av 1700-talet. Det första synsättet bygger på den revolutionära betydelsen av folket. Sansculotterna exemplifierar denna uppfattning, som innebär att revolutionen måste radikaliseras till den punkt där alla resterna av den gamla regimen är borta. De som argumenterade för en radikaldemokratisk bindning av lagstiftande och utövande makt till medborgarnas deltagande kan sägas inta en andra position. Den tredje uppfattningen, uttryckt av bland andra de amerikanska federalisterna, innebär att folket utgör författningens grund, men att man efter det att konstitutionen antagits inträder i en politisk fas där det inte längre finns något egentligt behov av konstituerande makt. De tre tolkningarna av konstituerande makt diskuteras i artikeln och de beaktas sedan i förhållande till de samtida förståelserna av konstituerande makt och möjligheterna till emancipatoriska förändringar.

Konstituerande makt

Även om föreställningen om folkets konstituerande makt går tillbaka på striderna mellan kung och parlament i Storbritannien i mitten av 1600-talet, var det genom de amerikanska och franska revolutionerna som tanken formulerades på ett för modern politik strukturbildande sätt (se t.ex. Morgan 1988; Palmer 1959). En del menar att tanken om folkets konstituerande makt i egentlig mening formulerades först i samband med den franska revolutionen eftersom den i det amerikanska sammanhanget var förbunden med konstituerandet av nya stater (Schmitt 1928: § 8). Andra hävdar tvärtom att den amerikanska revolutionen hade en mycket särskild betydelse för föreställningen om konstituerande makt eftersom den bands samman med en rad praktiker, exempelvis upprättandet av konstitutioner genom konvent, som gav tanken en praktisk gestalt och därmed fyllde principen om folkets suveränitet med ett politiskt innehåll (Palmer 1959: kap 8; Wood 1969).

Hursomhelst, tanken om folkets konstituerande makt hade en mycket särskild ställning i de amerikanska och franska revolutionerna. Anledningen till det ligger i de förändrade förståelser av både revolution och konstitution som framkommer i samband med de demokratiska revolutionerna. Bland andra Reinhart Koselleck har påpekat att termen revolution under 1700-talet kom att förknippas med nya politiska möjligheter snarare än ett återvändande, som låg i tidigare tankar om statsformernas cykliska förhållande till varandra (Koselleck 1979: kap 3). Hannah Arendt menade i sin studie av de demokratiska revolutionerna att vi med dem står inför ett nytt sätt att se på revolutioner. Under längre tid hade det funnits flera sätt att beskriva undersåtarnas uppför mot de styrande, men inte för det slags politiska förändring som innebar att undersåtarna själva blev de styrande, menade Arendt (Arendt 1963: 41). Transformationen från undersåtar till medborgare, som styr sig själva genom institutioner designade för det syftet, visar på kopplingen mellan revolution och konstitution. Att utveckla nya författningar och därmed konstitutionalisera revolutionen blev också en av de viktigaste frågorna under revolutionsåren. Den historiska kopplingen mellan revolution och konstitution gjorde att Arendt insisterade på en begreppslig relation mellan dem; enbart när befrielsen från förtryck kopplas samman med konstituerandet av frihet kan vi tala om en revolution (Arendt 1963: 35).

Revolutionsåren visar hur besvärlig gestaltningen av frihet utifrån frigörelse var, särskilt som det rädde delade meningar om vilkas och vilket slags frigörelse som hade antagit konstituerande kraft genom revolutionerna. Dessa frågor har bäring på begreppet konstituerande makt eftersom det handlar om en makt som utvecklas immanent till praktiker, utan transcendent förankring. Konstituerande makt handlar om att grundlägga och legitimera politiska institutioner, men är en makt som inte självt kan grundläggas. Konstituerande makt är på samma sätt som revolutionerna en ny början (Arendt 1963: kap 1; Kalyvas 2005). Som Emmanuel Joseph Sieyès noterade varken kan eller får folkets konstituerande makt underordnas författningen (Sieyès 1789). För varifrån skulle den auktoritet komma som kunde binda folket om inte från folket självt, frågade Sieyès. Att bindas av en redan konstituerad makt vore för medborgarnas del detsamma som att ge upp sin frihet redan före det att den kunnat komma till uttryck (Sieyès 1789: 137). Att konstituerande makt handlar om att grundlägga

den nya staten utan att självt kunna grundläggas, visar hur dilemmat i att konstitutionalisera revolutionerna har en begreppslig betydelse. Att avgöra om frigörelsen är av ett sådant slag att revolutionerna kan avslutas eller om frigörelsen måste drivas vidare har inget givet svar. I de tre uppfattningar om konstituerande makt som diskuteras bearbetades detta problem om frigörelse och frihet på olika sätt.

Sansculotterna

I den politiska radikalisering som ägde rum i Paris under våren och sommaren 1792, vilket kallats för den andra revolutionen, spelade sansculotterna en framträdande roll. De ifrågasatte den skillnad mellan aktiva och passiva medborgare som 1791 års författning byggde på liksom det som de uppfattade var resterna av den gamla regimen, inte minst monarkens roll inom författningen och de kvardröjande aristokratiska privilegierna. Sansculotterna krävde också att ett nytt författningskonvent skulle inkallas. Nationalförsamlingen upphävde skillnaden mellan aktiva och passiva medborgare, efter det att de parisiska sektionerna redan förändrats under sommaren 1792 till följd av de passiva medborgarnas deltagande i de politiska församlingarna, och gick med på val till ett nytt författningskonvent efter monarkens fall den 10 augusti 1792. Ett nytt konvent valdes genom allmän rösträtt för män och samlades i september 1792 för att utarbeta en ny konstitution (Furet 1988: kap 3; Palmer 1964: 38ff).

Den andra revolutionen legitimerades genom hänvisning till folkets konstituerande makt – nu framförd *mot* den politiska församling som genom revolutionen 1789 inrättats på basis av samma anspråk (Negri 1992: 196f; Soboul 1968: kap 3). Det som vissa såg som folkets revolt mot sig självt uppfattades av sansculotterna som ett uttryck för folkets konstituerande makt och medborgarnas möjlighet att fungera som en revolutionär kraft. På så sätt skulle folket kunna förnya revolutionens löfte om frigörelse, menade sansculotterna:

[T]hey looked upon the Republic as being a democracy in action. For the more enlightened among them, freedom and equality had not been granted once and for all, but had to be won every day; liberty became liberation, equality, social conquest (Soboul 1968: 252f).

Frigörelsens möjlighet förbands av sansculotterna med en förståelse av folkets konstituerande makt som konstant och permanent. Folkets politiska roll var inte begränsad till det tillfälle när en ny författningsordning upprättades och inte heller var medborgarnas politiska deltagande begränsad till en viss uppsättning mekanismer och praktiker, såsom att välja politiska representanter och diskutera politiska frågor i föreningar och klubbar. Folkets suveränitet vilade hos de församlade medborgarna och förkroppsligades i deras deltagande i lagstiftning och beslutsfattande, verkställande av beslut liksom i förvaltning och rättsskipning (Negri 1992: 196f; Rudé 1959: 213ff; Soboul 1968: kap 3). På många sätt hade denna förståelse av folkets suveränitet sina rötter i Rousseaus kritik av det slags doktrin om suveräniet-i-parlamentet som utmärkte det brittiska styrelseskicket (Rousseau 1762: bok II, kap 1). Rousseau menade som bekant att suveränitet inte kan representeras; för sansculotterna och många an-

dra under revolutionsåren var det en tanke som innebar att medborgarna skulle stifta lagar och fatta politiska beslut på ett direkt sätt (Cobban 1946).

Hos sansculotterna handlade det mer specifikt om att en dubbel kritik av representation, dels att den innebar en begränsning av politiska praktiker, dels att den vidmakthöll sociala ojämlikheter. Sansculotterna menade att representation hängde samman med social ojämlikhet och att det representativa styrelseskicket egentligen inte baserades på medborgarnas deltagande, utan skyddet av en ekonomisk ordning grundad i den privata äganderätten. Det representativa styrelseskicket innebar att de bredare folklagren och lägre klasserna uteslöts från politiska påverkansmöjligheter, menade sansculotterna (Negri 1992: kap 5; Soboul 1968: 99f). Den uppfattningen var inte tagen ur luften eftersom förespråkare för det representativa styrelseskicket ofta band samman representation med möjligheterna att upprätthålla det sociala och ekonomiska systemet. Bland de insikter som de menade kunde befordras genom ett representativt system var den om ett ekonomiskt system byggd på den privata äganderätten bland de viktigare (Manin 1997: kap 3).

För sansculotterna innebar den sociala ojämlikhet som ett representativt system vidmakthöll att de rika besatt en makt över fattiga som gjorde de senares frihet villkorad. De rika hade därmed makt över de fattigas liv, vilket enligt sansculotterna gjorde det nödvändigt att erkänna rätten till existens som grund för andra rättigheter. Rätten till existens innebar bland annat rätt till utbildning och arbete, reglering av tillgången till och priserna på livsmedel liksom begränsningar av äganderätten (Soboul 1968: kap 2). Samtidigt som kraven på sociala rättigheter var långtgående kopplades de inte samman med ambitioner att i grunden omstöpa och förändra det ekonomiska systemet och utvecklades inte till en kritik av den kapitalistiska ekonomins strukturbildande effekter på det sätt som frågan senare diskuterades av Marx. Sansculotternas intresse riktades likt mycket av dåtidens debatt på regleringen av varucirkulationen, framförallt tillgång och pris på bröd och andra stapelvaror (Palmer 1964: 48f; Rudé 1959).

En andra kritikpunkt i debatten om demokrati och representation hade att göra med sansculotternas sätt att se det församlade folket som identiskt med sig självt och därmed upphävande skillnaden mellan styrande och styrda (jfr Schmitt 1928: 204ff). De församlade medborgarna är folket och lagstiftare på ett direkt sätt: "[W]e alone should establish our laws; their [the representatives'] only task is to suggest them to us," som en av sansculotterna uttryckte det (citerad i Soboul 1968: 100). Folkets roll som lagstiftare kombinerades med det slags mekanismer varigenom de politiska församlingarna kunde kontrolleras, bland annat möjligheterna att återkalla representanters mandat, som varit vanliga i radikala diskussioner (Soboul 1968: kap 3.2). Det som skiljer debatten bland sansculotterna om dessa arrangemang för att binda representanterna till medborgarnas ställningstaganden från liknande diskussioner, bland annat de som förekom i de amerikanska debatterna under samma tid, var att dessa mekanismer för sansculotterna inte i första hand tänktes utgöra ett komplement till det representativa styrelseskicket.

En viktig skillnad hade att göra med tanken om den konstituerande maktens permanenta och konstanta karaktär; medborgarna som var aktiva i de parisiska sektionernas församlingar insisterade på att själva bestämma när och i vilken utsträckning

de skulle samlas för debatt och beslutsfattande. Att ständigt befinna sig i överläggningar var av betydelse för sansculotternas möjligheter att agera och inte minst fungerade det som ett effektivt sätt att motsätta sig försök från konventet att underordna sektionernas makt till detsamma. Men det visade sig också vara ett tveeggat instrument eftersom det politiska arbetet snart kom att domineras av dem med tid och pengar att ägna sig åt den typen av aktiviteter (Soboul 1968: 120ff).

Tanken om det församlade folket underbyggdes av sansculotterna genom en andra grundläggande tanke, nämligen att de därmed utövade sin rätt till uppror. Den tanken har en lång historia, men det intressanta med sansculotterna är att de menade att allt de företog sig var exempel på uppror. Att demonstrera och återkalla representanters mandat var lika mycket uppror som att uttrycka folkets uppfattning genom att, om nödvändigt, bokstavligen sätta sig i representanternas ställe eller som en sista utväg ta till vapen (Soboul 1968: 128ff). Rätten till uppror sammanfattade för sansculotterna tanken att de politiska praktikerna överflödar de institutionaliserade formerna för deltagande, att de går på tvärs, under och genom de politiska institutionerna. Därmed ifrågasattes tanken om politik som en lokalisierbar sfär (Negri 1992: 197f). I någon mån ligger denna lokalisering i det sätt som vissa institutionella arrangemang och mekanismer utpekas som politiska medan andra inte är det, men mer specifikt handlar det om att konstituerande makt underordnas konstituerad makt på det sätt som frågan diskuterats i debatterna om den blandade författningen.

Idealet om den blandade författningen hade svepts undan i revolutionens spår i det att kritiken av både monarkin och aristokratin haft folkets makt som sin utgångspunkt. Bland revolutionärerna fanns en stor tilltro till att frisättandet av folkets deltagande mer eller mindre av sig självt skulle resultera i en samtidigt gemensam och förnuftig politisk vilja (se t.ex. Cobban 1946; Preuss 1994: 35ff). Sansculotterna delade denna uppfattning och anförde mot dem som ville aktualisera den blandade författningens ideal att den skulle innebära att konstituerande makt underordnades vad som egentligen var en redan konstituerad politisk sfär. Inte bara dess koppling till aristokratin historiska privilegier stod i vägen för ett återupprättande av den blandade författningen, utan framförallt det faktum att den enligt sansculotterna hindrade en förståelse av konstituerande makt som expansionen av politiska praktiker (jfr Negri 1992: 196ff). Men visar denna kritik också på alternativa sätt att organisera politik? För sansculotternas del är det tydligt att det för dem handlade om folkets möjlighet att styra sig självt på ett sätt som inte var avhängigt representationstanken. Men överlag blev de svaret skyldiga och sansculotterna utvecklade aldrig ett sammanhängande alternativ om hur medborgarnas självstyre skulle gestalta sig (Soboul 1968: 251ff).

Problemet med avsaknaden av institutionaliserade former för medborgarnas självstyre blev tydliga genom upprättandet av den revolutionära regeringen och deklARATIONEN att 1793 års författning inte skulle träda ikraft förrän krigstillståndet upphört. Sansculotterna spelade en viktig roll i att etablera den revolutionära regeringen, men förhållandet blev snart mycket spänningsfyllt. Inte minst överförandet av de parisiska sektionernas makt till den revolutionära regeringen och inskränkningarna av friheten för sammanslutningar och föreningar gjorde det svårt för sansculotterna att utöva något politiskt inflytande (Arendt 1963: 244ff; Rudé 1959: kap 8-9; Soboul 1968: kap 3-4). Det är också uppenbart att även om den revolutionära regeringen enligt Maximi-

lien Robespierres uppfattning hade en liknande roll som det församlade folket, nämligen att grundlägga republiken, var den roll medborgarna borde ha i denna process mycket begränsad (Cobban 1946; Robespierre 1793). Robespierre tillhör också dem som mest pregnantert formulerat tanken om det representativa styrelseskicket, med udden riktad mot sansculotternas uppfattningar:

A democracy is not a state in which the people, continually assembled, manages all public business for itself, still less one in which a hundred thousand fractions of the people, through isolated, precipitate and contradictory measures, would decide the fate of the whole society: no such government has ever existed, and it could only exist to take the people back to despotism. Democracy is a state in which the sovereign people, guided by laws which are its own work, does for itself all that it can do properly, and through delegates all that it cannot do for itself (Robespierre 1794: 110f).

De tankegångar som sansculotterna gav uttryck för spelade en central roll i senare revolutionära omvälvningar, från 1848 över Pariskommunen till den ryska revolutionen (se t.ex. Arendt 1963: kap 6; Negri: kap 5-6; Preuss 1994: kap 2-4). Men på samma sätt som den politiska makten centraliserades i den revolutionära regeringen i Frankrike mellan 1792 och 1794 skedde en liknande utveckling vid andra revolutionära omvälvningar. Sansculotterna är därför för kritikerna det första i raden av avskräckande exempel på det slags krafter som får spelrum när man misslyckas med, att konstitutionalisera revolutionen. Arendt menade att dessa krafter hade att göra med sansculotternas förhoppning att fortsättningen på revolutionen skulle leda till befrielsen från fattigdom, vilket gjorde att den nödvändighet som utmärker livsprocessen blev ett centralt tema. Även om frigörelsen från fattigdom innebar ett försök att demaskera nödvändighet som en påtvingad och illegitim ordning öppnade den koppling som därmed upprättades mellan nödvändighet och våld upp för att tänka våld som en nödvändighet för att grundlägga och säkerställa republikens existens, menade Arendt (Arendt 1963: 60ff; jfr Arendt 1958: del 2).

Debatten om Pennsylvanias författning

Även i de nyligen självständiga amerikanska kolonierna var det många som hävdade att revolutionen hade varit meningslös om folkets suveränitet inte betydde att makten ligger kvar hos folket, också efter det att revolutionerna avslutats. I skapandet av de självständiga staternas författningar spelade dessa tankegångar en viktig roll, inte minst i debatterna om den lagstiftande församlingens ställning och dess radikaldemokratiska bindning till medborgarna. Särskilt tydligt kom dessa tankar till uttryck i debatterna om Pennsylvanias författning (Morgan 1988: kap 10–11; Wood 1969: 373ff).

Pennsylvanias författning, som antogs revolutionsåret 1776, gav mycket långtgående möjligheter för medborgarna att kontrollera den politiska makten, inklusive den lagstiftande församlingens beslutsfattande. Författningen stipulerade att val skulle hållas varje år och rösträtten var i jämförelse med de andra staterna mycket långtgående. Varje lagförslag skulle föra det att det antogs i parlamentet spridas till medborgarna för att de därmed skulle ges möjlighet att ta ställning till dem. Dessutom infördes

ett så kallat "Council of Censors," som hade till uppgift att ta ställning till om den lagstiftande församlingen höll sig inom konstitutionens ramar. Ledamöterna till detta organ skulle utses i allmänna val vart sjunde år (Wood 1969: 231ff).

För de radikala stod det klart att, som en debattör uttryckte det, "the more simple, and the more immediately dependent the authority is upon the people, the better;... because it must be allowed that they are the best guardians of their own liberties" (citerad i Wood 1969: 229). De som försvarade författningen såg den som ett direkt uttryck för de revolutionära idealen. De koloniala erfarenheterna att hotet mot medborgarnas frihet kom från den utövande makten, inte från den lagstiftande makten, spelade en viktig roll under revolutionsåren. Medan en stark utövande makt identifierades med det brittiska styret sågs den lagstiftande makten allmänt som en garant för frihet. Det var också genom de olika valda församlingarna som kolonisterna hade kunnat utöva viss kontroll över sina egna affärer. Att välja representanter var det främsta uttrycket för folkets frihet, friheten att bestämma över sig själv, och dessutom det bästa skyddet av de friheter som medborgarna har tagit och en för sig. Skillnaden mellan privat och offentlig frihet – frihet i modern och antik mening som Benjamin Constant senare skulle kalla det – spelade en undanskymd roll i de debatter som fördes under revolutionsåren. Genom deltagandet i lagstiftning och beslutsfattande kunde medborgarna försvara sin personliga frihet och utöva sin politiska frihet på en och samma gång, menade revolutionärerna (Morgan 1988: kap 6-9; Wood 1969: 378f).

Men de radikala idéerna ledde också till tydliga spänningar. I jämförelse med den utövande makten och mot bakgrund av de koloniala erfarenheterna framstod den lagstiftande församlingen som ett uttryck för folkets konstituerande makt. Men i jämförelse med folket i stort och medborgarnas möjligheter att på ett direkt sätt delta i lagstiftningsarbetet framstod representanterna istället som potentiella usurpatorer av folkets makt. Farhågan att man genom den lagstiftande församlingen skapade ett fåtal som skulle utöva tyrannisk makt över flertalet framfördes av många under revolutionsåren. Beroende på om de lagstiftande representanterna jämfördes med folket i stort eller den utövande makten, var representanterna både folket och inte folket (Wood 1969: 364ff).

Kritikerna av de radikala idéer som låg till grund för Pennsylvanias författning var inte nådiga; författningen ansågs absurd och helt obrukbar. Det visade sig snart att den också var det, bland annat till följd av kritikernas blockering av arbetet i den lagstiftande församlingen. De påbörjade istället en agitation för att konstitutionen skulle ändras och tog i det sammanhanget fasta på behovet av en andra kammare. Pennsylvanien var den enda stat bland de nyligen självständiga kolonierna som hade ett enkammarparlament. Förespråkarna hävdade att det var att föredra eftersom det fanns en risk att ett fåtal skulle kunna kontrollera så pass mycket politisk makt genom den andra kammaren att denna grupp utvecklades till en aristokrati. Kritikerna menade istället att en senat skulle kunna ha en balanserande funktion och bidra med erforderlig kunskap och erfarenhet till lagstiftningsarbetet (Morgan 1988: 248ff; Wood 1969: 230ff).

Konstitutionens kritiker menade att tanken att makten alltid ligger kvar hos folket underminerar allt vad regering och rätt heter. Folkets makt kommer till uttryck under

revolutionära förhållanden och i den författningsgivande makten, men som konstitutionell kategori kan folket inte betyda mer än den politiska maktens referenspunkt. När det gäller den vardagliga politiken måste folkets representanter kunna diskutera på ett fritt sätt om vad som är det allmänna bästa (Wood 1969: 362ff). Många var oroad av och upprörda över de utbredda försöken från medborgarnas sida att på olika sätt kontrollera och utöva inflytande över de lagstiftande församlingarna. Visserligen har revolutionen lärt oss betydelsen av folkets bångstyrighet, menade kritikerna, men denna upproriskhet får inte drivas för långt. Var och en verkade tycka sig kunna stifta lagar, utan varken kunskap eller insikt, menade de som hävdade att de revolutionära idealen urartat: "When a man, who is only fit 'to patch a shoe,' attempts to 'patch the State,' fancies himself a *Solon* or *Lycurgus*, ... he cannot fail to meet with contempt," som en av debattörerna uttryckte det (citerad i Wood 1969: 477).

Klagomålen mot perversionen av det republikanska idealet var många; en del riktade sig mot politiska förhållanden, såsom särskilt överdrivna former av deltagande från medborgarnas sida och en nedvärdering av den kunskap och insikt som behövs för lagstiftningsarbete och politiskt styre, medan andra riktade sig mot de hot mot äganderätten som kritikerna såg i den omfattande lagstiftningen för att minska böndernas skuldbörda. Åter andra former av kritik handlade huvudsakligen om bristen på respekt för personer med högre ställning i samhället och uppkomlingars obenägenhet att iakttäta etikettens regler (Palmer 1959: 217ff; Wood 1991). Dessa klagomål över den obegränsade frihet som revolutionen urartat i utgjorde bakgrund till kritiken av de starka lagstiftande församlingarna och dess bindning till folket, vilket enligt kritikerna riskerade att resultera i en folkligt legitimerad despotism. James Madison var en av dem som framförde dessa farhågor med störst kraft och i ett brev till Thomas Jefferson skrev han:

Wherever the real power in a Government lies, there is the danger of oppression. In our Governments the real power lies in the majority of the Community, and the invasion of private rights is chiefly to be apprehended, not from acts of Government contrary to the sense of its constituents, but from acts in which the Government is the mere instrument of the major number of the constituents (citerad i Wood 1969: 410)

För att undkomma detta problem handlade det om, som Madison uttryckte det, att finna en republikansk lösning på de republikanska problemen (Madison, Hamilton & Jay 1788: 10: 122ff). Denna lösning låg för Madison i att hantera politiska konflikter på ett sätt som inte undertryckte dem. När man ställs inför frågan om fraktioner, noterade Madison, kan man försöka komma åt orsakerna till konflikterna, antingen genom att inskränka den frihet som gör det möjligt för personer och grupper att uttrycka uppfattningar och intressen, eller genom att fostra medborgarna att dela samma intressen och åsikter. Båda lösningarna förstör emellertid den frihet som utgör en essentiell del av det revolutionära idealet och kan därför inte accepteras, menade Madison. Madisons lösning handlade om att istället för att kontrollera orsakerna till konflikter hantera dess konsekvenser. Att skapa en balans mellan statsmakterna inom en republik omfattande ett stort territorium och en mångfaldig befolkning var centrala delar till Madisons förslag (Madison, Hamilton & Jay 1788: 10: 122ff). Därmed dis-

tanserade sig Madison från de traditionella argumenten kring republiken, som bland annat betonat behovet av samstämmighet i vanor och värden hos medborgarna, och tog fasta på tankarna kring den blandade författningen (jfr Pocock 1975).

Till skillnad från de förrevolutionära debatterna om den blandade författningen, som byggde på en balans mellan de monarkiska, aristokratiska och demokratiska elementen sådant dessa uttryckte ständer och klasser i samhället, handlade det i den amerikanska debatten om en institutionell tolkning av de olika elementen (Wood 1969: kap 6 och 15; Wolin 1989: kap 6). Den blandade författningen kom därmed att ses som en fråga om balansen mellan de skilda statsmakterna. Kritikerna av de lagstiftande församlingarnas centrala ställning och dess bindning till medborgarna betonade dels behovet av en stark utövande makt, för politisk stabilitet och kraft i genomförande av politiken, dels behovet av kunskap och överblick i lagstiftningsprocessen, något en senat kunde bidra med. Det aristokratiska elementet legitimerades inte genom ärvda privilegier, utan genom revolutionens tankar om jämlika möjligheter. Jämlika möjligheter var grundläggande för de nya samhällena, men vissa var skickligare i att använda sig av sina förmågor än andra, vissa förvärvade och visade större prov på kunskap och insikt än andra, och därmed utvecklades en "naturlig aristokrati", som kunde vara grunden för senatens roll i lagstiftningsprocessen (Hullung 2002: 63ff; Wood 1969: 445ff).

Förespråkarna för den blandade författningen argumenterade för tanken om balans mellan statsmakterna med fullvetskap om att man inte kunde förneka principen om folkets konstituerande makt. Man tog fasta på det slags misstro mot den lagstiftande församlingen som låg i radikalernas betoning av att binda representanterna till medborgarna, men till skillnad från den radikaldemokratiska lösningen förespråkades istället en intern balans mellan statsmakterna. För de som försvarade Pennsylvanias författning kunde en sådan balans inte fungera som ett försvar för medborgarnas rättigheter; folket i stort var det enda effektiva sättet att kontrollera regeringens maktanvändning (se t.ex. Wood 1969: kap 15).

Federalisterna

De argument som framförts av kritikerna i diskussionen om Pennsylvanias författning spelade en viktig roll i debatten om den federala författningen. Misstron mot de lagstiftande församlingarnas roll och makt hade stor betydelse för dessa diskussioner liksom den brist på handlingskraft som federalisterna menade utmärkte konfederationen. Federalisterna hävdade till en början att skapandet av en federal författning skulle innebära att staternas makt underordnades densamma, något som kritikerna tog fasta på. Antifederalisterna menade att det skulle innebära skapandet av en potentiellt tyrannisk centralmakt och en aristokrati, bestående av lagstiftarna, på politisk väg (Palmer 1959: 228ff; Morgan 1988: kap 11).

Både avståndet till den federala maktens centrum och det begränsade antalet representanter i de lagstiftande organen ansågs vara ett problem, särskilt som det var osannolikt att medborgare från de lägre klasserna och småbönderna skulle väljas till den lagstiftande församlingen på federal nivå (Manin 1997: 108ff; Morgan 1988: kap 11). I ett nötskal skulle upprättandet av en federation innebära slutet på demokratin och

de möjligheter att påverka samhället som medborgarna hade, menade antifederalister som exempelvis pseudonymen *The Federal Farmer*.

But when power is once transferred from the many to the few, all changes become extremely difficult; the government, in this case, being beneficial to the few, they will be exceedingly artful and adroit in preventing any measures which may lead to a change; and nothing will produce it, but great exertions and severe struggles on the part of the common people (The Federal Farmer 1787: 59f).

Antifederalisterna var till en början framgångsrika i att porträttera federalisterna som fientligt inställda till folkets makt. Federalisterna hade också stora problem med att beskriva vilken form av politisk sammanslutning den federala författningen egentligen skulle upprätta. En rad sätt att beskriva densamma framfördes, exempelvis att den skulle utgöra en slags sammanflätad jurisdiktion, en delning av suveränitet med olika slags befogenheter för staterna och federationen och så vidare. Inga av dessa beskrivningar av den nya federationen slog rot. Istället började federalisterna använda sig av folksuveränitetstanken (Morgan 1988: 280ff; Palmer 1959: 228ff; Wood 1969: 529ff).

Konflikten, hävdade federalisterna, handlade inte om staternas rättigheter i förhållande till den federala makten, utan om folkets konstituerande makt. Stater och federation är underordnade folkets suveränitet och bådas befogenheter springer ur folkets makt att bestämma de politiska institutioner varigenom de styr sig själva, hävdade federalisterna. Därmed ställdes antifederalisterna inför ett problem. Deras argument hade från början riktat sig mot vad de såg som ett sätt att genom federationen underminera den roll som medborgarna spelade i politiken i staterna. Men federalisternas förändrade argumentering gjorde att de istället framstod som försvarare av den existerande kontinentalkongressen och staternas rättigheter gentemot folkets suveränitet (Morgan 1988: 280ff; Miller 1988; Wood 1969: 529ff).

Federalisterna tog således till vara på tankarna kring folkets konstituerande makt för att argumentera för sin sak. Att utarbeta den federala författningen genom konvent sågs som uttryck för folkets suveränitet gentemot de politiska församlingarna i staterna – som i det perspektivet var konstituerad makt. Den nya författningen baserades på folkets suveränitet, inte staternas överlåtna befogenheter. Men samtidigt låg federalisternas fokus på att konstruera förhållandet mellan de politiska institutionerna på ett sådant sätt att både behovet av och möjligheterna att återigen ta upp perspektivet av folkets konstituerande makt minskade. Därmed kan federalisterna sägas uttrycka en tredje position i förhållande till tanken om folkets konstituerande makt, varken en fortsättning av den revolutionära aktiviteten hos folket eller en radikal-demokratisk bindning av de lagstiftande församlingarna till medborgarna. Istället är folkets makt utgångspunkten för det representativa styrelseskicket, men när denna styrelse upprättats träder folket tillbaka och blir till de medborgare som enskilt eller tillsammans i föreningar, partier och så vidare, försöker påverka lagstiftningen. Folket i sin kollektiva kapacitet är därmed uteslutet från styrelsen (Ackerman 1991: 184f; Arendt 1963: 151ff; Negri 1992: kap 4.2).

Det innebär att den process varigenom folkets konstituerande makt gestaltats kommit till sitt slut. Författningen reglerar medborgarnas självstyre, men detta självstyre

kan inte återigen bli en konstituerande praktik, för det vore detsamma som att folket gjorde uppror mot sig självt, mot den ordning som folket självt konstituerat. Madisons uppfattning stod emellertid inte oemotsagd. Jefferson menade att folket måste kunna återta den konstituerande makten.² Denna möjlighet borde också regleras konstitutionellt, menade Jefferson, som förespråkade att sammankalla ett nytt författningskonvent vart tjugonde år för att varje generation skulle kunna bestämma författningens innehåll och karaktär (Jefferson 1789). Bakgrunden till Madisons och andra av federalisternas uppfattning låg i den risk de menade fanns att revolutionerna givit författningensliga instrument för majoriteten att genomföra revolutionära förändringar utan att göra revolution. Även om kritiken av majoritetsstyret legitimerades genom hotet mot individuella rättigheter var det i hög grad de risker man menade låg i att låta massan eller folket spela en avgörande roll i politiken som motiverade Madison och andra av federalisterna att söka en konstitutionell modell som försvårade majoritetens styre (Dahl 2002: 24f; Wolin 2001: 245ff).

Flera av de tankar som diskuterades i samband med den federala författningen blev sedermera väsentliga kännetecken för den amerikanska konstitutionella traditionen. Den skiljer sig på flera punkter från den europeiska traditionen, särskilt gäller det tankarna om balansering av statsmakterna och domstolars lagprövningsrätt, men även i Europa är det tydligt att vi under de senaste årtiondena har att göra med en förskjutning i riktning mot en större betoning av de slags konstitutionella arrangemang som varit den amerikanska författningstraditionens signum. Det intressanta är att dessa arrangemang, som vanligtvis ses som begränsningar av demos beslutsrätt, i hög grad växte fram ur folksuveränitetstanken och det slags skepsis med de representativa politiska församlingarna som hade sina rötter i en radikal tolkning av folksuveränitetsprincipen (Wood 1969: 457ff; jfr Hulliung 2002: kap 2 och 3).

Frågan om den nya federala författningen borde innehålla en rättighetsdeklaration dök upp sent i debatten om författningen. Det var antifederalisterna som tog upp frågan och krävde att en rättighetskatalog skulle läggas till författningen, medan många av federalisterna hävdade att det inte fanns någon anledning att genom rättigheter begränsa den makt som konstitutionen överhuvudtaget inte gav till de federala politiska institutionerna. Det argumentet övertygade inte antifederalisterna eftersom de federala institutionerna i mångt och mycket gavs en rad ospecificerade befogenheter, som mycket väl kunde ha konsekvenser för medborgarnas rättigheter. En rättighetskatalog kom att utvecklas som ett slags eftergift till antifederalisterna och lades till författningen 1790 (Amar 1998: kap 1; Morgan 1988: 282ff). Att den rättighetskatalog som tillfogades till den nya federala författningen i USA ses som ett skydd för en rad individuella fri- och rättigheter är den idag dominerande uppfattningen (se t.ex. Hulliung 2002: kap 2). Men denna tolkning är i hög grad en konsekvens av rekonstruktionen efter inbördeskriget utifrån det fjortonde tilläggets stipulation om lika

2 Jeffersons uppfattning om behovet av att göra uppror även i den stat som upprättats genom folkets konstituerande makt kom bland annat till uttryck i hans försvar för Shays revolt i Massachusetts sommaren 1786 (Hardt 2007: 61ff). Jefferson menade att den motståndanda som Shays revolt visade på är oundgänglig, även om de som gör uppror har fel och är missledda: "I hold it that a little rebellion now and then is a good thing, & as necessary in the political world as storms in the physical," som Jefferson noterade i ett brev till Madison (Jefferson 1787: 108).

behandling och att ingen stat får stifta lagar som begränsar medborgarnas rättigheter. De tio första tilläggen har lika mycket att göra med folkets konstituerande makt som med individers rättigheter gentemot staten (Amar 1998).

Att flera av tilläggen har att göra med folkets konstituerande makt visas exempelvis i tillägget om yttrandefriheten, som syftade till att skydda folkliga majoriteter mot risken att kongressen skulle utvecklas till en icke-representativ församling. Det var som vi sett en vanlig uppfattning hos antifederalisterna att det problemet skulle vara större med den federala kongressen än för staternas lagstiftande församlingar (Amar 1998: 20ff). Även erkännandet av mötesfriheten har sin bakgrund i folksuveränitetstanken. Mötesfriheten hade inte enbart att göra med varje medborgares rätt att mötas för att uttrycka uppfattningar och organisera sig, utan också med den kollektiva rätten att mötas i framtida författningskonvent för att tillsammans författa en ny konstitution (Amar 1998: 26ff). Denna folksuveränitetslogik genomsyrar flera av de första tio tilläggen; det är ingen tillfällighet att flera av dem talar om folk (*people*) istället för medborgare eller individer (Amar 1998: del 1).

Domstolarnas lagprövningsrätt har också sitt ursprung i folksuveränitetstanken, närmare bestämt att domstolarna skulle kunna tillvarata medborgarnas intresse gentemot de lagstiftande församlingarna och den utövande makten om så behövdes (Wood 1969: 453ff). Under revolutionsåren ansågs det allmänt inte vara förenligt med de revolutionära idealen att ge domstolar rätt att sätta sig över den lagstiftande församlingens beslut. Ifrågasättandet av den lagstiftande maktens ställning ledde emellertid till en ändrad uppfattning. I denna kritik framfördes ibland naturrättsligt inspirerade argument, men över tid kom tanken att normkontroll hade att göra med folkets suveräna makt sådant den uttrycks i konstitutionen att dominera debatten. Domstolarna hade inte rätt att sätta sig över den lagstiftande församlingens vilja, men däremot var både den lagstiftande och dömande makten underordnad folkets suveränitet. Att ge domstolarna rollen av att kontrollera den lagstiftande församlingens beslut i förhållande till konstitutionen var därför ett uttryck för folkets suveränitet, menade Alexander Hamilton och andra av federalisterna (Madison, Hamilton & Jay 1788: 78: 436ff; Wood 1969: 459ff).

Är konstituerande makt mer än möjligheten att ändra författningen?

När konstituerande makt diskuterades i samband med 1700-talets revolutioner stod problemet hur revolutionerna kunde konstitutionaliseras i fokus. Det visade sig vara ett svårbemästrat problem av flera skäl. Huruvida revolutionerna kommit till den punkt där de borde avslutas genom att institutionalisera den nyvunna friheten eller om revolutionerna måste fullföljas för frigörelse av dem som ännu inte vunnit sin frihet spelade en viktig roll i sammanhanget. I de tre tolkningar av konstituerande makt som diskuterats framkommer skilda sätt att bearbeta detta problem.

Gemensamt för de olika uppfattningarna är att konstituerande makt handlar om skapandet och grundläggningen av nya politiska institutioner och praktiker. Detta skapande är immanent och saknar transcendental grund, vilket enligt många filosofers förmenande är ett utmärkande drag för moderniteten (se t.ex. Habermas 1985:

kap 2 och 12; Taylor 2004). Konstituerande makt handlar om det slags makt som grundlägger, men inte i sig kan grundläggas. Dessa tankar återfinns exempelvis i Sieyès resonemang att folkets frihet inte kan bindas på förhand liksom i Madisons sätt att se den konstituerande processen som lösning på problemet med lagstiftaren som grundlägger republiken. Fördelen med den amerikanska modellen jämfört med antika synsätt är att den lagstiftare som upprättar republiken tagit verklig gestalt genom revolutionen, menade Madison; republikens grundläggning baseras på medborgarnas debatt om den nya statens karaktär (Madison, Jay & Hamilton 1788: 38: 247ff).

Konstituerande makt handlar som revolutionerna själva således om början i politiken (Arendt 1963: 21ff). Även om revolutionerna inte motiverades av att bryta med det förflutna visar debatterna om konstituerande makt hur man under revolutionsåren hade att ta ställning till revolutionerna som början, i förhållande till möjligheterna att avsluta respektive fullfölja revolutionen. Men frågan om början är mer komplicerad än så; för Kant skapade revolutionerna en horisont för att i framtiden börja igen, om än inte på samma sätt. Kant hävdade att den världshistoriska betydelsen av den franska revolutionen mindre låg i den som händelse och mer i den sympati som den väckte hos dem som iakttog den. Början ligger i åskådarnas tolkning av revolutionen som ett historiskt tecken – ett tecken att medborgarnas frihet kan vara ett motiv för att handla och ett tecken på att medborgarnas självstyre är möjligt. Revolutionen utgör därmed ett tecken på framtidens politik (Kant 1798: 95ff; jfr Foucault 1983: 93ff): Revolutionen kommer att inspirera andra att ta fasta på den möjlighet som den öppnat: att börja igen när förutsättningarna finns för handen. Detta tecken förminskas inte av att revolutionen går över styr, men i det faktum visar sig också att det inte är eftersträfvansvärt att återigen börja på samma sätt, menade Kant (Kant 1798: 95ff). Att inte börja på samma sätt kan stå som ledmotiv för de teman ur debatterna om konstituerande makt som över de revolutionära omvälvningarna under 1800- och 1900-talen fram till den samtida demokratidebatten var och förblivit stridsfrågor.

I det slags tradition som leder fram till dagens reflektion om konstitutionell demokrati betyder konstituerande makt huvudsakligen möjligheten att förändra författningen i enlighet med de regler denna lägger fast. Därmed är konstituerande makt inkorporerad i författningen på ett sätt som enligt många demokratiteoretiker gör den reflexiv. Medborgarna kan använda konstitutionen för att ifrågasätta utslutning av personer från delaktighet och rättigheter liksom för att utmönstra partikulära intressen som paraderar som allmänna intressen men snarare är uttryck för samhälleliga maktförhållanden och insnävade synsätt. Sedan kan medborgarna med utgångspunkt i de därmed förändrade samhällsförhållandena anpassa den konstitutionella regleringen av politisk makt (se t.ex. Ackerman 1991; Habermas 1992; Rancière 2006). De som betonar dessa möjligheter i den konstitutionella demokratin menar att den reflexiva författningen tillåter en förändring av politiska institutioner och praktiker liksom av samhälleliga förhållanden i stort som är tillräckligt för att infria löftet om allas frihet, utan att vi därmed återigen ställs inför de dilemman och problem som utmärkte konstitutionaliseringen av revolutionerna. Moderna författningars reflexiva karaktär möjliggör förändringar som har revolutionära konsekvenser, utan att för den skull vara revolutionära till sin karaktär. Därmed kan revolutionernas avslutande också

vara en horisont för deras fullföljande (se t.ex. Ackerman 1991; 1992; Habermas 1992).³

För de som ställer sig kritiska till möjligheterna till emancipation genom att begagna sig av konstitutionens reflexiva karaktär är det medborgarperspektiv som förespråkas misstänkt likt det perspektiv som utmärker dem som har till uppgift att tolka konstitutionen som en rättsordning, som en uppsättning av etablerade regler med begränsat utrymme för förändring. Det innebär en assimilation av konstituerande makt till konstituerad makt, menar kritikerna (se t.ex. Agamben 1995: § 3; Negri 1992: kap 1; Virno 1996). Mer bestämt består denna assimilation i vändningen av konstituerande makt från att vara grunden för (eller orsak till) konstituerad makt till att vara en effekt av densamma. Att konstituerande makt handlar om möjligheterna att ändra författningen i enlighet med dess regler innebär att denna makt utläggs från perspektivet av konstituerad makt (Negri 1992: 155–175).

I kritikernas försök att bryta assimilationen till konstituerad makt handlar det om att utveckla en förståelse av konstituerande makt som en icke-suverän och ordinär men permanent makt som rör skapandet av socialt liv. Syftet är att skapa en konstitutionell modell för att hålla konstituerande makt i rörelse. Ett första steg i utvecklingen av en sådan tolkning är att vrida begreppet ur den koppling till staten som gör att konstituerande makt handlar om suveränitet mer än frihet, menar flera kritiker (Negri 1992; Virno 1996). På många sätt återknyter den ambitionen till Marx kritik av medborgaren i liberal-demokratiskt tänkande som "subjektiverad stat". Som subjektiverad stat är medborgaren mindre ett uttryck för frihet än ett subjekt bestämt genom rättsliga och politiska mekanismer och institutioner (Marx 1843: 231ff).

Under revolutionsåren gjordes ingen egentlig skillnad mellan folkets konstituerande makt och dess suveränitet, vilket återspeglar hur konstituerande makt var avhängigt den roll som suveränitet spelade för den moderna statens framväxt, men för samtida teoretiker är det av vikt att göra denna skillnad (se t.ex. Negri 1992: kap 1; Kalyvas 2005). Medan konstituerande makt handlar om att skapa institutioner och praktiker underifrån, vilket framhäver denna makts produktiva karaktär, är suveränitet ett hierarkiskt auktoritetsförhållande. Suveränitet utövas uppifrån-och-ner och dess huvudsakliga funktion är negativ, att förhindra och begränsa (Kalyvas 2005). I det här sammanhanget spelar sansculotternas sätt att begreppsliggöra politiska praktiker som uppror en viss roll eftersom det innebär att de mångas makt har företräde framför suveränitet (Negri 1992: kap 1; 1996; Virno 1996; jfr Hardt 2007: 61ff). Men uppror väcker också i hög grad konnotationer av politiskt handlande riktat mot staten och ses dessutom ofta som ett reaktivt agerande, en reaktion på exempelvis pålagor och beslut. Av det skälet är det viktigt för dem som ser uppror som en nyckel för att kunna utveckla en radikal förståelse av konstituerande makt att framhäva andra aspekter

3 Bruce Ackerman har i anslutning till den amerikanska debatten i slutet på 1700-talet utvecklat en dualistisk demokratimodell, där han skiljer mellan den vanliga (ordinära) politiken inom ramen för en etablerad författning och den extraordinära, konstitutionella politik som syftar till förändringen av författningen. Vid ändringen av konstitutionen måste ett par krav vara uppfyllda, menar Ackerman, bland annat att det finns en bred uppslutning kring sådana förslag och också ett djup till de överväganden som ligger till grund för dem. Det senare handlar exempelvis om att det inte finns andra sätt att lösa de problem som tas upp än att ändra författningen (Ackerman 1991: del 2).

till tanken om uppror. Uppror eller vägran att delta i samhället på de existerande villkoren suspenderar det suveräna prerogativet, rätten att besluta, genom att det visar på motståndarens reella maktlöshet. Rätten att besluta motsvaras inte av makt att göra det. Maktlöshet betyder här oförmågan att agera gemensamt och står emot den förmåga till gemensamt agerande som kommer till uttryck i vägran eller upproret (Virno 1996). Även i det fall motståndaren tar till våld handlar det inte, som Arendt poängterade, om makt. Våld framträder enbart när makt saknas. Det som framspringer i revolutioner och uppror är makt: makt att sluta sig samman, makt att börja, makt att skapa nya umgängesformer och institutioner (jfr Arendt 1969: 44ff).

Vägran handlar således om den makt som består i att agera gemensamt och exponera motpartens maktlöshet. Därmed kan konstituerande makts produktiva karaktär framhävas på ett sätt som undviker dess koppling till suveränitet, men lika viktigt i det här perspektivet är att vägran handlar om att gå andra vägar än de som erbjuds (Negri 1996; Virno 1996). Vägran är mindre en konfrontation med motståndaren än ett sätt att visa hur man föredrar alternativa sätt att leva och samarbeta. Den avväpnande karaktären till vägran ligger i att undandra sig nödvändigheten att välja på villkor som andra ställt upp (jfr Agamben 1995: § 3).⁴ Det öppnar för en frihet att handla och tala på andra sätt än de etablerade, att samarbeta och leva på sätt som bygger på den makt som kommer ur ett gemensamt agerande. Sådana samarbets- och livsformer framkommer ofta i sociala rörelser och 1960-talets rörelser utgör en viktig kontext att reflektera kring för dem som försöker utveckla en radikal tolkning av konstituerande makt. Bland annat den fokus på skapandet av alternativa livsformer som varit centralt för många sociala rörelser sedan 1960-talet är av betydelse liksom att dessa rörelser inte agerat utifrån det slags modell för politisk handling som stod i centrum för flertalet revolutionära rörelser från franska till ryska revolutionen: att inta staten. Av det skälet talar en del teoretiker om vägran som en strategi som i stället för att inta staten handlar om ett uttåg ur staten (Negri 1992: kap 6; Virno 1996).

Att vägran förbinds med förmågan att visa på andra sätt att leva betyder att konstituerande makt ses som ett socialt fenomen; på samma sätt som konstituerad makt är samhälleliga maktförhållanden och inte enbart regleringen av politisk makt handlar konstituerande makt om skapandet av socialt liv i bred bemärkelse, menar exempelvis Antonio Negri (Negri 1992). Det betyder att konstituerande makt är ordinär; den ingår som en komponent till social interaktion och är i det också en möjlighet som finns i alla sociala relationer. Att konstituerande makt är extraordinär är annars något som i hög grad utmärker den moderna debatten om densamma. Som bland andra Sieyès betonade handlade upprättandet av författningen om en extraordinär makt, utövad vid ett bestämt tillfälle med ett begränsat syfte – att upprätta en författning – men i det var det också en obegränsad makt (Sieyès 1789: 138f; jfr Ackerman 1991; Negri 1992: kap 7).

Den ordinära uppfattningen om konstituerande makt har vissa gemensamma drag med sansculotternas sätt att föreställa sig folkets konstituerande makt som permanent, men de samtida uppfattningarna skiljer sig också från sansculotterna, särskilt i

4 Det är inte för inte som Giorgio Agamben när han ska försöka karaktärisera vad en icke-suverän konstituerande makt innebär hänvisar till Melvilles *Bartleby*: den som föredrar att inte (Agamben 1995: 48).

det att man tar avsked från bilden om det församlade folket. För sansculotterna var tanken om konstituerande makt som permanent väsentlig för att kunna upphäva den separation mellan styrande och styrda varpå argumenten kring det representativa statsskicket vilade. Som Carl Schmitt påpekade betyder identitet i det här sammanhanget att folket *är*, det existerar och är närvarande (Schmitt 1928: 204f). Det församlade folket har en demokratisk dimension i det att demokrati handlar om medborgarnas självstyre, men den identitet som hävdas genom upphävandet av skillnaden mellan styrande och styrda är också ambivalent (Schmitt 1928: 234ff). Den kan både tolkas i termer av medborgarnas mer eller mindre konstanta och direkta deltagande i politiken, sådant tanken tolkats över den rådsdemokratiska traditionen till dagens experiment i radikal demokrati, men också som en fråga om social och kulturell homogenitet. Det senare var exempelvis utmärkande för många av antifederalisterna; att folket var sammanhållet av kulturella sedvanor och religiösa övertygelser spelade en central roll i deras kritik av avståndet mellan folket och de politiska representanterna i den nya federala staten (Manin 1997: 108ff).

Att ta avsked från det församlade folket betyder för flera samtida teoretiker att ta upp ett begrepp som folket ofta kontrasterats med: de många eller mängden (*multitude*). Vanligtvis har denna jämförelse inte hedrat de många; Hobbes, exempelvis, menade att de många inte är kapabelt till politiskt agerande och inte kan utgöra det slags enhet som krävs för att vara statens grund. De många var för Hobbes en mobb, som kommer samman lika snabbt som den upplöses i sina beståndsdelar (Hobbes 1642: 76ff). En sådan oregerlig och instabil kategori kunde för Hobbes lika lite som för många andra politiska tänkare vara grunden för staten. För det krävs ett annat politiskt subjekt, vilket under moderna förhållanden varit folket.⁵ Men folk och de många hänger också nära samman, inte minst därför att demokrati enligt traditionen varit de många styre och flera politiska tänkare har likt Aristoteles och Machiavelli framhåvt de många visdom (se t.ex. Waldron 1995). De många kunskap och visdom visar sig i förmågan att skapa gemensamma arbets- och livsformer. De många är vidare ett öppet begrepp, menar de som ser fördelar med detta sätt att teoretisera bäraren av konstituerande makt. De många är enligt bland andra Negri inte likt folket förvecklat i paradoxen av att både föregå konstituerad makt och vara resultatet av denna makt och skulle därför potentiellt vara ett sätt att lösa upp problemet med identitet och representation (Negri 1992: kap 1; Virno 1996; jfr Wolin 1989: 12f).

Genom att inte knyta konstituerande makt till upprättandet av staten försvinner i någon mån behovet av att genom principerna om identitet och representation skilja och hålla samman styrande och styrda, men frågan är om de som förespråkar en social tolkning av konstituerande makt inte också likt sansculotterna blir svaret skyldiga när det gäller formerna för de många autonomi. Närmare bestämt handlar det om det begreppsliga uttåg ur staten som utmärker de samtida sociala tolkningarna av konstituerande makt också kan bindas samman med alternativa former för politiskt självbestämmande. Marx menade att demokratin inte bara var varje statsskicks grundform, alla författningars lösta gåta, utan noga räknat inte något statsskick över-

5 Det ska för tydlighetens skull noteras att denna kontrast mellan folket och mängden är av vikt för Hobbes argument i *De Cive*, men inte för *Leviathan* (se t.ex. Matheron 1997).

huvudtaget. Snarare är demokrati upplösningen av de statsformer som upprättar en skillnad mellan den politiska staten och den materiella staten (samhället). I alla andra statsskick – och i det här avseendet är det ingen skillnad mellan monarki och republik – är medborgarens politiska vara skilt från medborgarens sociala vara (Marx 1843: 231).

Att konstituerande makt handlar om skapandet av socialt liv och inte är bunden till ett extraordinärt etablerande av reglerna för politiken öppnar för en förståelse av konstituerande makt som inte centreras i staten. Därmed undviks en assimilation av konstituerande makt till konstituerad makt och istället möjliggörs en tolkning av konstituerande makt som är förbunden med politik som artikulationen av samhälleliga konflikter utifrån de mångas skapande av sociala relationer. Men demokrati som upplösningen av statsformen lämnar samtidigt frågorna om formerna för självstyre obesvarade. Bristen på reflektion i det sammanhanget har ofta påpekats vara ett ödesdigert tillkortakommande i mycket av det tänkande som går tillbaka på Marx: oviljan eller oförmågan att reflektera över vad som kommer efter revolutionen öppnar inte för demokratisk frihet utan dess motsats. En liknande kritik kan riktas mot dem som söker att utveckla en konstitutionell modell som håller konstituerande makt i rörelse. Inte minst mot bakgrund av den förödande symbiosen mellan revolutionär rörelse å ena sidan och centraliseringen av politisk makt i en revolutionär regering å den andra sidan, som sansculotterna är de första i raden av flera exempel att tydliggöra, är frågan hur konstituerande makt kan konstitutionaliseras i ett givet historiskt sammanhang av betydelse. I det perspektivet framstår exempelvis Madison inte som en teoretiker inriktad på att avsluta revolutionen genom att utesluta möjligheten att återigen ta upp perspektivet av konstituerande makt, utan snarare som en republikansk realist – inriktad på att skapa förutsättningar för demokratisk frihet givet de samhälleliga omständigheterna (Hardt & Negri 2004: 354f). Men mellan denna realism och analysen av konstituerad makt som ett hinder för en konstitutionell modell som håller konstituerande makt i rörelse öppnar sig en spänning som är svår att överbrygga för dem som resonerar kring mängdens konstituerande makt. Mängden riskerar att visa sig vara samtidigt alltför stark och alltför svag, visserligen stark nog att åstadkomma frigörelsen från den gamla regimen, men samtidigt för svag för att bära upp det slags politiska relationer som möjliggör frihet (jfr Balibar 1995).

Avslutning

I de tre perspektiv på konstituerande makt som diskuterats bearbetades dialektiken mellan frigörelse och frihet i relation till konstitutionaliseringen av revolutionen på olika sätt. För federalisterna visade utvecklingen under revolutionsåren att de revolutionära idealen hade urartat och lösningen låg enligt deras förmenande i att tillvarata idealet om den blandade författningen. Även om federalisterna byggde vidare på revolutionsårens förståelser av konstituerande makt krympte den för dem ihop till att vara grunden för konstitutionen utan egentlig betydelse för förståelsen av politik när väl författningen etablerats. Federalisternas argumentation riktade sig mot dem som under revolutionsåren hade förespråkat författningar där tyngden låg i den lagstiftande församlingens bindning till medborgarnas deltagande. Den lagstiftande försam-

lingen var ett direkt utflöde av folkets konstituerande makt, men måste bindas till medborgarnas deltagande eftersom folket i stort var bättre på att tillvarata sina intressen och rättigheter än de valda representanterna, menade flera av revolutionärerna. Detta dubbla synsätt på de representativa institutionerna, ett utflöde av konstituerande makt men också ett problem i förhållande till folkets suveränitet, drevs till sin spets av sansculotterna. Sansculotterna insisterade på identiteten mellan styrande och styrda i det församlade folket och förkastade därmed tanken på representation. Att konstituerande makt är permanent vilande hos det församlade folket, vars politiska agerande förstods utifrån figuren om rätten till uppror, var väsentliga delar till sansculotternas uppfattning.

I de tre perspektiven friläggs skilda förståelser av konstituerande makt, som är av betydelse också för dagens debatter. Även i dessa diskussioner spelar revolutionernas problematik, att avsluta respektive fullfölja dem, en viktig roll. Att revolutionära omvälvningar inte sällan givit upphov till något lika hemskt som de lovat befrielsen från är av betydelse för dem som hävdar att vi genom den konstitutionella demokratin hittat ett sätt att författningsmässigt gestalta konstituerande makt. Revolutionerna öppnade en horisont som kan fullföljas genom att konstituerande makt görs till betingelse för konstituerad makt. Medborgarna kan i en mening börja igen genom att ta till vara på de resurser för samhällelig förändring som ligger i moderna författningars reflexivitet. Kritikerna menar att det synsättet leder till en assimilation av konstituerande makt till konstituerad makt och hävdar att det som behövs är en konstitutionell modell som håller konstituerande makt i rörelse. Även om den uppfattningen går tillbaka till sansculotterna och den rådsdemokratiska traditionen handlar det för dagens teoretiker om en social tolkning av konstituerande makt, baserad på det skapande av socialt liv som är en vardaglig och ordinär aktivitet hos de många och som kommer till politiskt uttryck i det sätt som exempelvis nya samarbetsformer etableras i sociala rörelser. Denna samhällliga omvandling är av ett potentiellt grundläggande slag, samtidigt som man tagit avsked från det slags modell – att inta staten – som dominerade revolutionärt politiskt tänkande från den franska till den ryska revolutionen. Snarare rör det sig om ett uttåg ur staten, demokrati som upplösningen av statsformen, men det reser också en rad frågor om möjligheterna att kunna gestalta demokratisk frihet som i hög grad förblir obesvarade. Samtidigt ligger i denna uppfattning om konstituerande makt en betoning av den radikala öppenhet mot framtiden som revolutionerna i slutet av 1700-talet kom att innebära, inte så mycket i det att revolutionärerna hade som syfte att bryta med det förflutna, tvärtom, men i den början revolutionerna utvecklades till. Det som skulle visa sig ha stor betydelse var ännu inte känt. Vi vet bättre – utom förmodligen vad som är möjligt nästa gång.

Referenser

- Ackerman, Bruce, 1991. *We the People: Foundations*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ackerman, Bruce, 1992. *The Future of Liberal Revolution*. Yale: Yale University Press.
- Agamben, Giorgio, 1995 [1998]. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press.
- Amar, Akhil Reed, 1998. *The Bill of Rights. Creation and Reconstruction*. Yale: Yale University Press.
- Arendt, Hannah, 1958. *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Arendt, Hannah, 1963 [1990]. *On Revolution*. London: Penguin.
- Arendt, Hannah, 1969. *On Violence*. San Diego: Harcourt Brace & Co.
- Balibar, Etienne, 1985 [1994]. "Spionza, the Anti-Orwell: The Fear of the Masses", s 3-37 i *Masses, Classes, Ideas. Studies on Politics and Philosophy Before and After Marx*. New York: Routledge.
- Cobban, Alfred, 1946. "The Political Ideas of Maximilien Robespierre during the Period of the Convention", *The English Historical Review* 61, s 45-80.
- Dahl, Robert, 2002. *How Democratic Is the American Constitution?* Yale: Yale University Press.
- Federal Farmer, 1787 [1981]. "Letter of October 12th 1787", s 54-60 i Storing, Herbert (red), *The Anti-Federalist. Writings of the Opponents of the Constitution*. Chicago: University of Chicago Press.
- Foucault, Michel, 1983. "What is Revolution?", s 83-100 i *The Politics of Truth*. New York: Semiotext(e).
- Furet, Francois, 1988 [1992]. *The French Revolution 1770-1814*. Oxford: Blackwell.
- Habermas, Jürgen, 1985. *Der philosophische Diskurs der Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Habermas, Jürgen, 1992. *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats*. Frankfurt a M: Suhrkamp.
- Hardt, Michael, 2007. "Jefferson and Democracy". *American Quarterly* 59, s 41-78.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio, 2004. *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: Penguin.
- Hobbes, Thomas, 1642 [1998]. *On the Citizen*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hullington, Mark, 2002. *Citizens and Citoyens. Republicans and Liberals in America and France*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Jefferson, Thomas, 1787 [1999]. "Letter to James Madison", s 107-109 i Appleby, Joyce & Ball, Terence (red), *Jefferson: Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jefferson, Thomas, 1789 [1999]. "Letter to James Madison", s 593-598 i Appleby, Joyce & Ball, Terence (red), *Jefferson: Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kant, Immanuel, 1798 [2005]. *Der Streit der Fakultäten*. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Kalyvas, Andreas, 2005. "Popular Sovereignty, Democracy, and the Constituent Power", *Constellations* 12, s 223-244.
- Koselleck, Reinhart, 1979. *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*. Frankfurt a M: Suhrkamp.
- Madison, James, Hamilton, Alexander & Jay, John, 1788 [1987]. *The Federalist Papers*. London: Penguin.
- Manin, Bernard, 1997. *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marx, Karl, 1843 [1977]. "Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie", s 200-333 i *Marx-Engels Werke*, vol. 1. Berlin: Dietz Verlag.

- Matheron, Alexandre, 1997. "The Theoretical Function of Democracy in Spinoza and Hobbes", s 207-247 i Montag, Warren & Stolze, Ted (red), *The New Spinoza*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Miller, Joshua, 1988. "The Ghostly Body Politic: The Federalist Papers and Popular Sovereignty", *Political Theory* 16, s 99-119.
- Morgan Edmund, 1988. *Inventing the People. The Rise of Popular Sovereignty in England and America*. New York: Norton.
- Negri, Antonio, 1992 [1999]. *Insurgencies. Constituent Power and the Modern State*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Negri, Antonio, 1996. "Constituent Republic", s 213-222 i Virno, Paolo & Hardt, Michael (red), *Radical Thought in Italy. A Potential Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Palmer, R.R., 1959. *The Age of the Democratic Revolution. A Political History of Europe and America, 1760-1800. The Challenge*. Princeton: Princeton University Press
- Palmer, R.R., 1964. *The Age of the Democratic Revolution. A Political History of Europe and America, 1760-1800. The Struggle*. Princeton: Princeton University Press.
- Pocock, J.G.A., 1975. *The Machiavellian Moment. Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*. Princeton: Princeton University Press.
- Preuss, Ulrich. 1994. *Revolution, Fortschritt und Verfassung*. Frankfurt a M: Fischer.
- Rancière, Jacques, 2006. "Democracy, Republic, Representation", *Constellations* 13, s 297-307.
- Robespierre, Maximilien, 1793 [2007]. "On the Principles of Revolutionary Government", s 98-107 i Zizek, Slavoj (red), *Robespierre: Virtue and Terror*. London: Verso.
- Robespierre, Maximilien, 1794 [2007]. "On the Principles of Political Morality that Should Guide the National Convention in the Domestic Administration of the Republic", s 108-125 i Zizek, Slavoj (red), *Robespierre: Virtue and Terror*. London: Verso.
- Rousseau, Jean-Jacques, 1762 [1968]. *The Social Contract*. London: Penguin.
- Rudé, George, 1959. *The Crowd in the French Revolution*. Oxford: Oxford University Press.
- Schmitt, Carl, 1928 [2003]. *Verfassungslehre*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Sieyès, Emmanuel Joseph, 1789 [2003]. "What is the Third Estate?", s 93-162 i Sonenscher, Michael (red), *Sieyès: Political Writings*. Indianapolis: Hackett.
- Soboul, Albert, 1968 [1980]. *The Sans-Culottes*. Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, Charles, 2004. *Modern Social Imaginaries*. Durham: Duke University Press.
- Tilly, Charles, 2004. *Social Movements, 1768-2004*. Boulder: Paradigm Publishers.
- Waldron, Jeremy, 1995. "The Wisdom of the Multitude: Some Reflections on Book 3, Chapter 11 of Aristotle's Politics", *Political Theory* 23, s 563-583.
- Virno, Paolo, 1996. "Virtuosity and Revolution: The Political Theory of Exodus", s 189-210 i Virno, Paolo & Hardt, Michael (red), *Radical Thought in Italy. A Potential Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wolin, Sheldon, 1989. *The Presence of the Past. Essays on the State and the Constitution*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Wolin, Sheldon, 2001. *Tocqueville Between Two Worlds. The Making of a Political and Theoretical Life*. Princeton: Princeton University Press.
- Wood, Gordon, 1969. *The Creation of the American Republic, 1776-1787*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Wood, Gordon, 1991. *The Radicalism of the American Revolution*. New York: Vintage.

■ Översikter och meddelanden

■ Uppsatsexamination i statsvetenskap: lärdomar från studentcentrerad pedagogik

JONAS TALLBERG¹

ABSTRACT

Student-Centered Pedagogy and Essay Examination in Political Science. The examination of undergraduate essays in political science is confronted with a set of problems: weak inter-rater reliability, underdeveloped grading criteria, insufficient resources for tutoring and examination, weak throughput, and plagiarism. This article argues that insights from the approach of student-centered pedagogy may help to reduce these problems. More specifically, the article advocates greater reliance on explicit grading criteria, formative assessment, and peer involvement, and develops a set of six recommendations.

Uppsatsen har idag en särställning i statsvetenskaplig utbildning. För studenterna utgör uppsatsen det enskilt största självständiga arbetet under tiden vid universitetet, och är som sådant förknippat med såväl förväntan och lust, som oro och stress. Av lärarkåren betraktas uppsatsen som en viktig lärprocess och som den ultimata examinationsformen i en skrivande disciplin. Ur institutionernas perspektiv är examinerade uppsatser avgörande för ekonomisk kompensation från fakulteten och som underlag för antagning till forskarutbildningen.

Likväl är uppsatskurser inte sällan behäftade med betydande problem: kriterier för bedömningen av uppsatser saknas eller är otydliga, lärarna lägger ribban olika högt i betygsättningen, handledningsresurserna är otillräckliga, genomströmningen är otillfredsställande, och problemet med plagiering är tilltagande.

Syftet i denna artikel är att framhålla de förutsättningar som finns att reducera dessa vanligt förekommande problem, genom att stärka inslaget av studentcentrerad pedagogik i våra uppsatskurser. Forskningen om lärande i högre utbild-

1 Jonas Tallberg är docent och lektor vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. E-post: jonas.tallberg@statsvet.su.se. För värdefulla kommentarer på ett tidigare utkast av denna artikel vill jag tacka Göran Bergström, Stefan Ekecrantz, Jakob Gustavsson, Elias Schwieler och två anonyma granskare för Statsvetenskaplig Tidskrift.

ning bekräftar vad lärare i statsvetenskap länge misstänkt: uppsatsskrivande utgör en av de absolut mest effektiva formerna för lärande (Todd et al. 2004). Men uppbygget och examinationen av våra uppsatsskurser förtjänar att kontinuerligt utvärderas och utvecklas. I den processen kan insikter från den studentcentrerade pedagogiken vara värdefulla, om inte annat för att stärka de pedagogiska argumenten för metoder som vi redan använder eller överväger att införa.

Artikeln är uppdelad i tre avdelningar. I den första redogör jag för de vetenskapsteoretiska utgångspunkterna, centrala principerna och rekommenderade metoderna i den studentcentrerade pedagogiken. I den andra avdelningen diskuterar jag vanligt förekommande problem inom uppsatsskurser. I den tredje avdelningen visar jag på de möjligheter som finns att utforma mer effektiva uppsatsskurser genom att utveckla inslagen av studentcentrerad pedagogik.

I de två senare avdelningarna i artikeln redovisas även resultaten från en enkät till studierektorer i statsvetenskap i april 2007. För att kunna ge en bild som speglar förhållandena för det stora flertalet studenter som examineras i statsvetenskap i Sverige, men också belyser eventuella skillnader mellan större och mindre institutioner, har fem universitet och tre högskolor valts ut och inkommit med svar: Göteborgs universitet (GU), Lunds universitet (LU), Stockholms universitet (SU), Umeå universitet (UmU), Uppsala universitet (UU), Högskolan i Halmstad (HH), Malmö högskola (MaH) samt Södertörns högskola (SH). De resultat som redovisas avser förhållandena under vårterminen 2007. I flera fall aviseras framtida förändringar av formerna för handledning och examination av uppsatser, inte minst som en följd av övergången till två-

åriga mastersutbildningar. Enkätresultaten har därtill kompletterats med uppgifter från de åtta institutionernas självvärderingar i samband med Högskoleverkets utvärdering år 2006 av utbildning i statsvetenskap.

Studentcentrerad pedagogik

För det växande antal lektorer och doktorander som under det senaste decenniet genomgått kurser i universitetspedagogik är den studentcentrerade pedagogiken välbekant. Det breda genomslaget kan sannolikt spåras till två parallella och ömsesidigt förstärkande processer. Först och främst har forskningen inom universitetspedagogik genererat resultat som ger anledning att omvärdera tidigare förhållningssätt till lärande. Starkt förenklat framhåller forskningen de pedagogiska fördelarna med att flytta betoningen i verksamheten från lärarens undervisning till studentens aktivitet. Detta synsätt är idag okontroversiellt inom universitetspedagogiken, såväl i Sverige som internationellt. Men genomslaget kan också förklaras av den betydande utbyggnaden av högre utbildning i OECD-länderna, som ofta lett till större studentgrupper utan en motsvarande förstärkning av resurser. Den studentcentrerade pedagogiken kan i detta sammanhang sägas erbjuda en lösning till ett problem, genom att föreskriva undervisningsmetoder som lägger större tonvikt vid studentaktivitet utanför klassrummet än vid lärarintensitet.

Utgångspunkten i den studentcentrerade pedagogiken är distinktionen mellan ytlärande och djuplärande (Marton och Säljö 1976a; 1976b; Marton, Hounsell och Entwistle 1997). Som begreppen antyder betecknar ytlärande en process där stu-

denten lär sig att känna igen och återge fakta och resonemang, utan att nödvändigtvis förstå innebörden, se helheten och aktivt kunna tillämpa kunskapen, vilket är utmärkande drag för djuplärande. Att djuplärande är målet med högre utbildning är förmodligen oomtvistat. Den studentcentrerade pedagogikens främsta budskap avser istället medlen. Utifrån en kritik av föreläsningar som dominerande undervisningsform och salstentor som dominerande examinationsform, formulerar den studentcentrerade pedagogiken en dagordning för djuplärande.

Den epistemologiska grunden för den studentcentrerade pedagogiken är ett konstruktivistiskt perspektiv på lärande, med betoning på hur kunskap skapas eller konstitueras genom studentens lärandeaktiviteter, snarare än överförs från läraren genom undervisning. Utifrån detta perspektiv består lärarens främsta uppgift inte av att själv förmedla kunskap om teorier och begrepp vid föreläsningar och seminarier, utan av att utforma lärandeaktiviteter genom vilka studenterna självständigt tillägnar sig kunskap och aktivt lär sig tillämpa denna – en form av hjälp till självhjälp. Denna epistemologiska utgångspunkt understöds av forskning, som visar på ett samband mellan graden av aktivitet och effektivitet i inläringen (se t.ex. Wittrock 1977; Biggs 2003: 79-82).

Vidare betonar den studentcentrerade pedagogiken behovet av att se dessa lärandeaktiviteter i sin kontext, som en del i en lärandestrategi, där de andra komponenterna utgörs av lärandemål och examinationsformer. *Constructive alignment* är idag det etablerade begreppet för att beteckna en välbalanserad strategi, där lärandeaktiviteterna är utformade för att hjälpa studenterna uppnå lärandemålen, och examinationen är konstruerad för att pröva i vilken utsträckning studenterna lyckats

(Biggs 2003). När dessa komponenter är i samklang med varandra är förutsättningarna särskilt goda för djuplärande, och det är följaktligen detta ideal som läraren bör ha för ögonen vid utformningen av kurser. För statsvetare, som gärna framhåller att institutioners utformning präglar aktörers agerande och det politiska utfallet, är detta en bekant tankegång.

Examinationen tillmäts särskild betydelse inom den studentcentrerade pedagogiken, som understryker att examinationen inte enbart fungerar som ett tillfälle att mäta kunskap till underlag för betygssättning, utan även som ett lärandetillfälle i sig med starka styreffekter. Utgångspunkten är principen om *backwash*, nämligen att studenter lär sig vad de förväntas bli examinerade på (Biggs 2003). Snarare än att förneka detta rationella förhållningssätt hos studenter, bör läraren utnyttja den oundvikliga fokuseringen vid examinationen till sin pedagogiska fördel, exempelvis genom att lägga in återkommande examinationsmoment under kursens gång, för att stimulera till kontinuerligt engagemang hos studenterna.

Utifrån dessa allmänna utgångspunkter vill jag särskilt lyfta fram tre komponenter av den studentcentrerade pedagogiken avseende examination: explicita betygskriterier, formativ bedömning och *peer assessment*.

Betygskriterier uppfattas i dessa tider, när Bolognaprocessen implementeras för fullt vid svenska universitet och högskolor, lätt som ett obekvämt krav för redan stressade lärare och studierektorer. Det vore emellertid olyckligt om de byråkratiska direktiven fick överskugga de intellektuella argumenten för betygskriterier, som något förenklat kan sammanfattas i fyra punkter. För det första behöver studenter vid början av en kurs veta på vilka grunder deras insats kommer att bedömas, för att

kunna lägga upp strategier och målsättningar för sitt arbete. Det uppnås bäst om betygskriterierna är explicita och tydligt kopplade till kursens lärandemål. För det andra främjar tydliga kriterier reliabilitet och jämförbarhet i examinationen, genom att säkerställa att läraren endast beaktar studentens insats i förhållande till explicita bedömningsgrunder, utan hänsyn till faktorer som gruppens allmänna nivå och studentens prestation historiskt. För det tredje utgör explicita betygskriterier utmärkta redskap för feedback till studenterna, genom att underlätta för läraren att tydliggöra styrkor och svagheter i studentens arbete. Slutligen, och relaterat, medför explicita betygskriterier ökad rättssäkerhet i utbildningen och möjliggör för läraren att kunna rättfärdiga betygsättningen i förhållande till på förhand kända bedömningsgrunder vid en eventuell tvist.

Den studentcentrerade pedagogiken för även fram en central distinktion mellan summativ och formativ bedömning, och förespråkar ökad tonvikt vid det senare (William & Black 1996; George & Cowan 1999; Biggs 2003). Med summativ bedömning avses examination vid slutet av en kurs, exempelvis i form av en salsenta eller hemtenta, med syfte att avgöra i vilken utsträckning som studenten har uppnått lärandemålen. Summativ bedömning har en självklar plats i högre utbildning, men kan enligt den studentcentrerade pedagogiken med fördel kompletteras med inslag av formativ bedömning, som bäst liknas vid en form av diagnostisk, icke-betygsgrundande värdering under kursens gång. Det centrala begreppet i formativ bedömning är feedback till studenten om hur lärandet utvecklas i förhållande till kursens mål och bedömningskriterier, men det kan också fungera som ett sätt för läraren att få underlag till justeringar av undervisningen under kursens

gång. Den bakomliggande filosofin är att feedback blir mest effektiv och meningsfull för studentens lärande om den kommuniceras under kursens gång, snarare än vid den summativa bedömningen, då den inte kan hjälpa studenten till en bättre prestation. Vanliga formativa inslag är kortare skrivuppgifter, muntliga presentationer och redovisade gruppövningar.

Slutligen understryker den studentcentrerade pedagogiken fördelarna med att komplettera traditionell examination av läraren med examinationsformer där studenterna bedömer varandra (*peer assessment*) eller t.o.m. sig själva (*self-assessment*). Eftersom examinationen gärna får innehålla formativa element, skall begreppet *peer assessment* tolkas i bred mening – gruppövningar och feedback studenter emellan, men också regelrätt bedömning, som vid uppsatsoptioner. Enligt forskningen har *peer assessment* betydande pedagogiska förtjänster (Falchikov 2005). För att kunna formulera kvalitativ feedback till varandra tvingas studenterna aktivt arbeta med kursmaterialet, samt reflektera över kursens mål och kriterier, vilket främjar deras egen lärandeprocess. Grupparbeten erbjuder ett tillfälle att träna och utveckla samarbetsförmåga som generisk kompetens. I en tid av knappa resurser innebär också integreringen av gruppövningar en möjlighet att skapa meningsfull tid utanför den lärarledda verksamheten.

Sammanfattningsvis argumenterar den studentcentrerade pedagogiken för att studenternas djuplärande gynnas av en tydlig koppling mellan lärandemål, lärandeaktiviteter och examinationsformer, samt av en ökad tonvikt vid tydliga bedömningskriterier, kontinuerlig diagnostisk verksamhet, och feedback från studenterna själva. För en hel del av oss kan den studentcentrerade pedagogiken lätt anta

Tabell 1. Åtskillnad av handledare och examinator.

	LU	UU	GU	SU	UmU	MaH	SH	HH
B	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja ¹	Ja	Ja	Ja
C	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
D/mag.	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

¹ I princip ja, men inte alltid möjligt.

drag av *new speak* – nya och konstruerade termer för principer och arbetssätt som vi helt eller delvis redan tillämpar på grundval av erfarenhet och intuition. Min huvudpoäng är att det likväl i många fall finns tydliga pedagogiska vinster att göra genom att mer systematiskt reflektera över hur dessa principer och metoder skulle kunna befrämja den egna undervisningen. I de nästföljande två avdelningarna illustrerar jag denna poäng genom att först inventera vanliga problem i examinationen av uppsatskurser, för att därefter visa på möjligheten att reducera dessa problem genom en ökad användning av explicita betygskriterier, formativ bedömning och *peer assessment* i uppsatsexaminationen.

Problem i uppsatsexamination

Examinationen av studentuppsatser är behäftad med ett antal kända potentiella problem, som lärare och institutioner efter bästa förmåga försöker att hantera, men ofta inte förmår att undanröja.

Bristande reliabilitet i bedömningen

Det finns de som menar att reliabilitetsproblemet sannolikt är mindre i bedömningen av uppsatser än vid andra former av examination, till följd av den omfattande gemensamma erfarenhet som lärare

har av att bedöma gränserna för U-, G- och VG-uppsatser enligt den gamla betygsskalan. Likväl tror jag att de flesta av oss kan vittna om skiftande bedömningar av uppsatsers förtjänster mellan olika lärare och om den gnagande oros känslan att bedömningen av en uppsats eventuellt påverkats av icke-relevanta faktorer, som studentens ansträngning, huruvida uppsatsen lämnades in i tid, och fördelningen av betyg i uppsatsgruppen.

Vikten av och svårigheten att säkra *inter-rater reliability*, dvs. att två lärare bör ge samma betyg till en given studentuppgift, är ett klassiskt problem enligt litteraturen om examination (för en översikt, se Falchikov 2005: 33-36). Inte minst studenterna brukar vara väl medvetna om att vissa handledare eller examinatorer är hårdare än andra, och följaktligen bör undvikas i den mån man vill förbättra möjligheterna till ett högt betyg. Det är inte omöjligt att detta är en problematik som i Sverige har förstärkts i samband med att statsvetenskap och många andra samhällsvetenskapliga ämnen har kommit att rymma en pluralism av vetenskapsteoretiska ansatser, med skiftande metodologiska krav som följd.

Studier visar vidare att lärare mycket väl kan vara medvetna om kravet på stabilitet i bedömningen och aktivt sträva efter objektivitet, samtidigt som de söker uppnå en "rättvis" bedömning just genom att beakta vad de vet om studenten och dess

studieförhållanden. Studenter som har gjort en enorm ansträngning, men uppnått måttliga resultat, kan exempelvis premieras i förhållande till studenter som har det lättare för sig, men vars avslappnade attityd gör att inte de heller uppnår mer än måttliga resultat. Det är bl.a. mot bakgrund av risken att lärares bedömning färgas av person- och situationsrelaterade faktorer som Högskoleverket (2006, s. 35) i sin utvärdering av svensk grundutbildning i statsvetenskap starkt rekommenderade en uppdelning av handledarrollen och examinatorrollen på två olika lärare. Att döma av enkätsvaren från studierektorer i statsvetenskap under våren 2007, redovisade i tabell 1, är detta en kritikpunkt som i stor utsträckning givit upphov till förändringar vid de institutioner som tidigare tillämpade principen att handledaren även var ensam examinator.

Otydliga bedömningskriterier

Många lärare kan nog hålla med om att det ofta bara krävs några sidors läsning innan det står klart vilket betyg en uppsats sannolikt kommer att få. Denna upparbetade förmåga att snabbt kunna läsa av styrkor och brister i en uppsats är viktig aspekt av lärares yrkeskompetens. Den avgörande frågan ur ett pedagogiskt perspektiv är om vi också söker formulera och kommunicera till studenterna de kriterier som vi beaktar i vår bedömningsprocess. I praktiken utgör frågan om betygs-kriterier ett spänningsfält idag, som ställer dem som förespråkar ansvarsutkrävande och ser ett behov av explicita kriterier mot dem som liknar examination vid vinprovning – en avancerad konstform som kräver träning och i hög grad är ogenomtränglig för dem som inte är beivrade i den (Webster et al. 2000: 73).

Bolognaprocessen innebär som bekant bl.a. införandet av explicita kriterier för vad studenter måste ha uppnått för att kunna erhålla ett visst betyg på en kurs. I en idealvärld skulle implementeringen av dessa riktlinjer innebära att problemet med otydliga bedömningskriterier försvinner. Det finns dock god anledning att tro att så inte blir fallet. Anpassningen av högre utbildning i Sverige till Bolognaprocessens krav sker i ett forcerat tempo och just utvecklingen av tydliga bedömningskriterier för varje enskild kurs är ett särskilt tidskrävande och svårkoordinerat arbete. Det finns en betydande risk att institutioner och lärare väljer kortsiktiga genvägar i denna process, som att ange mycket generellt formulerade bedömningskriterier, utan den specifikation som är nödvändig för att studenterna skall få vägledning och för att lärarna skall kunna differentiera mellan betyg på olika nivåer.

Forskning om tillämpningen av explicita kriterier i de utbildningssystem där detta redan är norm pekar vidare på att endast formuleringen av tydliga standarder inte undanröjer problemen (Chanoock 2000; Webster et al. 2000; O'Donovan et al. 2004; Sadler 2005). Även om lärare muntligen och skriftligen redogör för de kriterier som de beaktar i bedömningen, har studenter ofta svårt att översätta denna information i reell kunskap om vad som utgör exempelvis en genomarbetad analys eller en självständig diskussion. Därtill är det vanligt förekommande att kriterier tolkas på olika sätt av såväl lärare som studenter, samt att vi lärare inte alltid klargör den relativa betydelsen av olika kriterier. Det förekommer också att inte alla kriterier i själva verket används vid bedömningen, eller omvänt, att fler kriterier än de som specificerats i realiteten bildar underlag för bedömningen. Konsekvensen i alla dessa fall är en och densamma:

Tabell 2. Ersättning för handledning av uppsatser (lektorstimmar exklusive examination).

	LU	UU	GU	SU	UmU	MaH	SH	HH
B	2,5 ¹	2	3	*	*	1 ²	2,5	3
C	3	3	3	3	3,5	1 ²	3	4
D/mag.	4	3	3	4	3,5	3	4	5

* Annat ersättningsystem

¹ Inklusive examination² Ersättning för grupphandledning tillkommer

bedömningskriterierna potential att motivera och styra studenternas lärande går om intet eller försvagas, då studenterna inte vet vad de skall sträva efter.

Otillräckliga handlednings- och examinationsresurser

Utbyggnaden av systemet för högre utbildning i Sverige under de senaste två decennerna har delvis varit ofinansierad. För de traditionella universiteten har utbyggnaden bl.a. inneburit en ökning i antalet studerande, utan en motsvarande ökning i lärarresurser. Vid Lunds universitet, exempelvis, har antalet studenter ökat från ca. 16 800 år 1984/85 till ca. 40 600 år 2005, medan antalet lärare och forskare under samma period endast ökat från ca. 2 400 till 2 700 (Melander 2006: 170). Ökningen består även om man mäter i antalet helårsstudenter (HÅS). Alla som verkat vid de äldre universiteten under den här tidsperioden kan vittna om de förändrade betingelserna och de minskade resurserna till undervisningen. De kurser som inte måste klara sig med färre lärarledda tillfällen och/eller större studentgrupper idag än för 15 till 20 år sedan torde vara få.

Det gäller även handledningen och examinationen av uppsatser. Samtidigt som den vikt vi tillmäter uppsatsarbetet sanno-

likt har ökat, har resurserna till handledning generellt minskat. Tabell 2 visar på en förhållandevis stor samstämmighet mellan statsvetenskapliga institutioner i ersättningen för uppsatshandledning, där C-uppsatser idag vanligtvis ersätts med tre lektorstimmar och D-uppsatser ersätts med tre till fyra lektorstimmar.² Det är i de allra flesta fall inte en ersättning som står i paritet till den tid som handledare måste lägga ned eller de förväntningar som studenter har om handledningens omfattning. Konsekvensen blir att lärarna får handleda på sin fritid eller under sin forskningstid, alternativt att studenterna får klara sig med mycket begränsad handledning, vilket missgynnar de studenter som behöver struktur och inte är självgående. Vidare har institutionerna varit tvungna att avstå från fördyrande reformer som allmänt betraktas som önskvärda ur ett pedagogiskt perspektiv och ur rättssäkerhetssynpunkt, framför allt uppdelningen mellan handledare och examinator.

Svag genomströmning

God genomströmning är generellt svårare att uppnå på uppsatskurser än på grundkurser, metodkurser och specialkurser.

2 I båda fallen avses uppsatser om tio poäng eller femton nya högskolepoäng.

Vid Statsvetenskapliga institutionen i Stockholm höstterminen 2004 låg exempelvis genomströmningen för metodkursen och specialkurserna på C-nivån på 98,6 procent respektive 86,3 procent, men endast 45,3 procent av studenterna fullföljde den efterföljande uppsatskursen inom terminens ram (Stockholms universitet 2005). Detta är inget unikt mönster.

De självvärderingar som de statsvetenskapliga institutionerna genomförde 2005 i samband med Högskoleverkets utvärdering av svensk statsvetenskaplig utbildning ger vid handen att otillfredsställande låg genomströmning på uppsatskurser utgör ett generellt problem.³ De begränsade resurserna till handledning, med följd att studenten lämnas ensam med sin uppgift under långa tidsperioder, är sannolikt en bidragande orsak till den lägre genomströmningen på uppsatskurser. Men det finns fler faktorer, som är intimt förknippade med uppsatsarbetet i sig. Uppsatsen betraktas ofta av studenterna som utbildningens "krona". I uppsatsen skall de visa vad de går för inom ett spännande ämne de själva valt. I vissa fall bär de också på förväntningar om att uppsatsen skall kunna vara en tillgång i det framtida arbetslivet. Samtidigt är uppsatsen inte sällan föremål för stor osäkerhet och ångest. Det kan vara första gången som studenten självständigt skall genomföra en så omfattande uppgift, och den betydelse som uppsatsen tillskrivs av omgivningen och studenten själv ger lätt upphov till betydande presentationsstress.

Konsekvenserna av låg genomströmning är väl kända. För lärare vid en del institutioner innebär det att en del av ersättningen för handledning inte faller ut.

3 Användningen av olika mått på genomströmning vid de olika institutionerna gör det svårt att redovisa jämförbara siffror.

Vidare leder låg genomströmning en termin till ökad arbetsbörda framöver, när studenter som inte är färdiga med uppsatsen återkommer med krav på handledning. Det finns även en risk att läraren, om den låga genomströmningen fortsätter, får ett dåligt rykte bland kollegor och studenter. För institutionen påverkas ekonomin negativt av dålig genomströmning, eftersom en del av de medel man tillförs per student är avhängig just examinationen av uppsatsen.

Plagiering

Plagiering är ett tilltagande problem, såväl i Sverige som internationellt, och uppsatser är jämte kurspapper den examinationsform som lämnar störst möjligheter till denna form av fusk. Högskoleverkets årliga sammanställningar av disciplinärenden visar på en dramatisk ökning av oegentligheter (se Högskoleverket 2007, för senaste rapporten). Från 2001 till 2006 har antalet studenter som varit föremål för en disciplinåtgärd ökat med 333 procent. Av de 449 fallen år 2006 avsåg 294 plagiat, medan de övriga fallen främst kan hänföras till fusklappar och otillåtet samarbete. Ökningen i antalet konfirmerade fall kan delvis förklaras av att alla lärosäten börjat se allvarigare på problemet, samt att flera lärosäten börjat använda sig av särskilda söktjänster för att upptäcka plagiat. Det gäller även i statsvetenskap, där bl.a. institutionerna i Lund och Uppsala enligt självvärderingarna till Högskoleverket använder sig av en dylik söktjänst. Dessa bidragande förklaringar undanröjer emellertid inte grundproblemet, nämligen att plagiat idag har blivit så vanligt att det närmast får betraktas som ett systemproblem. Högskoleverket (2007: 15) drar i ljuset av det ökade antalet ärenden slutsat-

sen att enbart repressiva åtgärder inte är tillräckliga för att komma till rätta med plagieringsproblemet, utan att dessa måste kompletteras med pedagogiska strategier för att förebygga fusk.

Även internationellt har fusk och plagiering blivit mer vanligt förekommande och gett upphov till en omfattande litteratur om förklaringar till studentfusk (för en översikt, se Falchikov 2005: 40-57). Något förenklat pekar forskningen på kombinationen av motiv och tillfälle. En inflytelserik studie visar att de två främsta motiven till att studenter fuskar är önskan om att uppnå höga betyg och en stressad studiesituation (Caruana et al. 2000). Medan det är svårt att avgöra om betygshets och stress har blivit mer vanligt förekommande, är det uppenbart att möjligheterna till plagiering ökat enormt. Internet har inte enbart främjat undervisningen, utan också bidragit till att göra fusk betydligt enklare. Förutom de möjligheter som studenter har att kopiera textdelar ur artiklar, rapporter, e-böcker och andra publikationer på Internet, finns sedan lång tid tillbaka särskilda hemsidor med kompletta uppsatser och kurspapper. Mindre nydanande, men likväl akademiskt oetiskt, är integreringen i uppsatser av utdrag ur vanliga artiklar och böcker utan korrekt källhänvisning. En ytterligare faktor som ökat möjligheterna till plagiering är de minskade möjligheter till insyn och social kontroll som lärare har fått till följd av färre undervisningstimmar per kurs och/eller fler studenter per kurs (Falchikov 2005: 42).

Nya former för uppsatsexamination?

Vilka möjligheter finns då att hantera och reducera de problem som ofta är behäft-

ade med uppsatsexamination? Mitt huvudargument i denna avslutande avdelning är att vi i utformningen av uppsatsskurser kan vinna på att integrera aspekter av den studentcenterade pedagogiken, framför allt betoningen vid tydligt kommunicerade betygskriterier, kontinuerlig diagnostisk verksamhet, och *peer assessment*.

Explicita, rätt använda, och allmänt förstådda betygskriterier har förutsättningar att synliggöra den dolda kunskapen i bedömningen av uppsatser, ge gynnsamma styreffekter på studenternas lärande, öka sannolikheten för reliabilitet, och stärka rättssäkerheten. Inslag av formativ bedömning under uppsatsarbetets gång ökar studenternas möjligheter att kontinuerligt få feedback, ger läraren tillfällen att kommunicera och klargöra bedömningskriterier, ökar sannolikheten att studenter blir färdiga i tid och minskar risken för plagiering. *Peer*-inslag i uppsatsskurser har goda förutsättningar att utveckla studenternas generiska kompetenser, spara handledningsresurser, öka studentgenomströmningen och minska risken för plagiering.

I mer konkreta termer, menar jag att vi med fördel kan integrera dessa principer i våra uppsatsskurser genom att utveckla eller konsolidera följande sex inslag.

Avstämning av betygskriterier i handledar- och examinatorgrupper

Man kan argumentera för att det viktigaste med anpassningen till Bologna processen inte är resultatet – de betygskriterier som produceras – utan diskussionen mellan handledare och examinatorer på en och samma nivå om hur de värderar uppsatser. Den process som den svenska lärarkåren för närvarande genomgår må vara arbetskrävande och frustrerande,

Tabell 3.Handledar- och examinatorgrupper för regelbunden diskussion om betygskriterier.

	LU	UU	GU	SU	UmU	MaH	SH	HH
B	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
C	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
D/mag.	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja

men formuleringen av gemensamma lärandemål och bedömningskriterier i handledar- och examinatorgrupper kan föra något mycket positivt med sig. Den tvingar oss att gemensamt tydliggöra våra bedömningsgrunder och att enas om hur vi kan differentiera mellan uppsatser av olika kvalitet. Det finns goda anledningar att fortsätta detta arbete, även efter det att implementeringskraven släppt sitt grepp om institutionerna. Regelbundna diskussioner i handledargrupper skapar förutsättningar för ökad intersubjektivitet vad avser de betygskriterier vi tillämpar och det sätt på vilket vi operationaliserar dessa i den konkreta uppsatsbedömningen.

Tabell 3 ger vid handen att statsvetenskapliga institutioner idag i hög utsträckning erbjuder former för diskussion om betyg och betygskriterier. Men bakom den till synes samstämmiga bilden finns betydande variation, där vissa institutioner hänvisar till löpande diskussion inom lärarlagen (Uppsala och Umeå), medan andra har institutionaliserade fora för diskussion av betygskriterier (Södertörn och Stockholm på C-nivån).

Tydliggörande av betygskriterier genom exempeluppsatser och feedback

De mest vanligt förekommande sätten att försöka få studenter att förstå betygskriterier är att skriftligen uttrycka dessa i kursanvisningar och/eller muntligen förklara

dem vid första tillfället på uppsatskursen. Den pedagogiska forskningen om studenters förståelse av bedömningskriterier pekar emellertid på vikten av kompletterande metoder, som kräver att studenterna tvingas att aktivt tillämpa kriterierna (O'Donovan et al. 2004; Sadler 2005). Framför allt rekommenderas olika former av bedömningsövningar under kursens gång, vilket går hand i hand med råden att lägga in återkommande diagnostiska övningar (formativ bedömning) och uppmuntra feedback studenterna emellan (*peer assessment*). Framför allt framhålls seminarier med diskussion av exempeluppsatser, utvalda för att illustrera olika kvaliteter och nivåer. Vidare betonas värdet av feedback och diskussion i studentgruppen, med utgångspunkt i studenternas kortare eller längre uppsatsutkast. Till dessa metoder kan läggas en möjlighet som inte ryms inom många utbildningssystem internationellt, nämligen att använda examinationen av försenade uppsatser från tidigare terminer som lärtillfälle för den aktuella studentgruppen.

Kontrollstationer i uppsatsarbetet

Tio veckor är en lång period och en uppsats i statsvetenskap en utmanande uppgift, framför allt för dem som inte skrivit uppsatser på högre nivåer tidigare. Införandet av ett antal kontrollstationer under arbetets gång ger studenterna hållpunkter och delmål. Tanken är att studenterna till

Tabell 4. Uppsatsformer.

	LU	UU	GU	SU	UmU	MaH	SH	HH
B	S	S	S	I	I/S	I	S	S
C	I	I	I	I	I	I	I	I
D/mag.	I	I	I	I	I	I	I	I

I: Företrädesvis individuella uppsatser

S: Företrädesvis samskrivna uppsatser

I/S: Individuella och samskrivna uppsatser lika vanligt förekommande

varje seminarium skall producera texter, exempelvis i form av (1) uppsatsidé, (2) introduktion och teori, samt (3) långt gångt utkast. Dessa kontrollstationer fungerar diagnostiskt, så tillvida att studenten får feedback på sitt uppsatsarbete, utan att detta är betygsgrundande, vilket naturligtvis understryks om handledaren och examinatorn inte är samma person. Förutom att hjälpa studenten framåt, ger kontrollstationerna också läraren en inblick i studentens arbetsprocess som starkt reducerar möjligheten till plagiering. Därtill erbjuder de en möjlighet för studenterna att förstå innebörden av de bedömningskriterier som används i förhållande till sitt eget arbete, innan detta är slutgiltigt och skall betygsättas.

Samskrivna uppsatser

Uppsatser författade av två eller fler studenter har länge varit norm i vissa ämnen, framför allt företagsekonomi. Under senare år har detta upplägg även blivit vanligt vid vissa statsvetenskapliga institutioner på B-nivån, medan andra generellt avråder studenter från att samskriva. Som tabell 4 visar genomförs idag uppsatsarbetet som regel fortfarande individuellt på C- och D-nivåerna i statsvetenskap. De som förespråkar individuella uppsatser anför de problem som finns att urskilja de

enskilda studenternas prestationer om de samskriver. Men mot detta står ett flertal fördelar med samskrivna uppsatser. Viktigast är naturligtvis att studenterna ges övning i att samarbeta om en gemensam skrivprodukt, vilket är en form av generisk kompetens som de i många fall kommer att behöva i sitt framtida yrkesliv. Erfarenheten från institutioner som infört samskrivna uppsatser pekar även på ökad genomströmning, då studenterna gemensamt driver varandra framåt (även om man inte skall vara naiv och tro att alla uppsatspar fungerar smidigt). Vidare finns här möjligheter för institutionerna att spara resurser i handledning och examination, alternativt kompensera lärarna för ambitiösa handledningsupplägg med kontrollseminarier och exempelseminarier. Det finns två potentiella lösningar på problemet att urskilja individuella prestationer, givet att man utesluter möjligheten att de studenterna tydligt dela upp arbetet mellan sig, vilket vore direkt kontraproduktivt ur pedagogisk synvinkel. Det första alternativet är att, likt företagsekonomerna, helt enkelt se detta som ett underordnat mål och uppsatsen som en kollektiv produkt, med följd att studenterna får samma betyg. Det andra alternativet är att öppna upp för skilda betyg, om särskilda skäl framträder. Exempelvis kan man använda handledningen och kontrollstationerna under arbetets gång för att känna av

Tabell 5.Handledningsformer.

	LU	UU	GU	SU	UmU	MaH	SH	HH
B	I	I	K	K	I	I/K	I/K	I
C	I	I	I	I/K	I/K	I	I	I
D/mag.	I	I	I	I	I/K	I	I	I

I: Föreläsningsvis individuell handledning

K: Föreläsningsvis kollektiv handledning

om studenterna drar olika tungt, och vid den avslutande oppositionen följa upp med frågor som prövar studenterna förståelse av uppsatsens materia och centrala vägval

Handledning i grupp

Individuell handledning dominerar som handledningsform vid landets statsvetenskapliga institutioner. Som tabell 5 visar förekommer kollektiv handledning främst på B-nivån, medan individuell handledning utgör normen på C- och D-nivåerna. De pedagogiska fördelarna med kollektiv handledning är emellertid många och i dagsläget otillräckligt utnyttjade. Det är i gruppformatet och genom lärarledd diskussion av exempeluppsatser och egna utkast som studenterna bäst kan få en god förståelse för de kvaliteter som lärare söker i uppsatser. De kontinuerligt återkommande kontrollstationer som förespråkades ovan kan med fördel bestå av ventilerings av studenternas uppsatstexter i ett seminarieformat, med de möjligheter till feedback från andra studenter som detta erbjuder. Det finns också uppenbara stordriftsfördelar med en handledningsgrupp, så tillvida att vissa av de frågor som ständigt kommer upp i individuell handledning nu kan behandlas kollektivt en gång för alla. Därutöver medför grupp-

handledning naturligtvis en hushållning med handledningsresurser. I många fall kan det finnas god anledning att komplettera kollektiv handledning med individuella möten, då vissa frågor och problem är så specifika att de inte nödvändigtvis vinner på att behandlas i den större gruppen. Samtidigt menar jag att det är fullt möjligt att låta kollektiv handledning utgöra normen på en uppsatskurs, med individuella tillfällen som komplement. För att undvika att seminarierna utvecklas till individuell handledning i kollektivt format, är det centralt att studenterna i förväg får tydliga instruktioner om att kommentera särskilda uppsatstexter med utgångspunkt i de kriterier som läraren anger.

Uppvärdering av oppositionens betydelse

Att avsluta uppsatskurser med studentledd opposition är en väletablerad *peer-övning* i statsvetenskap och andra ämnen. Det finns utmärkta förutsättningar för såväl opponenter och författaren, som de övriga seminariedeltagarna, att lära sig något av förberedelserna och genomförandet. Men många är de gånger då man som lärare har fått lida sig igenom uppsatsseminarier där opponenter bitit sig fast i detaljer och formalia, alternativt varit dåligt inläst och avslutat tidigt med "Det

Tabell 6. Bedömning av oppositionsuppgiften.

	LU	UU	GU	SU	UmU	MaH	SH	HH
B			M					
C			M	M				
D/mag.			M	M				

M: Oppositionsuppgiften bedöms som ett eget moment

I: Bedömningen av oppositionsuppgiften är integrerad i bedömningen av uppsatsen

ser väl bra ut – jag har inte mer att säga”. När sådant händer bär man ofta själv en del av skulden, genom att ha lämnat otillräckliga instruktioner om hur en opposition skall gå till. Det är emellertid också en följd av den signal som institutionerna skickar till studenterna när oppositionen inte bedöms som ett eget moment och även då oftast betygsätts enbart med godkänt eller icke-godkänt. Som tabell 6 tydliggör är oppositionsuppgiften som regel en integrerad del av uppsatskurserna i statsvetenskap, snarare än ett självständigt värderat moment. Men om vi önskar se mer gedigna oppositioner, behöver vi också signalera att de utgör ett moment som vi examinerar, och där genomförandet får betygsräkningen konsekvenser.

Slutord

Variationen inom och mellan statsvetenskapliga institutioner är stor vad avser det specifika upplägget av uppsatskurser. I olika utsträckning har individuella handledare, lärarlag och hela institutioner utvecklade metoder för att bemöta de problem som ofta är behäftade med uppsats-examination. Mitt budskap i denna artikel är därför inte att den studentcentrerade pedagogiken erbjuder lösningen på alla våra bekymmer, men väl att dess principer har förutsättningar att inspirera oss till reflektion över hur våra uppsatskurser skulle kunna bli bättre.

Referenser

- Biggs, John, 2003. *Teaching for quality learning at university* 2nd edition. Maidenhead: Open University Press.
- Caruana, Albert, Ramaseshan, B. & Ewing, Michael T., 2000. "The effect of anomie on academic dishonesty among university students". *The International Journal of Educational Management* 14(1), s 23-40.
- Chanock, Kate, 2000. "Comments on essays: do students understand what tutors write?" *Teaching in Higher Education* 5(1), s 96-105.
- Fanchikov, Nancy, 2005. *Improving assessment through student involvement. Practical solutions for aiding learning in higher and further education*. Milton Park: RoutledgeFalmer.
- George, Judith & Cowan, John, 1999. *A handbook of techniques for formative assessment. Mapping the student's learning experience*. London: Kogan Page.
- Högskoleverket, 2006. *Utvärdering av ämnenas statsvetenskap, freds- och utvecklingsstudier och områdesstudier vid svenska universitet och högskolor*. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket, 2007. *Disiplinären 2006 vid högskolor och universitet*. Stockholm: Högskoleverket.
- Marton, Ference & Säljö, Roger, 1976a. "On qualitative differences in learning I: Outcome and process". *British Journal of Educational Psychology* 46, s 4-11.
- Marton, Ference & Säljö, Roger, 1976b. "On qualitative differences in learning II: Outcome as a function of the learner's conception of the task". *British Journal of Educational Psychology* 46, s 115-27.
- Marton, Ference, Hounsell, Dai, & Entwistle, Noel (red.), 1997. *The Experience of Learning*

- Implications for Teaching and Studying in Higher Education*. Andra upplagan. Edinburgh: Scottish Academic Press.
- Melander, Fredrik, 2006. *Lokal forskningspolitik. Institutionell dynamik och organisatorisk omvandling vid Lunds universitet 1980-2005*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- O'Donovan, Berry, Price, Margaret & Rust, Chris, 2004. "Know what I mean? Enhancing student understanding of assessment standards and criteria". *Teaching in Higher Education* 9(3), s 325-335.
- Sadler, D. Royce, 2005. "Interpretations of criteria-based assessment and grading in higher education". *Assessment and Evaluation in Higher Education* 30(2): 175-194.
- Stockholms universitet, 2005. *Genomströmningen inom grundutbildningens alla nivåer*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen.
- Todd, Malcolm, Bannister, Phil & Clegg, Sue, 2004. "Independent inquiry and the undergraduate dissertation: perceptions and experiences of final-year social science students". *Assessment and Evaluation in Higher Education* 29(3), s 335-355.
- Webster, Frank, Pepper, David & Jenkins, Alan, 2000. "Assessing the Undergraduate Dissertation". *Assessment and Evaluation in Higher Education* 25(1), s 71-80.
- William, Dylan & Black, Paul, 1996. "Meanings and consequences: a basis for distinguishing formative and summative functions of assessment?" *British Educational Research Journal* 55(5), s 527-48.
- Wittrock, Merlin C., 1977. "The generative processes of memory", i Merlin C. Wittrock (red.) *The Human Brain*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

■ Politik och islam – kollisionskurs västlig riktning?

PER-ERIK NILSSON¹

ABSTRACT

The Allbemy of Politics, Islam, and Modernity. This article discusses modern Islam and what is commonly called Islamism. The aim with the discussion is to bring forward different views on the content and emergence of Islamism during the 20th century. The material for this discussion composes of three books each presenting different perspectives on the topic. The books are Olivier Roy's *Globalized Islam*, Bobby S. Sayyid's *The Fundamental Fear*, and finally *Politics of Piety* by Saba Mahmood. The discussion is narrowed down to two themes or questions: a) terminology – what does one mean when using the word Islamism? b) Islamism and the relation to West – is Islamism described as a reaction to western hegemony, a product of West, or something else? In the article support is given to Mahmood's attempt at understanding Islamism on a micro-level. Mahmood's analysis is argued to be a fruitful attempt to move away from generalizations and diffuse understandings of Islamism.

Inledning

”Kosmos – kaos”, ”civilisation – barbari”, ”kultur – natur”, ”lag – laglöshet”, ”vetenskap – myt”, är några av de dikotomiska begreppspår som ligger så pass inbäddade i vår föreställningsvärld att det är svårt att tänkas vara utan dem.² Claude Lévi-Strauss (1962) menar till och med att detta duala strukturerande av verkligheten är grundläggande för människans tänkande, för hedningen som för den upplyste.

Islam har spelat, och spelar, en viktig roll i Europas historia. Med tanke på islams närvaro på den europeiska kontinenten, exempelvis att delar av den islamiska världens centrum under den tidigare delen

av vårt andra millennium låg i Spanien, kan det tänkas att muslimer i detta duala tankesätt skulle stå på samma sida som europén. Att så inte är fallet är på inget sätt sensationellt. Under kolonialtiden befästes en bild av ”vi” – de sekulära upplysta medborgarna – gentemot ”dem” – de religiösa despoterna. Orientens invånare kom att bli, vilket illustrerades av Edward Said (1978), ”den andra”, genom vilken väst konstruerade bilden av sin egen överlägsenhet. Medan fler röster från den ”andra” sidan får göra sig hörda i dagens offentliga diskurser, är islam i mångt och mycket fortfarande den ”andra”, den som inte är som ”vi”.

Religionshistorikern Göran Larsson (2006) framhåller hur svensk press spår på uppfattningen av en dual världsbild, där muslimen är en stereotyp av antimoderni-

2 Exempelen är hämtade från Azar (2006: 38-39).

1 Per-Erik Nilsson är doktorand religionshistoria, teologiska institutionen, Uppsala universitet. E-post: per-erik.nilsson@teol.uu.se

tet och våldsbenägenhet. Självfallet är inte svensk press unik, muslimen driven av ett ideologisk och irrationellt patos, på kollisionkurs med "vår livsstil", är regelbundet på besök mellan textraderna i världspressen.³ Larsson framhåller vikten av att även syna den akademiska debatten, för, trots att den akademiska debatten är den i många fall onyanserade pressens motvikt, finns risken att den stereotypa muslimen även hittar in i forskarsamhället.⁴

Den här artikeln syftar inte till att redogöra för islamismens framväxt, ännu mindre att föra fram ny empirisk forskning inom fältet politisk islam. Snarare vill jag utifrån ett teoretiskt perspektiv undersöka och diskutera hur modern islam och islamism framställs i akademisk litteratur för att, om möjligt, se utifrån vilka teoretiska grunder fältet modern islam och islamism kan studeras. Grundval för denna diskussion är tre författare. De är Olivier Roy (2004), Bobby S. Sayyid (2003) och Saba Mahmood (2005).⁵ Författarna är intressanta att diskutera i och med att de behandlar islams relation till "väst" och modernitet. Syftet med denna artikel är alltså att (a) studera bruket av terminologi i akademisk litteratur rörande modern islam och islamism, samt att (b) diskutera tre

olika infallsvinklar på hur politisk islam relaterar till "väst" och modernitet.

Nyfundamentalism – en reaktion mot väst?

Enligt Olivier Roy (2004), professor vid EHESS,⁶ bör man i det politiskislamska fältet skilja på *nyfundamentalism* och *islamism*. Den första symboliserar en stängd, skrifttrogen och konservativ tolkning av islam och till skillnad från islamism sätter sig nyfundamentalister emot begrepp som *nation* och *stat*. Enligt min läsning av Roy verkar således nyfundamentalister utanför Westfalisk diskurs,⁷ där deras mål är en universell *umma* baserad på *sharia*.⁸ Islamism beskriver däremot Roy vara en rörelse som i mångt och mycket har anpassat sig till det demokratiskpolitiska-spelet. De islamistiska rörelserna ses här som "normal' national parties" (2004: 2); en

3 Se exempelvis The Economist (2006). Här beskrivs hur det gamla och konservativa islam kolliderar med det kulturellt moderna, liberala och penningstarka väst.

4 Larsson (2006: 39): "Thus, instead of single-handedly blaming the media for all the problems, it is essential to evaluate how and whether the academic study of islam and muslims is also contributing to their stereotypical portrayal in Sweden."

5 Litteraturen representerar långt ifrån forskningsfältet rörande modern och politisk islam. Annat relevant underlag kunde också ha varit Gardell (2006), Kepel (2002) och Esposito (1999).

6 *École des hautes études de science sociale* blir på svenska ungefär *Skolan för avancerade studier i samhällsvetenskap*.

7 Diskurs är ett begrepp som ofta används utan vidare förklaring. Kanske antas det föreligga en allmän konsensus för vad begreppet syftar till. I litteraturen jag diskuterar har diskurs något skilda betydelser vilka främst är epistemologiska. När jag i artikeln använder begreppet lutar jag mig åt Winter Jörgenssen och Philips definition: "diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (2000: 7)". Vidare innebär detta synsätt att människan genom sitt tal och sin förståelse av världen också skapar, eller konstituerar, sin verklighet (för vidare innebörd se exempelvis Fairclough (2006: 39). En Westfalisk diskurs är således ett sätt att tala om (nations) stater där diskursen är själva förutsättningen för statens existens. "Den westfaliska modellen"; se Pierson (2002: 48). För vidare diskussion om diskurs se exempelvis Winther Jörgenssen och Philips (2000: kap 1, 6) samt Laclau och Mouffe (2001: kap 3).

politisk ideologi omfattande alla aspekter av samhället – ”not as a mere religion” (2004: 58). Vidare menar Roy att nyfundamentalismen är starkast hos unga rotlösa muslimer, särskilt andra och tredje generationens invandrare i väst där radikalism och komunitära idéer organiseras i sektliknande strukturer, med fokus på multikulturalism som medel att förhindra integration i västliga samhällen.⁹ Skälen för denna utveckling är enligt Roy två sambörande företeelser; spridningen av religiösa friskolor, samt *detritorialisering*. Med *detritorialisering* menas den territoriella fränkoppling som skett mellan, vad jag förstår, de invandrades ”ursprungsland” och deras kultur. Min förståelse förstärks också av att Roy talar om den brist som uppstått i länken mellan ursprunglig och ofördärvad (eng. term *pristine*) religion och den religion som muslimer i dag utövar i sina ”nya” länder. Roy gör här en åtskillnad mellan islam som religion och islam som muslimsk kultur (sekulärt). Med religion syftar Roy till religionens källor (för islam till koranen, sunna och de lärdas kommentarer) och med kultur till bland annat litteratur, tradition, vetenskap, soci-

ala och politiska paradigmm och matkultur (2004: 10).

Till *detritorialisering* knyter Roy ytterligare två begrepp; *post-islamism* och *globaliserad islam* (2004: 3).¹⁰ Signifikant för ett postislamistiskt samhälle är enligt Roy den förändring som skett i relationen mellan religion och politik. Numer, i det postislamistiska samhället, spelar islamism enligt sekulära regler,¹¹ vilket Roy menar motsäga den ”islamistiska myten” där religion och politik ansågs förenat. Islam ses med andra ord underordnat politiken som strategisk faktor (2004: 70). För nyfundamentalister representerar globaliserad islam den kommande gyllene eran byggd på en global umma. Kopplingen mellan islamisering och globalisering i ett postislamistiskt tillstånd klargörs i och med att islamisering ses som ett uttryck för globalisering i den muslimska världen, samtidigt som *detritorialisering* medför att de *detritorialiserade* muslimerna i väst måste återskapa vad som gör dem muslimska i och med att islam inte längre har en gemensam kulturell och lingvistisk bas (Roy 2004: 15-18). Konsekvensen blir enligt Roy att många muslimer upplever sig själva leva i minoritet eftersom den muslimska umma har förlorat sin territoriella bas (2002: 19). Återskapandet av en muslimsk identitet, om jag läser Roy som sig bör, baseras följaktligen på postislamistiska och sekulärliberala premisser (2004:

8 *Umma* beskrivs av Roy som ”the universal community of all Muslims, based on *sharia* (Islamic law) (2004:1).” *Sharia* används tämligen oproblematiskt. Islamisk lag behöver inte nödvändigtvis vara inkompatibelt med Westfalisk diskurs. För diskussion om islam och demokrati se exempelvis Hjärpe (2005), även Gardell (2005), i synnerhet om ”folkhemsislam”.

9 Roy använder i sin argumentation tämligen oproblematiserat *sekt*, som epitet för att benämna radikala islamiska grupper (2004: 50). Frågan är dock vad Roy söker belysa med epitetet sekt? Exempelvis beskrev Leif Pagrotsky i SVT efter det svenska nationella valet 2006 sitt egna socialdemokratiska parti likadant.

10 Huruvida vi lever i ett postislamistiskt tillstånd kan debatteras. Vissa argumenterar exempelvis för att det som av Roy beskrivs som postislam endast representerar en variant av politisk islam. För en introduktion till debatten, se Bayat (2005).

11 Sekulära regler beskrivs i denna kontext innebära uppdelningen av religion och politik som autonoma sfärer (2004: 4), något som placerar religion i ”the New Age of religions” (se 2004: 6).

26), även om det görs med islamiska märkörer – *hijra, jihad, konvertering, millet, teologisk tolkning av islam som endast religion, islamisering av kristna samhällen* med flera (2004: 111-117, 151). Den umma som nyfundamentalisterna kämpar för måste då vara, enligt Roy, imaginär eftersom den ursprungliga territoriella och kulturella basen inte finns (2004: 53); islam har inte längre sina rötter i en given kultur (2004: 108).

Den identitet de deterritorialiserade nyfundamentalisterna söker skapa grundas alltså enligt Roy i postislamistiska tillstånd; islamisk renässans anses exempelvis gå hand i hand med den moderna kulturen av självfokusering, eller själviskhet (eng. term *the culture of the self*) (2004: 193). Roy menar vidare att, i synnerhet de unga nyfundamentalisterna, har ett annat intresse av islam än brukligt. Här söks i första hand efter tro (eng. term *faith*), inte teologisk kunskap: "Faith in a sense is direct access to truth, so the new believer is no longer interested in gradual access to knowledge (Roy 2004: 167)." Detta rimmar för Roy med de individualiserade förutsättningarna som föreligger en nyfundamentalistisk identitet. Utövarna av denna typ av islam kan vara rättrogna genom tro och beteende, vilket leder Roy till slutsatsen "why should they [de troende] bother to turn truth into a complex corpus of theological studies? Truth is an experience reenacted by rituals (2004: 168)."

Sammanfattningsvis kan det sägas om Roy att islamism representerar en sorts politisk islam där begrepp som nation, stat, territorium och demokrati inte är främmande. Nyfundamentalism skiljer sig från denna bild i och med att territorium förbises av en universell och fiktiv umma; de är deterritorialiserade och kulturlösa. Gemensamt för dessa båda grupperingar är att de existerar inom en sekulär västlig

logik, där kampen för en universell umma snarast befäster religion som en partikularitet. Islamism är något som skapas i relation till väst, nyfundamentalism skapas likaså i relation till väst – en förnekelse av något förutsätter detta någots existens, vilket samtidigt gör väst till en förutsättning för islamisk renässans.

Islamism – en del av väst?

Till skillnad från Roy söker Bobby S. Sayyid (2003), forskare vid Leeds universitet, inte i samma mån beskriva vad islamism eller nyfundamentalism är,¹² snarare belysa hur den islamistiska diskursen möjliggjorts och förklara varför islamism träder fram på den politiska arenan under vår samtid.

En för Sayyids argument tongivande frågeställning är varför ordet *islam* har använts som plakat för politiskt motstånd och protest (2003: vii). Islam används analytiskt som en *mästersignifikant*, vilket leder Sayyid till att dra slutsatsen att det finns *en* islam och *en* enhetlig umma – men med olika tolkningar (2003: 43-49).¹³ Olika tolkningar av ordet islam söker fylla det med just sin betydelse och göra den allmängiltig. Detta kan ses i kontrast till Roy

12 Roy skapar kategorier inom vilka han placerar sina begrepp som i sin tur står mall för en islamistisk organisationsförteckning; detta leder dock till en nästan ändlös diskussion huruvida organisation X bäst beskrivs som A eller B (se 2004: kap. 7). Roys text påminner snarast om USA:s regerings terrorlista (2007).

13 Mästersignifikanten (eng. term *master signifier*) är i sig själv, så att säga tom; dess betydelse ges när den sätts in i en bestämd diskurs (Winther Jörgensen och Philips 2000: 35). Laclau och Mouffe använder sig av benämningen (*fundamental*) *nodal point* (2001: xi, 117).

som menar att nyfundamentalisternas islam inte är islamisternas och vice versa.¹⁴

Sayyid beskriver islamism som politiseringen av missnöje riktat mot vår samtida världsordning (2003: ix). Något som försvårar detta projekts framgång är enligt Sayyid islamismens begränsade handlingsutrymme: "The disappearance of the notion of the freedom fighter has meant that any sustained challenge to the prevailing world can now only be considered as an act of terrorism (2003: x)." Andra premiser för islamismens existens är enligt Sayyid den islamistiska diskursens påverkan av nationell diskurs samt att vi i dag lever i en världsordning allt mer centrerad kring individen (2003: xiii-xv). Dessa förutsättningar känns också igen från Roy.

Vad som har skapat utrymme och således möjliggjort islamism är enligt Sayyid västs decentralisering. Sayyid menar att retoriken "väst och resten" (eng. term *West and the rest*) tillhör en gammal världsordning: "The postcolonial dis-articulation between the universal and the West continues apace (2003: xvii)." Den rådande världsordningen klarar inte längre av att osynliggöra sitt motstånd; fler kan med andra ord tala utanför den hegemoniska diskursen och alternativa diskurser kan få rum. Detta innebär i sin tur att objektivitet, neutralitet, normalitet – alltså hegemoniska konstruktioner – ifrågasätts; "the resurgence of Islam raises questions as to the limits of what has been called the 'leg-

acy of the Age of Europe' (Sayyid 2003: 4)." Islamister har alltså kommit att ifrågasätta den rådande sanningsregimen; väst blir då bara en kultur bland alla andra (Sayyid 2003: 151).¹⁵ Ett resultat av detta menar Sayyid vara en övergång från osynliggjord makt till praktisk disciplinerande militärmakt. Islamisterna kan komma till tals; en annan verklighet är möjlig; dock blir medlen för att tysta dem som strävar efter alternativ allt grällare.¹⁶

Ett problem Sayyid identifierar för dagens islamism är avsaknaden av Kalifatet och svårigheterna rörande legitimitet för en global umma. Sayyid beskriver detta som ett normativt vakuum (2003: xix). Intressant med Sayyids resonemang är hur frånvaron av en för umma representativ makt möjliggör för radikala grupper som Al-Qaida att växa. Al-Qaida kan enligt Sayyid ses som ett försök att skapa legitimitet för en faktisk umma (2003: 91). En parallell med Roy är möjlig här; nämligen att både Sayyid och Roy ger vikt åt avsaknaden av en legitim representativ makt vilket öppnar för grupper som Al-Qaida (nyfundamentalister för Roy). Men likaväl som det finns paralleller i deras resonemang, skiljer de sig åt. Roy menar att den umma som nyfundamentalister söker skapa är *imaginär*, en fiktiv eller inbillad knutpunkt. En del av förklaringen till denna meningsskiljaktighet tror jag grundar sig i Roys dualistiska syn på "verklighet" och "fiktion" jämte Sayyids post-strukturalis-

14 Roy påpekar exempelvis att religion som beteckning (signifikant) inte går hand i hand med religiös renässans (2004: 136). Roy skiljer således på religion och det religiösa. En åtskillnad som jag har svårt att se Sayyid göra då en förändring i ett av dessa begrepp skapar förändring i det andra – ett religiöst förhållningssätt är nödvändigtvis i en diskursiv relation med religionen under vilken det får sitt handlingsutrymme.

15 Genom kolonialtiden har ett ifrågasättande av eurocentriska metanarrativ vuxit fram (Sayyid 2003: 117), där eurocentrismen i dag söker återge väst hegemonisk och universell status (Sayyid 2003: 128).

16 Sayyid skriver exempelvis om problematiken kring oppositionellt och synliggjort våld i kontrast till den dominerande maktens osynliggjorda kontroll- och våldsmekanismer (2003: xii).

tiska ståndpunkt.¹⁷ Sayyid menar exempelvis att religion ingalunda kan definieras universellt eftersom begreppet i sig självt är en historisk produkt (2003: 15).

Vidare beskriver Sayyid inte islamism och globalisering som ett motsattspar. Snarare möjliggörs islamism av globalisering, och till skillnad från Roy hävdar Sayyid att islam är en religion med universella anspråk: "Islam is not reducible to cultural or national practices, islamists in general see Islam as being for all humankind (2002: xx)." Enligt Sayyid begränsas Roys definition av islamism till att innefatta politiska projekt som endast riktar sig till att ta statskontroll. Sayyid går emot Roys position och ger en bredare definition på islamism som dels ser till öppen politisk kamp, men också till diffusa strategier som moral och intellektuell reform (2003: 17).¹⁸ Islamism förstås då bäst som en politisk diskurs, konstruerad kring mästersignifikanten islam, som försöker underminera delar av den hegemoni inom vilken den arbetar (Sayyid 2003: 77).¹⁹ Med Sayyids ord: "Islamists, by using Islam both as an ethical and a political signifier, have managed to transform the terrain upon which the politics of muslim societies is decided. An appeal to [...] 'western' values, is no longer able to legislate political visions against the opposition of

Islamist groups (2003: 157)." Islamistiska diskurser kan alltså avvärja hegemoniska konstruktioner genom att själva göra anspråk på dem.

Islamism – möjlighet till handling?

Även om det finns skillnader emellan Roys och Sayyids resonemang finns det vissa likheter i hur de placerar islamism i relation till väst. Roy talar om islamism och nyfundamentalism som något tillhörande en västlig sekulärliberal logik. Sayyid menar att islamism vuxit fram i västs misslyckande till tillslutning.²⁰ Islamism beskrivs i båda fallen emanera ur väst. Utan väst skulle inte islamism existera. Vad som inte diskuteras, av vare sig Roy eller Sayyid, är hur islamism som en egen diskursiv formation fungerar. Kan islamism uppträda utanför ett västligt diskursivt fält? Hur skulle islamism i ett sådant fall kunna organisera och skapa sitt levnadsutrymme?

Antropologen Saba Mahmood (2005) vänder sig något emot analysen där islamism ses emanera ur ett västligt diskursivt fält. Istället söker Mahmood visa hur isla-

17 Sayyid använder själv begreppet *anti-foundationalist* (2003: 93).

18 Sayyid: "The political is the moment of the institution of the social (2003: 17)." Sayyids resonemang knyter här an till Laclau och Mouffe; de pratar om det omöjliga samhället och hur diskurs söker skapa tillslutning för att således tillskriva samhället essens, något som på grund av att diskurs inte kan fixeras blir en omöjlighet: "The incomplete character of every totality necessarily leads us to abandon, as a terrain of analysis, the premise 'society' as a sutured and self-defined totality (2001: 111).

19 Sayyid hänvisar här till Laclau och Mouffes användning av begreppen *hegemoni* och *antagonism*. Sammanfattningsvis kan sägas att hegemoni är en viss diskurs position som just hegemonisk, antagonism är benämningen på kampen mellan den hegemoniska diskursen och alternativa diskurser om den hegemoniska positionen (Laclau och Mouffe 2001: 122-145).

20 Att tillsluta är enligt Laclau och Mouffe en omöjlighet, se (2001: 111). Dock är tillslutning just vad diskurser strävar efter. Om en diskurs tillsluts skulle den närma sig objektivitet eller neutralitet. Den skulle med andra ord tas för given; den skulle vara utom ifrågasättande.

mism kan fungera i sig självt, inte som något existerande i västs splittring. Mahmoods intention är att påvisa hur det islamistiska återinträdandet i Egypten utmanar feministisk och sekulärliberal idétradition (2005: 2); alltså att påvisa hur islamism inte endast implicit accepterar sekulärliberal tradition, utan ifrågasätter den. Detta görs genom att undersöka kvinnligt deltagande i den urbana moskérörelsen i Kairo. Mahmood menar att kvinnligt deltagande, upprätthållande och förnyande av socioreligiösa rörelser som vidhåller en viss könsordning försvårar för feministisk teori, som jag förstår, att legitimera sig som en universell befrielse teori.²¹ Likt Sayyid begränsar inte Mahmood begreppet islamism till att endast omfatta religionen islam som politiskt projekt inom en modernitetsdiskurs. Mahmood hör i ordet islamism eller islamiskt återinträde, dels statsorienterad politiskt agerande, dels ett religiöst etos som finns i samtida muslimska samhällen (2005: 3). Vidare menar Mahmood att moskérörelsen i Egypten vuxit fram genom antagandet att religiös kunskap marginaliserats i den moderna sekulära staten (2005: 4). Behöver detta betyda, som anspelas på av Roy, att andra diskursiva formationer än de som arbetar under en sekulärliberal logik är omöjliga? Enligt Roy har politisk islam tagit två riktningar; antingen har islamism

emanerat ur en modernitetsdiskurs, eller så har nyfundamentalister konstruerat ett motstånd vilket motsätter sig en modernitetsdiskurs, samtidigt som de är bundna till religionernas nya tidsålder (eng. term *The New Age of Religions*).²² Men hur ska man då förstå den egyptiska islamistiska återkomsten? Hur kan handlingsmöjligheter och aktörskap konstrueras utanför sekulärliberal diskurs?²³

I sin diskussion för Mahmood in Foucaults positiva etik. Den positiva, eller aristoteliska etiken, vänder sig emot exempelvis kantiansk etik. Mahmoods beskrivning av den kantianska formuleringen av etik visar hur "Kant argued that moral act could be moral only to the extent that it was not a result of habituated virtue but a product of the critical faculty of reason (2005: 25)." Den kantianska etiken kräver alltså av subjektet att friställa sig från sin samtid och sin historia för att kunna bedöma huruvida handlande är moraliskt eller inte. Denna distansiering menar Mahmood vara problematisk. Snarare än att som Kant se etik som en universell idémall för handlande, ser Foucault etik tätt sammanbunden med subjektets praktiska handlande vilket i sin tur är tätt bundet till subjektets sätt att leva (Mahmood 2005: 27). Mahmood lyfter i sin bok fram slöjan som ett exempel. Här används slöjan, som jag förstår det, dels för att problematisera universella idémallar, dels för att påvisa liberal-feministisk teoris tendens till teoridrivna definitioner av aktörskap, vilket får konsekvensen att feminism tar rollen som en universell be-

21 Mahmood för här en diskussion om förutbestämt aktörskap (eng. term *agency*), där hon riktar kritik mot feministisk teori som har en tendens att passivisera kvinnligt aktörskap. Kritiken, som jag förstår den, består i en problematisering av feministisk teoris tendens att på sekulärliberala grundar föra fram en teoridrivna och förutbestämd syn på agentskap. Mahmood menar exempelvis att "We cannot treat as natural and imitable only those desires that ensure the emergence of feminist politics (2005: 15)."

22 Roy talar här om ett individualiserat och moderniserat förhållningssätt mellan individ och religion där religionen spelar efter sekulära regler (2004: 6).

23 Se Mahmoods kommentarer till Roy (2005: 73, 114).

frielse teori. Mahmood visar hur kvinnor i Kairos moskéerörelser hyllar anspråkslöshet som dygd (eng. term *virtue of modesty*). Anspråkslöshet som dygd är något många sekulära ståndpunkter stämmer in på, dock ter sig deras ståndpunkt motsäggelsefull: "These authors oppose the veil but not the virtue of modesty (Mahmood 2005: 23)." Skillnaden är att en del kvinnor i Kairo anammar och lever denna dygd dels genom att bära slöja, vilket är något som sällan rimmar väl med en universell idémodell på etiskt leverne grundad i en sekulärliberal logik. Om åtskillnad görs mellan subjektets sätt att leva och sätt som subjektet bör leva, förefaller det svårt att göra någon annan tolkning av att bära slöja än en som passiviserar slöjbärare – alla som inte lever efter en på förhand given och efter sekulärliberal logik konstruerad modell kan således inte vara fria.²⁴ Foucaults positiva etik försvårar med andra ord för universella befrielse teorier samtidigt som det argumenteras för att subjektets omgivning är en del av hur subjektet skapar innebörd i sitt handlande. En kvinna i Mahmoods bok beskriver ovan diskuterade problematik som följer: "But you *must* wear the veil, first because your inside learns to feel shy without the veil, and if you take it off, your entire being feels uncomfortable about it (2005: 157)." För att komma till en förståelse av detta slag – där slöjan på förhand inte döms ut

24 Mahmood: "Liberalism's unique contribution is to link the notion of self-realization with individual autonomy, wherein the process of realizing oneself is equated with the ability to realize the desires of one's 'true will' (2005: 11)." Denna "sanna vilja" är människans essentiella vilja; en vilja som ofta definieras efter en sekulärliberal diskurs varpå, enligt denna logik, valet att bära slöja *måste* strida emot subjektets fria vilja (Mahmood 2005: 10-17).

som förtryckande – argumenterar Mahmood, för att förstå religion, måste förståelse skapas på mikronivå.

Jag har ovan försökt återge huvuddragen i Mahmoods mångfacetterade och intressanta diskussion om aktörskap och möjlighet till handling. Jag har dock blivit tvungen att lämna saker hän. Sammanfattningsvis kan sägas att Mahmood söker skapa förståelse och möjlighet till handling utanför de ramarna som exempelvis Roy och Sayyid diskuterar inom. Islamism behöver alltså nödvändigtvis inte endast läsas som något emanerande ur väst eller ur en modernitetsdiskurs misslyckade hegemoniska tillslutning; en mikroförståelse av islamism visar hur islamism inte endast står i relation till sekulärliberal diskurs, utan hur islamism söker konstituera en förståelse som utmanar teoridrivna och cementerade antaganden om mänskligt agerande.

Islamism – ett alternativ?

Oklarheter i användande av begrepp kan ge upphov till att begreppens mästernsignifikant – islam – på ett oproblematiskt sätt tillskrivs innebörd som omöjliggör en vidare förståelse av vad det är vi pratar om. En sådan problematik tycker jag mig se hos Roy som verkar tala från en sekulärliberal diskurs där en förenklad syn på politik, kultur och religion förs fram. De beskrivs som åtskilda enheter av människans handlande. Exempel på Roys förenklade resonemang är hans diskussion om Mecca-Cola. Läsken har här ingen kulturell innebörd, utan Mecca-Cola är endast en benämning på en läsk: "Mecca-Cola is neither the cultural answer to Coca-Cola [...] it is merely a 'halal' Coca-Cola [...] (Roy 2004: 330)."²⁵ Om jag i stället för att köpa en Coca-Cola köper en Mecca-Cola, på grund av att Coca-Cola för mig symbo-

liserar en världsordning jag inte överensstämmer med, gör jag då inte en politiskt, kulturellt och religionsbetingad handling? Roys delvis onyanserade bild av mänskligt handlande gör att den bilden som presenteras av islamism och nyfundamentalism inte säger oss annat än att ingen annan diskursiv formation än en sekulärliberal är möjlig. Även nyfundamentalisterna, ett begrepp som kritiserar av såväl Sayyid som Mahmood,²⁶ vilka enligt Roy tar avstånd från modernitet, lyder enligt Roy ändå under dess logik.

Sayyid för en intressant diskussion om islamismens framträdande under nittonhundratalet. Men om islamism bäst förstås som en politisk diskurs, konstruerad kring mästersignifikanten islam, som försöker underminera delar av den hegemoni inom vilken den arbetar, måste frågan ställas huruvida någonting kan stå utanför västlig diskurs? Exempelvis menar Sayyid att Khomeinis användande av kassetband för att sprida sitt budskap under sjuttioalet påvisar islamismens bundenhet till väst: "Islamists plagiarize, manipulate, and make use of western resources [kassetband] to further their projects. [...] Their use [modern infrastruktur] by the Islamists refutes the Islamists claim for authenticity and, at the same time, demonstrates the inability of even the most

virulent anti-western discourse to escape the West (2003: 138)." Att kassetband är ett bevis på att islamistiska diskursers oförmåga att undfly den hegemoniska diskursen har jag svårt att se. Idéhistorikern Sven-Eric Liedmans uppdelning av *hård* och *mjuk* upplysning kan här bringa klarhet i detta. Till den hårda upplysningen räknas samhällsliga utvecklingskeenden som enligt marxistisk teori tillhör *basen*, det vill säga ekonomi, teknologi och naturvetenskap. Till den mjuka räknas, återigen enligt marxistisk teori, *överbyggnaden* i former av ideologi, religion, etik och ideal. Kassetband bör referera till *hård* upplysning. Liedman påpekar att kopplingen mellan *hård* och *mjuk* upplysning inte gärna låter sig förklaras kausalt, även om detta är vad många gör. "I själva verket" säger Liedman "kan *hård* upplysning fungera utan den mjuka (2006: 27)."

Även om Sayyid knyter islamism till en västlig hegemonisk diskurs menar Sayyid att motstånd eller alternativa diskurser är möjliga: "When the West becomes just another (not exceptional) culture and not the undisputed model for human development – that opens up the possibility of articulating the possibility of something else (2003: 151)." Jag ställer mig dock frågande till vilka alternativa möjligheter som föreligger om det finns en determinerande västlig diskurs. Förvisso en diskurs vars hegemoniska position är hotad, men de alternativ som kan formuleras emot den borde väl rimligtvis bygga på den logik motståndet söker besegra?²⁷ Islamism skulle i ett sådant fall vara en alternativ

25 Enligt samma logik hävdar Roy att demokrati inte är ideologisk; snarare endast ett sätt att organisera samhället efter vissa regler (2004: 183).

26 Sayyid menar att fundamentalism är ett problematiskt begrepp vars funktion ofta är att identifiera det anormala och på så vis osynliggöra vad som anses normalt; det normala blir normalitet och avvikande diskurser från det *universella* blir fundamentalister (2003: 15-16). Mahmood menar på liknande vis att fundamentalism är ett sätt att utmärka "[the] cultural and political Others (2005: 37 [not 56])".

27 Se exempelvis Faircloughs kritik till Foucaults resonemang beträffande alternativa diskurser: "It is thus a resistant discourse [islamism i artikelns kontext] which does not go outside the parameters of its discourse formation [väst] (2006: 57)."

västlig diskurs; men hur ska då det motstånd som islamism konstruerar idag mot västlig logik förstås? Det kan också tänkas att andra relationer än den till väst har haft inflytande på islamismen.

Mahmood poängterar att en förståelse av islamism och religion förutsätter analys på mikronivå. Att likt Roy, på en högst generaliserande nivå använda sig av förutbestämda definitioner och tolkningar av vår omvärld leder till missvisande konklusioner och även, skulle jag hävda, ideologiska analyser. Utifrån Mahmoods sätt att resonera bör exempelvis Mecca-Cola kunna förstås på annat vis än endast som "halal-läsk". Om subjektets etik inte definieras utefter en universell idémall för moraliskt handlande, utan efter hur subjektet skapar handlingsutrymme genom sitt handlande och på så vis konstituerar etik, bör rimligtvis valet att lägga pengar på Mecca-Cola, istället för Coca-Cola, kunna ges annan innebörd än den Roy förespråkar. Islamism kan vara något annat än bundet till modernitet och sekulärliberal logik. Islamism kan ifrågasätta och utmana. Islamism, eller islam kan även vara som Sayyid uttrycker det, "the hope of something better (2003: 160)."

Referenser

- Azar, Michael, 2006. *Den koloniala bumerangen: Från schibbolet till körkort i svenskehet*. Eslöv: Östlings bokförlag
- Bayat, Asaf, 2005. "What is Post-Islamism?" *ISIM Review* 16, s 5.
- The Economist*, 2006. "Heading for the beach: The State of Islam on Kenya's Swahili Coast", 380(8497), s 54
- Esposito, John L., 1999. *The Islamic Threat: Myth or Reality?* New York: Oxford University Press
- Fairclough, Norman, 2006. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press
- Gardell, Mattias, 2006. *Bin Ladin i våra hjärtan: Globalisering och framväxten av politisk islam*. Stockholm: Leopard förlag
- Hjärpe, Jan, 2005. *Shari'a: Gudomlig lag i en föränderlig värld*. Stockholm: Norstedts förlag
- Kepel, Gilles, 2002. *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge & London: Belknap Press
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal, 2001. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* London & New York: Verso
- Larsson, Göran, 2006. "'Muslims' in Swedish Media and Academia", *ISIM Review* 18, s 38-39.
- Lévi-Strauss, Claude, 1962. *La pensée sauvage*. Paris: Agora
- Mahmood, Saba, 2005. *Politics of Piety: New Jersey*: Princeton University Press
- Roy, Olivier, 2004. *Globalized Islam: The Search For A New Ummah*. New York: Columbia University Press
- Said, Edward, 2003. *Orientalism*. London: Penguin Books
- Sayyid, Bobby S., 2003. *A Fundamental Fear: Eurocentrism and the Emergence of Islamism*. London & New York: Zed Books Ltd.
- Winther Jørgensen, Marianne & Philips, Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- US Department of the Treasury Office of Foreign Assets Control, 2007. Executive order 13224 – Blocking property and prohibiting transactions with persons who commit, threaten to commit, or support terrorism, tillgänglig på <<http://www.state.gov/s/ct/ds/fs/2002/16181.htm>>, hämtad 27/3 2007.

■ Statsvetenskapliga förbundet

FÖRBUNDSREDAKTÖR: HELENA WOCKELBERG

Förbundsredaktören har ordet

Statsvetenskapliga förbundet har fått en ny ordförande i Magnus Jerneck och, när detta läses, antagligen en ny förbundsredaktör då undertecknad per detta nummer säger tack och hej. Efter att i tre år försökt förstå statsvetarnas professionella villkor, önskemål och behov står följande klart: det finns, om man frågar runt lite, en del förbättringspotential (eller på ren svenska problem) i sektorn för högre utbildning. Det finns också relativt gott om människor med idéer om hur det borde vara. Det är steget mellan "är" och "bör" som är skakigt – den "rekommenderade handlingen" eller "görat" upplevs ofta som utom räckhåll för oss på akademins golv, och för våra institutionsledning. Vårt handlingsutrymme begränsas av formella eller informella regler och (brist på) resurser. Jämställdhetsarbetet är ett exempel på ett område där det finns en vid det här laget etablerad (om än ibland omdiskuterad) idé om hur det bör vara, och högvis med empiri om hur det är. Men vad kan vi göra för att åstadkomma eventuella förändringar? Och vad vill vi? Förbundet har sedan många år dessa frågor på sin dagordning. I detta nummer skriver Helena Olofsdotter Stensöta med flera

om det aktuella läget och delar med sig av några idéer om det kommande arbetets innehåll.

HELENA WOCKELBERG

Är vi jämställda inom ämnet statsvetenskap?

Statsvetenskapliga förbundet har under hösten 2007 genomfört en undersökning för att kartlägga jämställdheten på institutioner inom ämnet statsvetenskap på svenska universitet och högskolor. Förbundet har tidigare genomfört kartläggningar av jämställdheten på statsvetenskapliga institutioner och denna undersökning bygger vidare på dessa. Samtidigt har denna undersökning sin alldeles egna tyngdpunkt, nämligen att fokusera förhållandena längre upp i karriären från doktorand och uppåt. Undersökningen riktar in sig på att kartlägga representationen av män och kvinnor inom ämnet statsvetenskap vid ett tillfälle i år. Den diskuterar inte frågan om representation inom ämnet över tid. Vi har uppfattningen att jämställdheten på lägre nivåer, särskilt bland studenter, är relativt god, och att

Har du synpunkter på förbundssidan eller vill lämna bidrag är du välkommen att kontakta förbundsredaktören via e-post Helena.Wockelberg@statsvet.uu.se eller telefon 018-4713448.

Tabell 1: Andel kvinnor efter karriärnivå inom ämnet statsvetenskap

Statsvetenskapliga institutioner	Doktorand	Disputerad ^a	Docent	Professor	Samtliga per institution
Göteborg	9 (24) 38%	6 (12) 50%	3 (6) 50%	1 (10) 10%	19 (52) 36%
Halmstad	1 (2) 50%	0 (3) 0%	0 (3) 0%	0 (1) 0%	1 (9) 11%
Karlstad	2 (4) 50%	3 (6) 50%	0 (1) 0%	1 (1) 100%	6 (12) 50%
Linköping	1 (3) 33%	1 (5) 20%	1 (1) 100%	0 (1) 0%	3 (10) 30%
Luleå	3 (5) 60%	1 (3) 33%	-	0 (1) 0%	4 (9) 44%
Lund	13 (18) 72%	7 (13) 54%	3 (9) 33%	0 (5) 0%	23 (45) 51%
Mittuniversitetet	3 (6) 50%	1 (1) 100%	0 (1) 0%	1 (2) 50%	5 (10) 50%
Stockholm	32 (61) 52%	9 (30) 30%	2 (7) 28%	4 (13) 31%	47 (111) 42%
Södertörn	9 (16) 56%	8 (20) 40%	5 (10) 50%	1 (2) 50%	23 (48) 48%
Umeå	8 (13) 62%	5 (14) 36%	1 (3) 33%	2 (5) 40%	16 (35) 46%
Uppsala	21 (35) 60%	9 (23) 39%	2 (10) 20%	1 (8) 12%	33 (76) 43%
Växjö	4 (8) 50%	2 (13) 15%	1 (5) 20%	0 (2) 0%	7 (28) 25%
Orebro	10 (19) 53%	1 (6) 17%	0 (1) 0%	1 (7) 14%	12 (33) 36%
Samtliga per karriärnivå	116 (214) 54%	53 (149) 36%	18 (57) 32%	12 (58) 21%	199 (478) 42%

a. Samtliga disputerade som inte uppnått docentkompetens.

Kommentar: Tabell 1 visar andel kvinnor per kategori samt totalt antal personer inom respektive kategori inom parentes den 1 september 2007.

det framförallt är på högre nivåer som jämställdheten fortfarande hålls. Dessutom har vi särskilt studerat skillnader i anställningsförhållanden eftersom vi tror att trygghet i anställningen kan påverka mäns och kvinnors vilja på olika sätt att hålla sig kvar inom ämnet och akademien.

Vid senaste statsvetenskapliga förbundets årsmöte 2007 beslutades i plenum att

uppdraga till styrelsen att bedriva ett mer aktivt jämställdhetsarbete under den kommande mandatperioden. Denna artikel är ett första steg. Vi presenterar här första delen av undersökningen som belyser jämställdheten på statsvetenskapliga institutioner. Artikeln avslutas med ett antal punkter som vi menar är viktiga för att driva detta arbete framåt i fortsättningen.

En andra delrapport som kartlägger hur forskningsråden fördelar medel för statsvetenskaplig forskning ur ett jämställdhetsperspektiv är under bearbetning och vi planerar att återkomma i frågan.

Jämställdheten inom statsvetenskap på universitet och högskolor i Sverige

Undersökningen har riktat sig till tretton institutioner; Göteborg, Halmstad, Karlstad, Linköping, Luleå, Lund, Mittuniversitetet, Stockholm, Södertörn, Umeå, Uppsala, Växjö och Örebro. Vi har kartlagt könsfördelningen i två avseenden, dels efter karriär; doktorand, disputerad, docent, professor; dels efter anställningsförhållanden. I det senare fallet har vi skilt mellan lektorer och forskare i ett försök att studera eventuella skillnader mellan mer eller mindre trygga anställningsformer¹.

Informationen har samlats via e-post till jämställdhetsansvarig på respektive institution. Siffrorna har därefter validerats av styrelsens ledamöter. Uppgifterna gäller förhållandena den 1 september 2007.

I tabell 1 har samtliga kategorier där kvinnor utgör minst 40 procent markerats. Detta betraktas som en jämställd situation. Vanligtvis anses en jämställd situation vara att andelen kvinnor ligger mellan 40 och 60 procent. I tabellen har vi dock även betraktat en situation med 70 procent kvinnor som jämställd. Motiveringen till detta är att det i stort finns ett underskott av kvinnor på högre positioner i ämnet och att det därför inte finns någon anledning i nuläget att betrakta

kvinnodominans som ett problem. Värt att notera är att vid institutionerna i Luleå, Lund, Umeå och Uppsala är för närvarande 60 procent eller mer av doktoranderna kvinnor men att medelvärdet för landet är strax över 50 procent.

I stort sett är situationen således jämställd på doktorandnivå, och potentiellt positiv för rekryteringen av kvinnor till lektorer. Därefter minskar andelen kvinnor per karriärsteg, till 36 procent bland de disputerade (förutom docenter och professorer), 32 procent bland docenterna och 21 procent bland professorerna.

Minsta andelen kvinnor är alltså bland professorerna. Detta är en förväntad bild, eftersom även om det finns en ökad andel kvinnliga doktorander och lektorer under senare år tar det tid att meritiera sig upp till de högre nivåerna. Vi vet att flera av de nyaste professorerna är kvinnor, men ökningen är mycket långsam eftersom samtidigt många nya manliga professorer också adderats till statistiken. Om vi ser till de enskilda institutionerna utmärker sig Göteborg och Södertörn som jämställda på mellannivå (doktorer och docenter). Karlstad, Linköping, Lund och Mittuniversitetet är jämställda i någon av dessa nivåer, men inte bägge. På professorsnivå bör Umeå lyftas fram som en institution med relativt många professorer och samtidigt jämställda förhållanden även på andra nivåer. Ytterligare tre institutioner har jämställdhet på professorsnivå; Karlstad, Mittuniversitetet och Södertörn. Flera av institutionerna med relativt många professorer har dålig representation av kvinnor. Exempelvis har Lund ingen kvinna bland de fem professorerna, och i Göteborg, Uppsala och Örebro finns endast en kvinna bland de 10, 8 respektive 7 professorerna.

1. Som lektor har även räknats vikarierande lektor och adjunkt. Som forskare har räknats projektanställd forskare och forskarassistent.

Tabell 2: Andel kvinnor per anställningsform inom statsvetenskap

Statsvetenskapliga institutioner	Lektor/Professor	Forskare	Samtliga per institution
Göteborg	4 (10) 40%	5 (12) 42%	9 (22) 41%
Halmstad	0 (6) 0%	-	0 (6) 0%
Karlstad	4 (13) 31%	-	4 (13) 31%
Linköping	1 (6) 17%	1 (1) 100%	2 (7) 29%
Luleå	1 (3) 33%	0 (1) 0%	1 (4) 25%
Lund	9 (19) 47%	4 (5) 80%	13 (24) 54%
Mittuniversitetet	1 (4) 25%	-	1 (4) 25%
Stockholm	7 (25) 28%	3 (8) 38%	10 (33) 30%
Södertörn	6 (17) 35%	1 (1) 100%	7 (18) 39%
Umeå	4 (13) 31%	2 (4) 50%	6 (17) 35%
Uppsala	2 (19) 10%	9 (23) 39%	11 (42) 26%
Växjö	2 (15) 13%	-	2 (15) 13%
Örebro	2 (2) 100%	-	2 (2) 100%
Samtliga per anställningsform	43 (152) 28%	25 (55) 45%	68 (207) 33%

Vi har även undersökt jämställdheten bland olika typer av anställningar.

Tanken med att studera anställningsform är att om kvinnor är överrepresenterade bland de mer osäkra anställningsformerna kan det påverka den vetenskapliga karriären för kvinnor negativt. Om vi sätter målet att nå en jämn könsfördelning även bland professorerna, är det viktigt att rekrytering och uppgradering av framtidens professorer inte uppvisar fördelar för män. I det fall män har större möjlighet att meritera sig för lektorat, är det troligt att överrepresentationen av män i pro-

fessorskåren kommer att bestå under lång tid framåt.

Tabell 2 visar att andelen kvinnor bland lektorena inte är jämställd dvs. att det finns en övervikt av män bland lektorena. Bland forskarna, som är en osäkrare anställningsform, är situationen emellertid jämställd. Detta stöder tesen om att kvinnor i allmänhet har mer osäkra anställningsförhållanden inom akademien än män. Uppgifterna är emellertid för grova för att vi ska kunna dra några direkta slutsatser. Eftersom även rekryterade professorer finns med bland lektorena är det

svårt att dra slutsatser om huruvida kvinnor är underrepresenterade idag vid lektorstillsättningar. Tabellen bör därför snarast betraktas som ett första steg mot att besvara den fråga vi egentligen är intresserade av; hur vi kan skapa så jämlika villkor som möjligt längs karriärstegen för att på sikt få en jämn könsfördelning även i de översta karriärskikten.

Hur gå vidare?

Den undersökning vi har genomfört leder till flera följdfrågor. Vi har valt att i nuläget inte uttala oss om strategier för att åtgärda problemen, utan begränsa oss till vilka vidare frågor som kan ställas utifrån undersökningens resultat. Vi hade också en mycket konstruktiv debatt om detta på årsmötet. De punkter som fördes fram och diskuterades där för att förbättra jämställdheten. Nedan följer en första inventering av ytterligare frågor som vi tycker är viktiga att följa upp:

När det gäller könsfördelningen på institutioner är en viktig fråga hur jämställda institutionerna är i förhållande till de små steg som kan summera upp till en bra karriär. Hur ser exempelvis *fördelningen av olika förtroendeuppdrag* ut på institutionerna; studierektorer, arbetsgrupper, representanter etc.? En sådan undersökning skulle ge kunskap om nätverksbyggande på institutionerna och vilken makt som utgår från dem. En annan fråga gäller *tidsbegränsade anställningar* som vikarie på lektorat, professurer m.m. på institutionerna. Finns

det här en tendens att män erbjuds sådana anställningar i högre grad än kvinnor?

Angående förebilder: Har de institutioner där jämställdheten nått längst utvecklat speciella strategier, både medvetna och outtalade, för att uppmuntra och stödja kvinnor att gå vidare i den akademiska karriären?

Bland anslagsgivare ställer vi frågan; *vilka är det som sitter i forskningsråden?* Kan vi förmoda att det finns skillnader mellan hur män och kvinnor som sitter i forskningsråden hanterar frågan om jämställdhet i fördelning av anslag? Och hur ser det ut med jämställdheten vid de sakkunnigbedömningar som ligger till grund för besluten? Vi vill även se över om de finansieringsformer som är öronmärkta för post-doc (3-5 år efter disputation) ger jämställda villkor i praktiken.

En ytterligare fråga handlar om jämställdheten på det privata planet. Statistiska centralbyråns statistik visar att fördelningen av *omsorgsansvar i hemmet* inte är jämställd och detta gäller med största sannolikhet även akademiker på universitet och högskolor, även om högre utbildning inverkar positivt på jämställdheten. Eftersom etablering av en karriär ofta sammanfaller i tid med familjebildning etc. kan ojämsställda förhållanden i dessa avseenden vara en försvårande faktor för kvinnor.

HELENA OLOFSDOTTER STENSÖTA
ULRIKA BERG
SOFIA NÄSSTRÖM
HANNA KJELGREN
SUSAN MARTON

Notis

Redaktionsrådet för Statsvetenskaplig tidskrift 2008

Ledamöter (Statsvetenskapliga förbundet)

Christina Bergqvist, Uppsala (omval)
Niklas Eklund, Umeå (nyval)
Mikael Gilljam, Göteborg (omval)

Ann-Cathrine Jungar, Södertörn (nyval)
Ulf Mörkenstam, Stockholm (omval)
Mats Lindberg, Örebro (omval)
Carina Lundmark, Luleå (nyval)

Förbundsredaktör

Helena Stensöta Olofsdotter (nyval)

Biträdande redaktionssekreterare

Teresia Rindefjäll (utsedd av Fahlbeckska stiftelsen)

Redaktionssekreterare

Mats Sjölin (utsedd av Fahlbeckska stiftelsen)

■ Litteraturoversikter

Douglas Brommesson: Från Hanoi till Bryssel. Moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969-96. Stockholm 2007: Santérus förlag, 2007

OLE ELGSTRÖM¹

Douglas Brommessons (DB) avhandling inleds med en observation: svensk utrikespolitik har förändrats; från Undéns folkrättsligt inriktade politik, över "den aktiva utrikespolitiken" under Palme till ett europeiskt fokus. Förändringen kopplas till en förändring i svensk utrikespolitisk *moralsyn*. Vilket ansvar hävdas vid olika tillfällen att Sverige har för olika delar av världen? En underliggande tanke är att moral spelar en roll för utrikespolitikens utformning, att moraluppfattningar också påverkar vilken politik ett land för.

Mot denna bakgrund är avhandlingens syfte att "karaktisera moralsynen i svensk deklarerad utrikespolitik över tid" (s 17). Med moralsyn menas uppfattningar om rätt och fel. Särskilt uppmärksammar DB etiska överväganden i relation till andra aktörer; han menar att moralen är "other regarding". I teoretiska termer fokuseras därför på exklusion-inklusion, d.v.s. på vilka politiker säger sig ha samhörighet med och ansvar för. Här rör det sig inte bara om geografiskt begränsade enheter (t.ex. "Norden"), utan också icke-territoriella gemenskaper (t.ex. "andra demokratier"). DB är när han ska studera

moralsyn primärt intresserad av bredare tankesystem, av vad han kallar etiska traditioner. Han finner här inspiration i den indelning som gjorts känd av bl.a. Martin Wight, nämligen i tankeskolor kopplade till Macchiavelli, Grotius, Kant och Marx. Traditionerna omvandlas till olika idealtyper, analyserade på tre analysnivåer, hämtade från Goldstein & Keohane (1993): världssyn, principiella respektive kausala övertygelser. Syftet blir då att utröna vilken idealtyp som varit dominerande under olika delar av den analyserade tidsperioden.

Metodologiskt väljer DB att fokusera på deklarerad, offentligt uttryckt moralsyn. Han hävdar att det bästa sättet att komma åt beslutsfattarens moralsyn är att studera de mål som uttrycks. Handlingar – ett alternativt analysobjekt – menar DB skulle ge en mindre tydlig bild av moraluppfattningar. DB väljer vidare att enbart utföra en kvalitativ analys, där han med hjälp av sin analysmodell undersöker vilka element från olika idealtyper som är representerade för att sedan genom en näranalys av logisk natur avgöra vilken som är dominerande. Konkret analyseras utrikespolitiska deklARATIONER och tal i FN:s generalförsamling, hämtade från UD:s Utrikesfrågor. DB har också genomfört 14 informantintervjuer med centrala beslutsfattare. Dessa ses som ett komplement till talanalysen. Tidsperioden som studeras är 1969-96. Denna indelas i fyra underperioder: 1969-76, 1976-82, 1982-88, 1988-96. DB får då med Palmes aktiva politik, det kalla krigets slut och Sveriges EU-medlemskap.

1 Ole Elgström är professor vid Statsvetenskapliga institutionen, Lund universitet

För att summera resultaten finner DB att utrikespolitisk förändring beledsagas av en förändring i moralsyn, exempelvis i synen på utrikespolitiska skyldigheter. Vi-gruppen har varierat, liksom "de andra", i såväl territoriell som icke-territoriell bemärkelse. Uttryckt i termer av DB:s idealtyper finner man 1969-76 i första hand en marxistisk moralsyn. Här betonas periferins beroende av centrum, som måste brytas. Stöd till befrielseörelser ses som legitimt. Det uttrycks en vi-känsla med de förtryckta och aktiviteten sker framför allt i avlägsna regioner. Med de borgerliga regeringarna 1976-82 följer en huvudsaklig grotiansk moralsyn. Stödet för mänskliga rättigheter blir uttalat och solidariteten flyttas till andra stater som liksom Sverige stöder dessa rättigheter. Samtidigt får Norden större betoning och en nordisk identitet understryks. Folkrätten och världssamfundet bör främjas.

Efter 1982 betonas den nationella säkerheten, även om stödet för mänskliga rättigheter lever vidare. I ljuset av det ansträngda säkerhetspolitiska läget understryks alla staters rätt till suveränitet och territoriell integritet. Nu påtalas en territoriell gemenskap med övriga nordiska länder och en icke-territoriell samhörighet med småstater under hot och med dem som stöder folkrätt. Under periodens återfinns inslag av alla de etiska traditionerna, men den grotianska idealtypen är ändå dominant. Under 1988-96 förstärks stödet för mänskliga rättigheter och konfliktytor skapas mot de stater som bryter mot sådana rättigheter. Nu delas världen in efter samhällssystem och respekt för mänskliga rättigheter. Samtidigt finns en uttalad europeisk gemenskap. Perioden utmärks av en kantiansk moralsyn.

Avslutningsvis menar DB att hans fokus på exklusion-inklusion tydligt återspelas i den svenska utrikespolitikens

mål och moralsyn, särskilt under tidsperiodens första respektive sista del.

DBs avhandling bidrar till ett forskningsfält – om moral, normer och utrikespolitik – som för närvarande är ganska inne. Men avhandlingen kan också luta sig mot en vördnadsvärd tradition. Författare som Stanley Hoffman, George Kennan, Hans Morgenthau, Terry Nardin och Arnold Wolfers har alla skrivit klassiska utläggningar om "moral och utrikespolitik". I *Handbook of International Relations* urskiljar Andrew Hurrell (2002: 137) tre olika traditioner inom studiet av "norms and ethics in IR": 1) vilken roll normativa idéer har för utrikespolitiskt beteende, 2) vad stater bör göra i utrikespolitiken, och 3) i vilken utsträckning moraliskt beteende begränsas av politikens realiteter. Hur förhåller sig DB då till dessa traditioner? Nja, han har – tyvärr tycker jag – inte valt att relatera särskilt mycket till existerande forskning på just detta område. Frågan om stater kan anses ha ett moraliskt ansvar i sin utrikespolitik berörs föga. Frågan om moralens effekter på förd politik diskuteras men utan djupare koppling till existerande forskning. Frågan om utvecklade småstater har en särskild tendens till en moraliserande eller moralisk utrikespolitik, och vilka begränsningar som finns för en sådan politik, nämns men inte mer. Avhandlingen passar heller inte riktigt, med sin beskrivande ambitionsnivå, in i någon av de traditioner Hurrell beskriver. Istället ägnas en knapp sida åt att sätta in avhandlingen i ett sammanhang av forskning kring utrikespolitisk analys. Jag tycker det är synd att författaren gjort denna prioritering, särskilt som den knappa sidan självfallet inte räcker till för att hjälpa läsaren särskilt mycket i att förstå hur han ser på sin produkt i relation till detta breda forskningsfält.

Innan jag går in på att vara en "djävulens advokat" och ifrågasätta en del teoretiska och metodologiska val vill jag uttrycka att avhandlingen utifrån vad den säger att den ska göra är klart tillfredsställande. Upplägget är tydligt, metoden klart angiven och analysen konsekvent genomförd. De analytiska redskapen används på ett konsekvent, klargörande och instruktivt sätt. Empiriskt får man en god och mycket välbelagd bild över utvecklingstendenser i svensk utrikespolitik under ett kvarts sekel. Jag kommer dock att påpeka att jag kanske själv inte alltid gjort samma val som författaren och att jag således anser att ramarna borde ha varit annorlunda. Insatsen är ändå berömvärd.

Studiens syfte är att "karakterisera moralsynen i svensk deklarerad utrikespolitik över tid, därigenom undersöks också förändringen i svensk utrikespolitik, från framväxten av den aktiva utrikespolitiken över kalla krigets slut och medlemskapet i EU". Senare anges (s 20) att avsikten inte är att använda moralsyn som en slags oberoende variabel för att förklara svensk utrikespolitik. Icke desto mindre anges hur en sådan kausalrelation kunde tänkas se ut; moralsynen ses då som ett filter som påverkar vilka beslut som tas. Andra skrivningar i texten antyder att DB trots allt har vissa sådana förklarande ambitioner: viljan är att bringa klarhet i frågan om det "bakom konstaterade strukturella förändringar också finns förändringar i moralsynen" (s 25). Hela analysen andas att författaren tror att moralsyn faktiskt spelar en roll för utförd politik.

Men det finns också en andra tänkbar kausalrelation som DB inte problematiserar men som ändå dyker upp här och där i texten. Då rör det sig om vad som kan tänkas *förklara* en ändrad moralsyn. DB går konkret in på detta i slutkapitlet där han diskuterar om europeiseringsproces-

sen lett till en ändrad moralsyn. I övrigt är det dock bara en implicit fråga. Jag kan tänka mig flera påverkande faktorer, med referens till Kenneth Waltz *Man, the State and War* (1959): att moralsyn beror på individer och deras egenskaper; att den beror på regim och i grunden ideologi; att den är situationsbunden och förklaras av strukturell kontext. Valet att börja analysen 1969 motiveras av att Palme då kom till makten. Kanske är det Palmes moralsyn som undersöks, ej Sveriges? Andra val av brytpunkter motiveras av regerings-skiftet; socialdemokrater ersätts av borgerliga partier eller vice versa. Är detta den förklarande faktorn? Tanken skulle här kunna vara att partiets olika ideologier också speglar olika moraluppfattningar, ett inte orimligt antagande. Ofta påtalas den internationella kontextens betydelse för moralsynen, något jag ska återkomma till senare. Är moralsyn avhängig t.ex. graden av spänning i det internationella systemet? Jag tycker det är synd att författaren inte valt att explicit analysera, eller åtminstone strukturerat diskutera, orsaker till ändrad moralsyn. En sådan analys hade givit ytterligare styrka åt avhandlingen.

I det konkreta försök som görs att förklara (s 188, 196) eller öka förståelsen för (s 199) varför moralsynen ändras på 1990-talet hänvisar DB till en europeiseringsprocess, som leder till en förändring av politikens innehåll. Här framhävs således en ytterligare annan typ av förklaring, i termer av en socialiseringsprocess. Författaren ser framväxten av en moralsyn baserad på en europeisk tillhörighet (s 201). Frågan är dock hur detta antas gå till. Här brister analysen i djup och tydlighet. DB antyder visserligen att det kan bero på en socialiseringsprocess, där samvaro med andra länders politiker i Bryssel ger en ändrad identitet. Men även om Sverige före medlemskapet var representerat i Brys-

sel sker den kraftiga ökningen av kontakter först efter 1995. Det synes tveksamt om den europeisering författaren beskriver kan hänföras till socialisering. Man kan också undra i vilken riktning kausalrelationen går: är det från europeisering till moralsyn eller tvärsom? Det kunde ju vara så att nya politiker med ny världssyn för in Sverige i gemenskapen. Eller kanske finns det en bakomliggande variabel som förklarar såväl ändrad moralsyn som en vändning mot Europa?

Valet av analysenheter anges tydligt; det är utrikespolitikens mål (s 22), som antas återspegla moralsynen. Flera sidor ägnas åt att motivera varför mål är analysens undersökningsobjekt. Jag trodde efter att ha läst de första 25-30-sidorna att analysen skulle klargöra förekomsten av utrikespolitiska mål av moralisk natur, som t.ex. rättvisa, solidaritet och stöd åt den internationella ordningen, eller kanske av vilka värden som explicit anges ligga bakom politiken. Så blir dock inte fallet. Istället fokuseras analysen på begreppen *ansvar* och *exklusion/inklusion*. Konkret analyseras världssyn, principiella och kausala övertygelser utifrån fyra idealtyper ur idéhistorien. Jag har inget emot detta! Frågan om stater bör ha ett ansvar och för vilka är djupt moraliska. De principiella övertygelserna illustrerar moraliska val. Men varför inte diskutera detta, och varför valet gjorts att inte på ett mer direkt sätt analysera uttalade mål och värden?

Jag kan också tycka att valet av Goldstein och Keohanes analysnivåer, länkade till de fyra idétraditionerna, gör analysen väldigt vid när nu syftet är att undersöka just moralsyn. De empiriska avsnitten blir övergripande beskrivningar av regeringens syn på den internationella situationen och på relationen mål-medel i utrikespolitiken vid sidan om frågor om vad som är rätt och fel, ansvar och exklusion.

För det första innehåller de fyra idétraditionerna mycket mer än funderingar om moral. Macchiavelli och de andra har synpunkter på det mesta. För det andra griper Goldstein och Keohanes kategorier över både verklighetsbeskrivningar och normativa element. En världssyn är mycket mer än bara moralprinciper. Här ingår kognitiva element; vad som utmärker det internationella systemet, etc. Detta säger i sig inte nödvändigtvis något om hur detta tillstånd värderas. Maktbalans kan anses vara bra eller dåligt. Författaren har realiteten lagt ett mycket vidare analytiskt fångstnät än vad som behövs för att fånga just moralsyn. Goldstein och Keohanes modell ger dock en god bild av politikernas relation till de fyra tankeskolorna. Kanske skulle syftet ha anpassats till vad som faktiskt görs, nämligen att "klargöra svenska regeringars belief systems"?

Metodologiskt väljer författaren att utnyttja kvalitativ metod och att analysera deklarerad utrikespolitik, snarare än utrikespolitisk handling. Båda valen kan diskuteras. För det första anges (på s 22) att författaren valt att ha "mål framför handlande" som analysenheter. Vad menas? Mål kan fastställas på olika sätt, genom att undersöka deklARATIONER och tal – men de kan också utläsas genom att analysera handling. Som DB uttrycker sig (s 26, 29) tycks det som han ser det som självklart att mål bara kan utläsas genom olika typer av uttalanden. Det hävdas vidare att handlande är mer pragmatiskt och kortsiktigt än målsättande: men mål kan vara kortsiktiga och handlande strategiskt! Huvudargumentet för handlande som analysobjekt brukar vara att man då får en bild av aktörens faktiska mål – t.ex. hur man i realiteten prioriterar mellan olika målsättningar eller värden. Utsagda mål kan spegla hur en aktör *vill* bli sedd snarare än dess grundläggande prioritering. Argumentet

att handling skulle vara svårstuderat eftersom det finns en fyrtioårsregel om sekretess är av tveksam hållbarhet. Handling kan ju analyseras på annat sätt än genom arkivmaterial. Och varför inte kombinera analys av ord och handling?

Vidare hävdas att kvantitativ metod kunde ha använts om handling hade varit analysobjektet, men att denna metod är mindre gångbar i analys av deklamationer. Ord kan räknas! Det finns idag datorprogram som kan hjälpa till med såväl kvantitativ som kvalitativ analys. När författaren ska avgöra vilken idealtyp som dominerar i ett material (s 70-1) föredras åter en kvalitativ metod eftersom moralsynen "rör grundläggande och underliggande resonemang". Varför inte använda båda metoderna, inte minst för att kunna förstärka slutsatserna? Nu blir det ibland oklart på vilka grunder de kvalitativa slutsatserna dras. Redan i det hypotetiska exempel som tas upp i sammanhanget uppstår problem (s 70). Slutsatsen är att det "avgörande argumentet för att moralsynen ska karakteriseras som kantiansk är att det är tydligt att den underliggande argumentationen i ett holistiskt perspektiv bygger på en syn...". Men om det inte hade varit tydligt? Hur hade författaren då gjort? Är det alltid alldeles tydligt vilken skola vissa utsagor hör till? Uppenbarligen inte. I texten anges på flera håll att flera tolkningar är möjliga. I de exempel författaren själv tar upp på s 72-3 är det för mig inte självklart vilken tolkningen ska bli, eller om flera idealbilder är applicerbara.

Till valet av undersökningsperiod och den underindelning av tidsperioder som sedan görs. Varför 1969-1996? Författaren har uppenbarligen som utgångspunkt (se avhandlingens introduktion) att något intressant skett under tidsperioden: från Palmes aktiva utrikespolitik över kalla kriget till EU-medlemskapet och det kalla

krigets slut. Ett alternativ hade varit att inkludera Undén-tiden, som också kan ses som en formativ period, och där FN-stöd och neutralitet hade sin officiella glanstid. Författaren kunde då analyserat ett urval år under en längre tidsperiod. Och varför inte sträcka ut analysen till t.ex. 2005? Det är först efter ett antal års medlemskap som Sverige kan antas ha blivit varm i EU-kläderna. Eftersom EU-medlemskapet anses vara formativt är det då inte lite besynnerligt att stoppa året efter medlemskapet?

Valet av underperioder motiveras däremot inte i metodavsnittet. Ibland tycks indelningen ha skett p.g.a. regeringsbyte som innebär blockbyte (1976, 1982) eller ny regeringschef (1969). Dock sker inte någon ny indelning 1991, när Sverige åter får en borgerlig regering. Men den kan också bero på förändringar i världsläget (jfr inledningen 1976). Eller är det värden på den beroende variabeln (moralsyn) som avgör – har indelningen valts utifrån resultaten? För ett sådant antagande talar resonemang på s 158-9 om det kontinuerliga europafokus som präglar regeringarna, oavsett partifärger, under den sista perioden. Här återkommer frågan om vad det är som antas orsaka förändring av moralsyn: individ, regim, internationellt läge?

I en av metodavsnittets noter har jag förresten upptäckt en besynnerlighet. I not 76 (s 39) skriver DB att "konstruktivismens bidrag är framför allt som en teori med förklarande ambition, inte beskrivande. Därför har den inte något större bidrag att ge i min studie". Efter att ha varit på en konferens i USA där några deltagare hävdade att det var helt uteslutet och oacceptabelt att ens nämna konstruktivism i samband med ordet förklaring finner jag motiveringen ganska tveksam! Och konstruktivister kan naturligtvis beskriva diskurser. Eftersom DB kan häv-

das (och själv gör det på s 33) ägna sig åt att återge konstruktioner av gemenskaper kanske en konstruktivistisk ansats faktiskt varit ett alternativ! Användandet av inklusion/exklusion som centrala begrepp talar för detta, liksom att mycket av analysen mycket väl kunde ha förts i identitetstermer.

Hur *beständig* är en moralsyn? För att vara lite elak skulle man kunna påstå att man i Sverige enligt DB byter moralsyn som andra byter skjortor. Vart femte eller tionde år ungefär sker en metamorfos i svensk utrikespolitik då politikerna vid makten – av någon anledning som författaren ej går in på – ganska radikalt ändrar moraluppfattning, från en tankeskola till en annan. Detta förefaller mig besynnerligt, särskilt som DB själv i avhandlingens inledning betonar moralsynens trögörlighet (s 20-1). Låt mig våga mig på en lite annorlunda tolkning. Vid upprepade tillfällen anger författaren att moralsynen måste ses som kopplad till den internationella situationen. Maktbalans (bipolärt, unipolärt eller multipolärt system) och spänningsgrad (kallt krig eller ej respektive konfliktgrad i systemet) tycks kraftfullt påverka svenska politikernas moralsyn. Världsläget ger restriktioner eller möjligheter. Några exempel: en uppdelning i stormaktsblock får konsekvenser (s 79) och ”omöjliggör” en aktivism i närområdet, vilket i sin tur ger aktivism på andra kontinenter. Ett uppsving i den europeiska demokratiseringen genom Spaniens och Portugals regimskiften ”ger utslag i världssynen” och mänskliga rättigheter får bredare betydelse (106). ”Osäkerheten / på mitten av 1980-talet/ skapar en fond mot vilken moralsynen tar form” (129). ”I denna kyla /1980-talets mitt/ blir ... den egna säkerheten ett prioriterat mål” (155) och en machiavelliansk uppfattning slår igenom. De ”omvälvande förändringarna

i närområdet” efter 1989 ger ett fokus på ansvar för närområdet (169). Avspänningen är en avgörande faktor bakom omorienteringen mot ett europeiskt fokus (181). Frånvaron av ”en konfrontativ säkerhetspolitisk miljö ... gör det möjligt att bortse från maktbalansen för stunden” (s 183). Ett yttre hot (ubåtskränkningarna 1982) ”tvingade fram de mest grundläggande prioriteringarna utifrån moralsynen i svensk utrikespolitik” (191). Exempelen är alltså i princip oräkneliga!

Hur tolka detta? En tolkning är att externa omständigheter leder fram till eller skapar en viss moralsyn, d.v.s. att moralsynen faktiskt förändras med förändringar i den internationella kontexten. Ett stycke på s 193 antyder att författaren själv är inne på sådana tankegångar. Eller kan det vara så att realisterna har rätt i att yttre omständigheter tillåter respektive inte tillåter att moralsyn *slår igenom*? Spänning ”omöjliggör” aktivism. Frånvaro av en konfrontativ miljö ”gör det möjligt bortse från” maktbalansen. Rör det sig, som DB menar, verkligen då om en förändring av den grundläggande moralsynen? Eller finns den kvar över tid och dyker upp igen när omständigheterna tillåter?

Kanske då uttryckt på ett annorlunda sätt? När socialdemokraterna återtar makten 1982 finns tankar om befrielse av Tredje världens folk kvar i biståndspolitik men ”retoriken är kraftigt nedtonad” (s 154-5). Måhända har *tidsandan* med saken att göra: moralsynen lever kvar men uttrycks på ett annorlunda sätt i en ny tid? Eller beror den ändrade retoriken på skillnader mellan Palme och Bodström (d.v.s. att skillnaderna ligger på individnivå)?

Nja, nu tror jag ju på författarens tolkningar i en övergripande mening. Visst har synen på vilka Sverige ansvarar för och vad vi bör göra åt det förändrats med tiden. Troligen har socialister och icke-so-

cialister ofta olika moralsyn. Men samtidigt tror jag att inkluderandet av ganska konkreta element av aktörers världssyn ("Råder det spänning? Är det maktbalans?") i analysen gör att DB just därför når slutsatser av den typ jag ovan exemplifierat. Författaren borde nog ha exkluderat dessa element från moralsynen och istället enbart fokuserat på mer grundläggande element, som exempel människosyn, syn på politikens natur (harmonisk eller konfliktfylld?) eller grad av pessimism/optimism.

Författaren finner alltså en relativt hög grad av förändring i moralsynen. Samtidigt står det klart att ett antal element kontinuerligt kvarstår över hela undersökningsperioden, särskilt om man också uppmärksammar att Sverige kan ha flera identiteter samtidigt. Även om omprioriteringar sker i vilken del av världen som huvudsakligen lyfts fram, och som man säger sig ha mest ansvar för, hindrar det väl inte att svenska beslutsfattare samtidigt kan värna även om andra områden. Sålunda synes det mig som om en samhörighet med Norden finns under hela tidsperioden, även om Europa idag lyfts fram långt mer än närområdet. Samhörighet med demokratier är en annan del som jag misstänker finns med hela tiden, om än med olika prioritering. Och så har vi det fortlöpande stödet till FN och till människor i fattiga länder (biståndet). Stödet till folkrätten är ytterligare en stabil faktor, liksom nedrustningssträvanden. Summa summarum: det finns trots allt ganska många element i svensk utrikespolitik som kvarstått under hela efterkrigstiden. Jag är aningen osäker på vad detta innebär i termer av de idealtyper DB för fram. Måhända blir slutsatsen att det i svensk politik återfinns element ur olika idealtyper samtidigt och hela tiden? Författaren har valt att sätta fokus på den typ

som dominerar under varje period, samtidigt som det framhävs att drag av andra idealtyper finns vid sidan om. Men varför behöver vi leta efter "huvudsakliga" moralsyner? Kan vi inte istället konstatera förekomsten av en mer osäker och brokig bild, där flera identiteter samexisterar och flera idealtyper kommer till uttryck?

En petiess: på s 184 konstateras att graden av aktivism i svensk utrikespolitik "snarare kan sägas ha tilltagit" än minskat från Palme till Persson. "Beviset" är att "såväl regeringarna Carlsson som regeringen Bildt och även regeringen Persson deklarerar att Sverige ska vara en tydlig röst i världen"! Skiljelinjen ligger enligt DB snarare i vilka värden som togförs. Min syn är att det är svårt dra en sådan slutsats utan att definiera vad man menar med "aktivitet"! Kanske en kvantitativ analys kunde ge ett svar!

Till sist några synpunkter på den diskussion om "exkluderande drag i moralsynen" som förs i avsnitt 8.2. De exempel som här förs fram på att exkludering återfinns på andra ställen än i svensk utrikespolitik (eller vad nu syftet är...) tycks inte bygga på en systematisk litteraturgenomgång utan ter sig i hög grad *ad hoc*. Dessutom är något exempel tveksamt: förhållandet mellan det regionala och det lokala ses som ett bevis på hur exklusion förstärks, "här gäller det ett teoretiskt begrepp som förstärks i ljuset av sin motpol" (s 197). Samtidigt anges dock att det globala och det lokala inte tar ut varandra utan "tvärtom förstärker den andra dimensionen". Vad är det för exklusion? Jag är likaså osäker på vad diskussionen antas ge för ny information. Förekomsten av exkluderande praktiker är väl en grundtanke i identitetslitteraturen?

Sammanfattningsvis tycker jag det är förtjänstfullt att Douglas Brommesson för in en diskussion om moralsyn och

etiska överväganden i studiet av svensk utrikespolitik. Ännu bättre hade det varit om han också explicit kopplat sin studie till existerande forskning om ämnesfältet moral och utrikespolitik. Inom de ramar han själv ställt upp, med en i huvudsak deskriptiv analys av förändringar i moralsynen över nästan 30 år, gör DB ett fullgott och ibland imponerande jobb: han introducerar huvudbegrepp och analysredskap och använder dessa systematiskt och tydligt i sin analys av ett omfattande empiriskt material. Uppmärksammandet av inklusions- och exklusionskriterier hos olika svenska regeringar över tid utgör ett värdefullt bidrag till litteraturen. Självt hade jag gärna sett att DB gått ett steg längre i sin analys och också systematiskt diskuterat orsaker till de förändringar han spårar. Jag hade också gärna sett att han mer utförligt utmanat sin egen tolkning av materialet: innebär de förändringar han redovisar verkligen förändringar i grundläggande moraliska ståndpunkter eller kan det finnas alternativa tolkningsmöjligheter? Jag har fört fram en sådan möjlighet.

Referenser

- Goldstein, Judith & Keohane, Robert E., 1993. *Ideas and Foreign Policy – Beliefs, Institutions and Political Change*. Ithaca: Cornell University Press.
- Hurrell, Andrew, 2002. "Norms and Ethics in International Relations". I Carlsnaes, Walter, Risse, Thomas & Simmons, Beth (eds), *Handbook of International Relations*. London: Sage.
- Waltz, Kenneth, 1959. *Man, the State and War. A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Uba, Katrin, 2007. *Do Protests Make a Difference? The Impact of Anti-Privatization Mobilization in India and Peru*. Uppsala: Department of Government.

ANIRUDH KRISHNA¹

The stage for Katrin Uba's Ph.D. thesis opens in 1991. In the background you can hear the drumbeat of structural adjustment. The Washington Consensus and the ascendancy of the World Bank and IMF loom large. Most non-oil exporting developing countries are facing grave financial situations. Many have accumulated large international debts, which they are finding difficult to service. Most are running large budget deficits and face very serious balance-of-payments problems. In this scenario, the World Bank and especially the IMF step in to offer loans. But conditionality is an inseparable part of the loans they advance. And structural adjustment is synonymous with the conditions laid down.

Privatization of state enterprises is a key component of structural adjustment, along with currency devaluation, trade liberalization, reducing government expenditures, and curtailing subsidies. And governments are under pressure to privatize SOEs as rapidly as possible. Doing so will help generate additional revenues, while reducing the burden of present and future expenditures. So any delay or postponement of privatization is not in the government's economic interest.

¹ Anirudh Krishna är Associate Professor of Public Policy and Political Science vid Duke University.

Once the technocratic problems of valuation and putting in place efficient and transparent processes are resolved, it seems relatively easy to privatize SOEs. Politically, it should not pose much of a problem, for unlike the removal of subsidies, which affects a substantial proportion of the population, and unlike currency devaluation and trade liberalization, which still affect considerable numbers, privatization of SOEs directly affects a very much smaller constituency. In the two countries considered by Uba, employees of SOEs constitute no more than – what? – about 4-5% of the labor force? Labor and labor unions in SOEs are thus the bit players on this stage. It does not seem likely that their animosity should amount to very much.

The assumption, therefore, should be that privatization of SOEs should be among the least difficult parts of structural adjustment to carry out, but in fact it turns out to be quite a difficult part. Theories about concentrated losses and diffuse benefits have some relevance for this result. Still, actions by less than half of 10 million unionized SOE employees all over India, a country with a population that is one hundred times bigger, should not count for very much overall. But they do.

Protest actions by employees' unions turn out to have considerable impact; they significantly postpone the completion of privatization. In both India and Peru, quite far apart geographically and in terms of economic history, Uba's analyses show similar results.

Politics trumps techno-economic considerations. The bit actors begin to have quite a considerable influence, resulting in postponing privatization, even though governments (and their advisors in the

World Bank and IMF) want to implement it with urgency.

Protest by trade unions has a consistently significant prolonging effect upon privatization. And this effect is magnified when the protestors cause economic disturbances, widening the ambit of protest activity to affect the lives of ordinary citizens, and thereby bringing additional actors onto the stage where this drama is being played out.

Other factors that make a significant difference to the length of the privatization process include – whether or not the enterprise is loss making, the availability of political allies, especially within political parties; the nature of the regime (democratic or not); the broad sector of activity; and the nature of disinvestment (e.g., whether or not the workers are offered equity) – but the effects of each of these factors is more contingent.

It is notable and important that Uba examines the *impact* of protest activity, i.e., she examines what happens *after* protests have taken place. Previous work in both political science and also, I believe, in sociology has mostly analyzed the period *before* protests occur. Analysts have looked at different aspects related to how and why protests occur, for example, they have investigated who participates in protests, and they have examined the nature of collective action and organization that enables protests to come about. Refreshingly – and somewhat daringly (because it opens her up to many challenges) – Uba has selected to examine what happens *after* protests occur: How much impact do they have? Do protests make an impact more by threatening government officials or by persuading them? Are these effects direct – or are they mostly indirect, mediated by political allies and by the public at large?

What have protesters been able to achieve in practice? Are protesters able to reverse the government's decision to privatize their particular SOE? Are they able, at least, to win more favorable terms for themselves? Are they able to prolong or earn some moratorium on the process of privatization, in the bargain prolonging their own employment at these firms?

In order to grapple with these questions, three bodies of theory are consulted by Uba. She looks, first, at theories of political participation, including participation in protest activity. But these theories are more useful for telling us how protest arises, and they have little to say about what protest can achieve in terms of tangible outcomes. So not much light is shed by participation theories on the issue of what protests can actually achieve.

She looks, second, at the social movement literature, and while this body of work considers more fully the policy impacts that can result from protest activity, it still does not have much to say about the mechanisms that make these impacts possible. For example, little evidence is available about the relative size of direct and indirect effects. This body of theorizing is also mostly focused upon Europe and the US, with relatively little work being based within the different contexts of developing countries.

Finally, Uba looks at the literatures on structural adjustment, especially at work on SOE privatization. However, this literature, too, examines mostly why governments take the decision to privatize – i.e., once again it examines the process *before* privatization is announced as policy – and it does not examine the process whereby these decisions get implemented (or not). This literature is also strangely silent about the role of non-state actors, in particular, ignoring the roles played by organized la-

bor, perhaps because of its relative size; it is after all a rather small player in the larger scheme of things. But this literature also ignores the role played by public opinion in democracies – and it is here that Uba's analysis has some important things to contribute.

Uba uses an interesting and relatively novel methodology to probe these issues. She has used a Web-based search service – *Factiva* – to probe news reports produced over the entire period of her analysis, 1991-2004, by multiple sources, including both national news media in India and Peru as well as international news sources. She also uses an interesting technique – *Event History Analysis* – to analyze the results provided by her search of news reports. In addition to this use of secondary sources of data, Uba has also assembled some primary data by going out to India and Peru and interviewing trade union leaders and others. I will ask her later to tell us more about these methods of data assembly and analysis. I will also ask her to tell us about how she coded the values of the key variables in her analysis: e.g., What constitutes a protest? What type of news reports lead her to conclude that a protest affecting a particular SOE actually occurred?

Her unit of analysis is an individual SOE. Her question? To what extent and under what circumstances did protest activity by trade unions affect the *implementation* of the government's decision to privatize this particular unit? To what extent was implementation delayed or put off as a result of protest activity?

Her results? In both countries, protest activity has a consistently negative effect upon the implementation of the privatization decision, postponing the date when the unit is finally handed over to a private *buyer*. Protests significantly elongate the

onto the stage of this drama by creating economic disturbances that adversely affect citizens' daily lives – tend to amplify this negative effect.

Regime type also matters. The government of Peru under Fujimori was less amenable to (and perhaps less vulnerable to) protest activity than the democratic regimes that preceded and succeeded it. In fact, faced with economic disturbances it came down even harder, speeding up privatization and concluding it more quickly, whereas in India, this period was lengthened when protests occurred. In India, as well, rule by a right-wing party, the BJP tended to go together with faster implementation of privatization.

The fresh analysis that Uba has presented concerning the *impact* of protest actions against encroaching global capitalism, considered here in the sphere of state enterprise privatizations, is useful and timely for many reasons. State leaders wishing to assess the likely consequences of a decision to privatize can more fully game the likely situation starting with the variables that Uba has isolated. Union managers can similarly calculate the likely benefits and costs of future protests. Better-informed deal-making is a possible result. Better understanding of the processes involved certainly follows.

Möller, Ulrika, 2007. *The Prospects of Security Cooperation: A Matter of Relative Gains or Recognition?* Göteborg Studies in Politics 105. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

IAN CLARK¹

This doctoral thesis had its public disputation on 21 September and was approved. I was the Opponent for this occasion.

The work employs a specific case in order to explore a more general theoretical argument. The specific case is that of India in the negotiations for a Comprehensive Test Ban Treaty in 1996, and it asks why India's stand changed from that of initial support to final repudiation. From this basis, the author asks the general question why states defect from the possibility of cooperation, and most of the work is a sustained contribution to this theoretical position.

It has some elements of major originality. The book starts from a sense of dissatisfaction with the present state of the IR theoretical literature on state defection. It insists that, despite the claims of neoliberalism and constructivism, there is no serious alternative to structural realism as an explanation of state defection. Whenever defection from cooperation occurs, all theories seem to vindicate structural realism, and so the author seeks to develop a theoretical position which represents a genuine alternative. It starts with some elements taken from the realist perspective, and injects into this a novel constructivist

1 Ian Clark är professor vid Department of International Politics, Aberystwyth University.

argument about the social dimension of security seeking. This results in a position that may, according to the author, be viewed as realist constructivism.

What are its main features? To begin with, the argument shares the features of structural realism insofar as it starts with anarchy and security seeking. However, the security seeking in which states engage is not the traditional conception of physical survival, and state agents are not primarily concerned by uncertainty about the intentions of other states. What they *are* concerned by is uncertainty about their own social role (since anarchy does not assign social roles), and uncertainty about whether their preferred role will be recognised by other agents. It is this notion of social roles that becomes central to the unfolding analysis.

How do states know which role they seek to perform, and which they wish others to recognise? According to the author, this results from a 'dominant national narrative', rooted in culture and recent historical experience. In the case of India, this is illustrated by India's deep commitment to playing a leading role in nuclear disarmament, and also in traditions of non-violence in India's formation. This also has to be reconciled with India's strong opposition to the NPT as discriminatory. This is clearly a complex notion, and questions

can be asked about any such attempt to 'reify' a single dominant national narrative. Nonetheless, the author sets out a rigorous and precise set of methodologies for 'process tracing' the case study to the more general theoretical arguments.

This is a rich piece of work. On balance, its major contribution is to the development of IR theory. It offers a nuanced reading of the constructivist literature, and succeeds in developing an original position of its own. It will be up to each reader to determine how well the project succeeds over all. Some may doubt whether it ends by offering the genuine alternative to structural realism that it sought at the outset, but instead refines some of its premises. Others may have reservations about the reliability of 'dominant national narratives' as a robust social-scientific concept. Others again may wonder whether we can so sharply distinguish between the security aspects of role performance, and more traditional versions of national security. Whatever the assessment, this is a bold attempt to contribute to a complex field, and the author should be congratulated for her daring in entering into it, and for making a worthwhile contribution to understanding this important aspect of state behaviour.

Sahovic, Dzenan, 2007. *Socio-Cultural Viability of Intervention in War-Torn Societies. A Case Study of Bosnia-Hercegovina*. Umeå: Umeå universitet.

DONNA M. SCHLAGHECK¹

This dissertation addresses the question: Why has the post-conflict intervention in Bosnia-Hercegovina produced extremely limited success in peace building and state building? Following logically from a literature review focused on post-conflict weak states and transitions to democracy, the candidate narrows his focus to the renewed interest in cultural theory to explain impediments to post-conflict peace building. The works of Wildavsky (1993), Klitgaard (1997) and Almond (1997) lead the author to the work of anthropologist Mary Douglas (1999), who employs cultural bias, social relations and strategic behavior in a model known as Grid Group Cultural Theory (GGCT), which, the author argues, merits testing in the case of Bosnia-Hercegovina. Thus, this dissertation actually asks two questions: why has peace building in Bosnia-Hercegovina been so protracted and can the GGCT model provide a satisfactory answer?

If the nature of the impediments to peace building can be identified, the author notes, then analysis of the case of Bosnia-Hercegovina may inform more broadly our design and implementation of policies and programs in post-conflict states which are more successful. The au-

thor also examines the utility of GGCT throughout his case study, with the aim to suggest improvements to the model itself. This ambitious study, more modestly and implicitly, also grapples with the question: Can socio-political change be imposed, and if so, can it be imposed in Bosnia-Hercegovina, specifically? Can ethno-nationalism be suffocated by building a strong state?

To summarize briefly, but hardly do justice to the model, Grid Group Cultural Theory builds a 2x2 typology, measuring fatalism v. individualism, and hierarchy v. egalitarianism in cultural biases, social relations, and strategic behaviors. An actor's position on the grid will predict authoritarian or social democratic tendencies. Dzenan Sahovic brilliantly analyzes BOTH Bosnia-Hercegovina as well as the "intervening" agency of the UN High Representative, in the GGCT framework. It is the painfully vast space between the two, the incompatibility of norms embraced by the UN versus those of Bosnia-Hercegovina, where the author finds evidence to explain their difficult, if not failed, peace and state building efforts.

The Case Study

The author provides a balanced, cogent and remarkably compact summary (32 pages) of the historical background of Bosnia-Hercegovina from pre-Ottoman through Habsburg and the Socialist Federative Republic of Yugoslavia until the end of communism and the war and ethnic-cleansing that followed it. He employs this brief historic survey to begin an analysis of history in shaping the political culture of Bosnia-Hercegovina as per the GGCT. For example, he notes "Muhammed Sudzuka, a Bosnian intellectual from that time analyzed the main problem

¹ Professor Donna M. Schlagheck är verksam vid Department of Political Science, Wright State University.

in Bosnia in 1933 as being a direct result of inability to organize in a meaningful manner. He found that failed attempts to organize modern political parties led to the creation of nationalistic parties that deepened the problem inasmuch as they were built on principles of exclusion and hate. Their rule soon became profitable for members of their own group, but totalitarian and oppressive for members of all other groups" (Sahovic 2007: 122). This pathology was present in the communist regime, and was further deepened by the 1992-95 conflict that followed it. Later, the author will observe that a key flaw in the 1995 Dayton Peace Accords was its plan to manage conflict through constitutional design, rather than attempt conflict resolution among the citizenry, one that is profiled in GGCT as driven by hierarchical elites, a fatalistic public and identity obsessed groups. Such a state makes an unlikely candidate for democratic pluralism and rule of law.

Absent authoritative and legitimate governing institutions and parties, the Office of the UN High Representative (OHR) filled the power vacuum in the period following the Dayton Accords. The case study moves next to the administration of the four successive UN High Representatives, (the current fifth OHR is not examined) and the cultural conflicts that would hamper each one in his effort to build peace and a state in Bosnia-Herzegovina.

Carl Bildt, First UN High Representative to Bosnia-Herzegovina (BiH)

Employing UN records, field work and interviews in BiH as well as media records, the first case study sets the framework for examining the subsequent High

Representatives, both methodologically and in the larger political context. In the age of post-Cold War conflicts in failed states and the rise of "new" interventionism" by the international community, the author establishes the "political culture" of the intervention as based upon core values of democratization, free market principles, rule of law, and good governance. As mapped on the Grid Group Cultural Theory model, this form of peace building and democratic transformation stood out immediately at odds with the prevailing local political culture, which was not part of the OHR's planning. Interaction between the international representatives and local authorities is used to demonstrate the enormous gap between them. Even in the earliest phase of UN High Representative Bildt's eighteen month tenure, evidence of the power of nationalism was undeniable, as was the fact that the war had destroyed local confidence in pluralism and empowered ethnonationalist elites. Using GGCT, the author demonstrates that the UN intervention reflected political values of individualism and egalitarianism, whereas the BiH cultural context was fatalistic, hierarchical and nationalist. The discrepancy, or tension, between the two, the author argues, made transforming BiH neither culturally viable nor politically possible. The OHR would spend nearly all his time and effort managing crises, ad hoc, and governing by diktat. For example, 100,000 ethnic Serbs would abandon Sarajevo, and prisoners of war would not be released until the OHR threatened to cancel a donors conference. An independent, non-nationalist television station has to be created by the OHR prior to the first elections, but 75% of the citizenry voted for nationalist parties in 1997 despite the formation of several multiethnic parties.

Carlos Westendorp and the Bonn Powers 1997-1999, OHR II

The second OHR arrived with a mandate to "consolidate the peace," to move beyond the Dayton Peace Accords toward broader goals designed to lay a foundation for a strong state that could maintain the peace and settle the political issues surrounding national identity. Five crises would dominate the tenure of OHR II, and provide an abundant empirical data set for the author in terms of assessing strategic behavior in the GGCT model.

Literally upon arrival, HR Westendorp confronted a crisis between the moderate Serbs in Banja Luka led by Biljana Plavsic and the nationalist Serbs in Pale. The parliament of Republika Srpska was dissolved, the OHR ordered the closing and transfer of television transmitters, and the "antenna wars" would ultimately result in a Bosniak request for another Dayton meeting to revise the Accords. The High Representative opened his appointment with a clear signal that he would take sides, and would use force if necessary to promote reform.

The second crisis would revolve around concern over fraud in the upcoming municipal elections (as had been the case in the 1996 elections). The International Crisis Group would conclude that the 1997 elections had aided (albeit inadvertently) in consolidating ethnic cleansing.

The third crisis that confronted Westendorp grew out of parliamentary paralysis over the issue of dual citizenship, resulting in the High Representative telling the local newspaper *Slobodna Bosna* "I will stop this process of infinite discussions. In the future it will look like this: I will give them a term to bring a certain decision, that is, to agree about some decision. If they do not, I will tell them not to worry, that I will decide for them." (Slo-

bodna Bosna, 30 November 1997). The evident frustration of the High Representative, and his continuing willingness to make decisions, from automobile license plates to the national flag, further demonstrated the disconnection between the OHR, the Bonn Powers and the political culture in Bosnia-Herzegovina.

The fourth in the continuing series of crises in HR Westendorp's appointment centered on the role of the media in the 1998 elections, which the OHR and OSCE termed inflammatory and full of hate speech. The OHR ordered several media outlets closed (despite Westendorp's goal of enhanced free speech), and would later dismiss the popularly elected radical nationalist President Nikola Poplasen, contributing to the perception of the "strong arm" of the OHR.

The final crisis during Westendorp's mandate focused on the disputed town of Brcko; if controlled by Serbs, there would exist a contiguous Serb territory linking the Republika Srpska with Serbia, and creating the possibility of fragmentation of Bosnia-Herzegovina. The Bonn powers elected to assign Brcko as an "independent district" on the advice of Lord David Owen, resolving the issue to the satisfaction of neither Serbs nor Bosniaks.

Wolfgang Petrisch 1999-2002, OHR III

The Austrian diplomat arrived to take on his duties at a time when the international community's intervention was being described as intrusive and more akin to a protectorate. Progress toward reforms had been stifled, and corruption was endemic. Wolfgang Petrisch's call was for greater "ownership" of the process by citizens and elites of Bosnia-Herzegovina. He would focus upon corruption and reform of the judiciary, yet by the end of his

term, he would impose a reform agenda and solve problems by fiat, as had his predecessor. For example, to improve the rule of law and remove corrupt officials, Petrisch fired all judges and prosecutors, although many were re-hired after an OHR "review". The 2001-2002 constitutional crisis over whether BiH would be one constituent state or a federation was ended with many Croat, Serb and Bosniak parties signing with reservations or boycotting the entire negotiation. Petrisch also placed keen importance on police reform, and by the end of his tenure had taken 215 "decisions" on corrupt officials, and had 63 removed from office on his order. Using the GGCT model, the author concludes that either the OHR pushed BiH from an hierarchical culture to a fatalistic one, and/or that the culture of BiH converted Petrisch's "local ownership model to one of OHR "command and control".

Lord Paddy Ashdown 2002-2006, OHR IV

Undeterred by the slow progress and resistance of nationalists in BiH, the fourth High Representative was dispatched with an expanded set of goals and new incentives, including the prospects of EU and NATO membership. Nationalists again dominated the 2002 elections, but Lord Ashdown focused his agenda on state building with focuses on rule of law and economic reform. The last of the case studies demonstrates Lord Ashdown's resort to "Bulldozer commissions" to bring the three nationalist communities to agreement, but failure and obstructionism would stymie the fourth High Representative as it had all his predecessors. Among the EU conditions for consideration for membership, most important was consti-

tutional reform. The SFOR was undergoing conversion to EURFOR, and the tenth anniversary of the Dayton Peace Accords proffered an opportunity to meet in Dayton and Washington D.C. to shepherd the parties toward consensus. Despite the incentives implicit in EU and NATO membership, no common vision of Bosnia-Herzegovina emerged. According to GGCT analysis, the sociopolitical culture of BiH remained persistently in the authoritarian/fatalistic quadrant. Although the fourth High representative could claim some progress in security, repatriation of some displaced persons and refugees, and some media reform, BiH remained a state run by bosses and controlled from above. The three parties attended conferences and negotiations in Dayton and Washington, D.C. in 2005, but no agreement on constitutional reform was reached.

Empirical Findings and Prospects

With regard to Grid Group Cultural Theory (CCGT), the study affirmed the explanatory power of the framework, which was able to capture BOTH change (as in OHR policy) and persistence (as in the power of nationalist parties). GGCT revealed its ability to deal with both actors (parties, OHR) AND structures (BiH parliamentary structure, OHR) in terms of their cultures as well as in terms of their effects upon each other. The GGCT approach demonstrably holds great promise as well for improving peace building, insofar as it can be used to reveal any socio-cultural gaps between post-conflict states and peace builders. The author described this as a "cry for cultural sensitivity training" (Sahovic 2007: 297) before peace building missions are undertaken and rep-

representatives are given agendas for transforming states.

In his substantive conclusions, the author concluded that the case of Bosnia-Herzegovina demonstrates the enormous – and perhaps insurmountable – challenge of pushing or imposing socio-political change in a post-conflict state. Such externally driven change in BiH failed to create a stable state based upon rule of law and free market enterprise. The mission in BiH was able to provide security, and enable modest repatriation of refugees and internally displaced persons, but Bosnia-Herzegovina will likely never regain its multiethnic pre-war mixture of 44% Bosniak, 31% Serb and 17% Croat. Today, Sarajevo is 90% Bosniak.

The ethical dilemma of imposing democratic change through undemocratic means, an undesirable but unavoidable duty faced by all four of the High Representatives studied, remains a question that must be considered by policy makers planning post-conflict reconstruction/reconciliation programs. Externally driven peace building faces an inevitable problem of socio-cultural resistance, and peace building programs must be committed to boldness and patience. The path for future research and policy application of lessons learned in Bosnia-Herzegovina is enormous. Whether EU peace building missions focus on Cyprus or Kosovo or Iraq, the GGCT model can provide valuable insight to planners of peace building missions. The BiH case study also offers a highly cautionary tale for the current mission in Iraq, and a future parallel comparative case study of BiH v. Iraq highlights another interesting conclusion reached by the author: that the key flaw in the Dayton Peace Accords was its commitment to maintaining an ethnically heterogeneous single state of Bosnia-Herzegovina. The

separation of ethnic groups into enclaves in post-conflict BiH seems to parallel the ethnic separation of Kurds, Sunni and Shi'a in Iraq, despite the commitment of the occupiers to maintaining one state, rather than creating three.

In conclusion, this study established the promise of GGCT for political analysis of peace building and state building. Its analysis of the efforts of the OHR and the international community in BiH was fairly critical in its discussion of the protectorate approach that all the High Representatives had to adopt. The author does commend the international community for some learning, but concludes that a more modest alternative approach should be considered in future missions, and intervention should be narrowed to military and police matters only. GGCT and the case study affirm the deep and lasting power of culture in political relations and institutions. Once again, political science can borrow from a sister discipline to the benefit of our understanding of the broad complexities facing post-conflict states and peace builders.

References

- Almond, Gabriel A., 1997. "Foreward", in Ellis, Richard J. & Thompson, Michael (red) *Culture Matters: Essays in Honor of Aaron Wildavsky* Boulder: Westview Press.
- Diehl, Paul F., 1994. *International Peacekeeping* Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Douglas, Mary, 2005. "Cultural Theory, in Honor of Michael Thompson". Presentation Complexity Seminar. London School of Economics, 27 juni.
- Douglas, Mary. 1999. "Four Cultures: The Evolution of a Parsimonious Model", *GeoJournal* 47, s 411-415.
- George, Alexander L. & Bennett, Andrew, 2005. *Case Studies and Theory development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.

- Klitgaard, Robert, 1997. "Applying Cultural Theories to Practical Problems", in Ellis, Richard J. & Thompson, Michael (red), *Culture Matters: Essays in Honor of Aaron Wildavsky*. Boulder: Westview Press.
- Mamadouh, Virginie, 1999. "Grid Group Cultural Theory", *GeoJournal* 47(3), s 345-409.
- Thompson, Michael, Ellis, Richard & Wildavsky, Aaron B., 1990. *Cultural Theory*. Boulder: Westview Press
- Woodward, Susan L., 1996. *Implementing Peace in Bosnia and Herzegovina: A post-Dayton Primer and memorandum of warning*. The Brookings Institution.

Prenumerera på Statsvetenskaplig tidskrift!
www.statsvetenskapligtidskrift.se

■ statsvetenskaplig tidskrift

ETTHUNDRANIONDE ÅRGÅNGEN
NY FÖLJD: ÅRG 87

109
2007

UTGIVEN AV
FAHLBECKSKA STIFTELSEN

Redaktionssekreterare och ansvarig utgivare
Mats Sjölin

Uppsatser

<i>Maximilian Conrad: Bringing Permeability Back In</i>	99
<i>Maria Jansson – Maria Wendt – Cecilia Åse: Kön och nation</i> i vardag och vetenskap	239
<i>Christer Jönsson: Internationell politik: hemmaplan och bortaplan</i>	23
<i>Jan-Erik Lane – Reinert Mæland: Mot en minikonstitution för EU:</i> Förändring av Ministerrådet	213
<i>Marcus Ohlström: Individuell autonomi och den aktiva staten</i>	3
<i>Ulf Sandström: Svensk statsvetenskap i bibliometrisk belysning</i>	339
<i>Mikael Spång: Revolution och konstitution: om konstituerande makt</i>	359

Översikter och meddelanden

<i>Carsten Anckar: Nya möjligheter och utmaningar inom det jämförande</i> studiet av politik	177
<i>Bo Bengtsson – Karin Borevi – Andreaz Strömberg: Välfärdsstaten och de</i> nyanlända. Politik för flyktingars bosättning i Sverige, Danmark och Norge	118
<i>Li Bennich-Björkman – Per Adman – Per Strömblad – Branna Likic-Broboric:</i> <i>Citizens at Heart? Political Integration In Comparative Perspective</i>	123
<i>Walter Carlsnaes: International Relations and Foreign Policy Analysis</i>	128
<i>Joakim Ekman – Jonas Linde – Thomas Sedelius: Hybridregimer: förändrade</i> förutsättningar för demokrati och demokratibistånd	133
<i>Malgorzata Eriksson – David Karlsson – Henry Bäck – Björn Rombach: Lokalt</i> politiskt ledarskap i en konstitutionell brytningstid	138
<i>Axel Hadenius: In memoriam: Nils Elvander</i>	211
<i>Patrik Hall: Byråkratisering som konsekvens av företagisering inom offentlig</i> förvaltning?	143
<i>Johannes Lindvall: Fallstudiestrategier</i>	268
<i>Michelle Micheletti – Lars-Göran Stenelo: Utlåtande angående sökande</i> till anställning som professor i Statskunskap vid Uppsala universitet	287
<i>Stig Montin: Kommunerna och klimatpolitiken – ett exempel på tredje</i> generationens politikområden	37
<i>Per Erik Nilsson: Politik och islam – kollisionkurs västlig riktning?</i>	395
Nya forskningsanslag från Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond ..	117
<i>Jon Pierre: Democratic Government and the Challenge of Governance</i>	150
<i>Bo Rothstein – Sören Holmberg m.fl.: The Quality of Government Institute</i> at Göteborg University	156
<i>Mats Sjölin – Andreas Bergh – Gissur Erlingsson: Tillit och korruption i svenska</i> kommuner	170
<i>Odd Gunnar Skagestad: Et åremål i perspektiv: Hundreårsminnet om</i> folkeavstemningen 12.-13. november 1905	257

	431
<i>Jonas Tallberg: Uppsatsexamination i statsvetenskap: lärdomar från studentcenterad pedagogik</i>	381
<i>Hans Wreber: De offentliga tjänstemännens värdegrunder – hur genomförs normativ analys för självvärdering?</i>	277

Statsvetenskapliga förbundet

<i>Mats Bergstrand: Statsvetarnas kommunikationsproblem</i>	60
<i>Anders Lidström: Principer för sammanläggningsavhandlingar – en kartläggning</i>	188
<i>Mats Lundström: Statsvetenskapen och rättvisans sfärer</i>	307
<i>Helena Olofsdotter Stensöta – Ulrika Berg – Sofia Näsström – Hanna Kjellgren – Susan Marton: Är vi jämställda inom ämnet statsvetenskap?</i>	405
<i>Torbjörn Vallinder: Rättvisa åt Tingsten! Replikskifte med Ludvig Beckman</i>	67
<i>Tre snabba frågor till PerOla Öberg</i>	65
<i>Helena Wockelberg: Förbundsredaktören har ordet</i>	59, 187, 405
<i>Notiser</i>	190, 410

Litteraturoversikter

<i>Douglas Brommesson: Från Hanoi till Bryssel. Moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969-96. Anm. av Ole Elgström.</i>	411
<i>Tom Christensen, Per Lægreid, Paul G. Rønnes och Kjell Arne Røvik: Organisationsteori för offentlig sektor. Anm. av Johan Berlin – Eric Carlström.</i>	94
<i>Kjetil Duvold: Making Sense of Baltic Democracy: Public Support and Political Representation in Nationalising States. Anm. av Paul G. Lewis. Replik.</i>	198
<i>Cecilia Eriksson: "Det borde vara att folket bestämmer". En studie av ungdomars föreställningar om demokrati". Anm. av Ann-Dorte Christensen.</i>	85
<i>Lenita Freidenvall: Vägen till Varannan Damernas. Om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970-2002. Anm. av Lena Wängnerud.</i>	329
<i>Hans Hegeland: Nationell EU-parlamentarism. Riksdagens arbete med EU-frågorna. Anm. av Sverker Gustavsson</i>	311
<i>Thomas Larue: Agents in Brussels: Delegation and Democracy in the European Union. Anm. av Jonas Tallberg.</i>	319
<i>Fredrik Melander: Lokal forskningspolitik. Institutionell dynamik och organisatorisk omvandling vid Lunds universitet 1980-2005. Anm. av Bo Rothstein.</i>	191
<i>Birgitta Niklasson: Contact Capital in Political Careers. Gender and Recruitment of Parliamentarians and Political Appointees. Anm. av Christina Bergqvist.</i> ..	71
<i>Ulrika Möller: The Prospects of Security Cooperation: A Matter of Relative Gains or Recognition? Anm. av Ian Clark.</i>	421
<i>Jan Olsson & Joakim Åström (red.): Democratic eGovernance: Approaches and Research Directions. Anm. av Karl Löfgren.</i>	333
<i>Johnny Rodin: Rethinking Russian Federalism. The Politics of Intergovernmental Relations and Federal Reforms at the Turn of the Millennium. Anm. av Andrey S. Makarychev. Replikskifte.</i>	76
<i>Zenan Sahavic: Socio-Cultural Viability of Intervention in War-Torn Societies. A Case Study of Bosnia-Herzegovina. Anm. av Donna M. Schlagheck.</i>	423

<i>Daniel Silander: Democracy from the Outside-In: The Conceptualization and Significance of Democracy Promotion. Anm. av Jan Teorell.....</i>	80
<i>Johannes Stripple: Climate Change After the International: Rethinking Security, Territory and Authority. Anm. av Ken Conca.....</i>	91
<i>Katrin Uba: Do Protests Make a Difference? The Impact of Anti-Privatization Mobilization in India and Peru. Anm. av Anirudh Krishna.</i>	418

ÅRGÅNG 109 2007 NR 4